Këndime

për

Shkollë të para

të Shqypnís.

Libri i dytë.

BKSH

BKSH

BKSH

BKSH

Këndime

për

Shkollë të para

të Shqypnís.

BKSH

Libri i dytë.

BKSH

Kreu i parë.

Mësime e kallxime.

1. Të madhit Zot.

Kahdo qi sy't t' i sielli,
Zot i amëshueshem, të shof';
Mbë shka kan e toka e qielli,
Mbë vetvëdi, o Zot, ù të njof.

Per ty' flet toka e dëdi,
Flasën per ty' hyj plot:
Ti jë në gjith në, e në vëdi
Ná të gjith n'a mban, o Zot.

2. Nádja.

Të shardhnen drita, búlku del me punue token.

Zonatlija çíllë dugujen e fillon me punue atë zonát qi ká.

Dëlet dalin prei vathet e shkojnë me kullotë ne fushë; dhít çilen në shpat e nanrën malin.

Qiét vëhen nen zgjedhë, e káli del në punë të vet.

Bleta shkon tuj fluturue lule mbë lule, e thithë prei tyne e e çon në zgjue njarë lâng qi bákot mjaltë. Zgjoni ásht shpija e bletve.

Thënegla del ne kerkue n-bqinin e vet, e e mbledh nder bira të tokës ne e rnejtë per prëndvërë.

Zogjt nisin ne këndue e dalin edhë atà ne kerkue ne se me ju dhânë ne hângrë zogjve qi kan në çërdhe. Të gjith zgjohen; ndjez e shtazë, të gjith bâjnë punen e vet.

Zoti e ká dhânë naten ne pushue preí nëndit të ditës, e ne nsarrë fore' e fiqi per ne punue ne e nëere ne eenë.

Gjith i cilli, t' u çnensen në nadje, qou mënden te Zoti e i porositet, nsandej hîn në punë të vet; pse pá ndihmë të Zotit nuk mundena ne bâ kurgjâ sënd.

Puna e fëmijve të shkollës âsht: me lutë Zotin, ne ndigjue e ne xânë.

T' a lusim prá të nsadhin Zot. të ndigjoju e të xâm; e njishtë kena ne e shkue mirë diten.

3. Lëci.

Lëci u çote nâdje herets; e, së e kishte nëere nâna, ju falte ndëres Tenzot peg ndërë qi i kishte bâ ne e rnejtë shëndosh si natë; nbesandej hite sýt e fiqet ne një shum, eshte ne kënë në pikë të dinit; u krehte, ju hite petkave në brinkë e shite kundrat. Qishtë pá i dhânë beedi kerkûi dëlte preí shpijes i lâm e i krehun per fiqe të bardhë, si gjithkush bikuote ne ju xvitë e ne e dashtë mirë.

4. Agimi.

Baba. Çou, djalë! âsht terr edhë, por due ne të kallxue nji bukurí, qi nuk e ká shoqen, kûr sbardhë drita. Të nisena perpara se m' u bâ ditë. Oh ç nat' e qetë! Sá kthillt âsht! nji së nuk shifet kerkund. Sá fort t' a kënaqë zëmren ky peq i rrazullimit mbarë. Nata të çon nji mâll qi s ta sigurohen goja. A loma na së shpí nji mbëlojë kaq të thjerme e kaq të bukurë? Sá i këndshem âsht njiky fresk,

qi ndihet gjithkahë! Por qe ja mbërrijme kodrës; të njitem kadal kadal; prei andej kemi me pá gjithshka pá na pritë gjá, edhé pse jena prei së largut.

Djali. Kqyr, babë, si fillon m'a zhurdhë qiella mb'at anë.

Baba. Njaj, o bir, âsht të zhurdhmët e dritës, e tesh fillon nádja. Vën erse sé merr m'a ngjve qiella mbë të vérdh e mbë të kuq; hýjt mbë nji zhdúken; muk shihen má; dita muk na lë me pá hýjt.

Djali. Njikat punë nuk e marr vesht.

Baba. Me nëzë nji shkrepen në diell, muk bán dritë, e gjidi nuk ja shef flaken, pse drita e diellit, qi âsht má e fortë, a e lën m'a pá; njisoftú âsht edhé puna e hýjve: të zhardhmen drita zhdúken, por muk fiken; aq ná edhé në pikë të njesdítës me nji turbi të mirë kishe me mojtë me i pá hýjt shesh.

Djali. A s'të duket se koi marrë xjorra qiellt m'at anë?

Baba. Njajë dritë ma e madhe qi shifet atjé âsht agimi; agimi diftan se âsht tai të diellt. Kqyr si qohet me të shpéjt e me madhní! Qyqarët ntá qi pritojnë m'a que heret e me gá kot farë bukurijet. Tesh toka mbarë zgjohet e zbukurohet; lulove ju ndihet éra kánel e kánd: gjeth e pémvet, mbelme me vesë, qi ká rá zaten, shëndrisin si me punë zyzeri fije sermit; zanatlija e bálka dalin në punë të vet; zogjt, tai këndue aq permúllshem, i falen dites qi fillon. Ná i madh e i dashtun âsht Zot' ynë qi na falë dítën! Gjith natyra të thunsh i falet ndérës per ket të mirë; të ja dijm per ndérë prá edhé na, e t'i kushtojm mónë e zémrë.

U kuq qiellt prei agimit
Prei këtij pritsit qi qoj dita:
E kadal tu'n rritun dréta
Fush'e male po lulzon.

Frýu prei hjeshket de'e lëte,
Rruzullimit i ndërron ftyra:
E prei shëndit gjith natyra
Në duk'e në petka po guxmon.

Áti i ynë, qi rri në qiell,
Permbá gjith shka ká krijue,
Emnin t'ásht tui e békue
T'a permbadin qiella e dhen.

5. Nata e Këshndellave.

Ishin tai ardhë Këshndellat, e nji ditë Silja rrite tai luejtë e tai folë me nji shoqe të vet, qi i theshin Kushë. Prindt e Siles ishin të pasunë, kishin nji shpi të bukurë e gjâ sâ nji: e prindt e Kushës ishin të varfenë e rrishin në nji kasolle.

Silja i tha Kushës: „A e di, moj Kushë, se janë tai ardhë Këshndellat; oh sâ sëmbe të bukura kan me më prâe mue atë herë. E ty shka kan me të falë?" „Mue të shkretës kurgjâ sënd," i pergjegj, si tai kjâ. Kusha; luben e nânen i kam të pâpasunë, e madje mirë me sa falë Zoti nji kasatë buk." Siles ja dhimt Kusha e ç'atë herë mendoj se si me ja ngushëllue zêmren.

Erdh nata e Këshndellave, e baba e nâna i falne Siles dhunti shum, e u bâ ne shênë sâ s kâ mâ. Por mb'at ças i rá në mênd per shoqe të vet, qi ndoshta lâte me due thâtë e nuk e ndieta shêndin e asâj natë. Silja, tui marrë ngryk nânen, i tha: Ti, moj nânë, në kê falë gjith këto tësha, e në kê të në shênd, e fulemi zdérë pesi tojet fort e fort. Por dicka kam mângut në zêmrë e due me t'a lypë. Kusha e vorrë, qi rri këtú afer, në kâ thânë nji ditë se e kâ luben të varfen e s mundet me i falë kurgjâ per Këshndella: mue kam plot; a më lên prâ t'i çoj ndo'j sënd të shkretës, t'a ndieju ndhé njâ shêndin e kësâj natë?"

Nânës i pelqyene fort fjalët e Siles, pse dâte zêmrë bardhë; prandej e nxer ngryk e i tha: „Zgidh shka të duesh e çoja Kushës s'ate, se nue më kënaqet zêmra."

Silja nxer nji potk të bukur, e shtini në nji shportë me do molla, arra e mbledelina, e ngau me vrep te Kusha. Oh si ja bâ asâj vajzës të shkretë kûr pau këto dhuntina! Silja kthej në shpí; nuk kishte provue kurr në zêmrë të vet gjith at shênd qi ndieu at natë, pse bâni at farë nëshiret me nji vajzë të shkretë.

6. Të mirat.

„A ké prei tjeter kúi kaq të mira sá prei mejet?" i tha një djalë bleta nëherit.

„Po si?" i tha mëmi.

„E prei kúi?"

„Prei deljet; delja më nep leshin qi âsht aq i nevojshem per mue; e ti më nep veç mjalten qi, pós shijimit, dobí tjetrë nuk ká."

„Por a do me e dijtë edhè má mirë pse e mbáj delen má bámirë se tý? Pse delja ma nep leshin pá kurr farë të vshtíret; e ti kúr më nep mjalten, do të ruhem mos të m'a njitish kúnd at thimthín t'ând."

7. Të nëltit e qiellës.

A do me e dijtë sá nélt â qiella?

Po t'a thom me § herë. Mo pasë krahët e një zogut e me fluturue me 'ta në havá sá fluturon një zog, në mnjeh me mbërrí ta një hýll e me pvetë një djalí atjé: „Sá nélt â qiella?" — kishte me të përgjegjë: „Lum djali, as une nuk e dij. Por hyp má nélt te njaj hýll njatjé; ndoshta aj e di: nuk kë ndhë shum me bá, a jamë veç njiqind milje mâja rrugë."

Por edhè me muţtë m'a shtyv ti dëri te aj hýll, qashtú se qashtú kishin me të përgjegjë: e me fluturue prep má nélt prei një hýllit mbë tjetrin, prei kësij qiellit mb'at qiell, kurgjá má tepër s kishe me dijtë, pse veç Zoti e di sá nélt âsht qiella.

8. Dy e një.

Dy vashë na kena, e veç një goj' të vetme;
Se shum sónde me ndie i dhuet t'ortët,
Por fjalët me i kputë per s'shkurtët.

Dy sŷ prep kena e veç njí goj' të vetme;
Se shum sónde me kqyrun ú nevoja,
E pak me fólm gója.

Dý dner na kena e veç njí goj' të vetme;
Se dý vogla në se të elliin lyp' punimi,
E veç njí të vetme ushqimi.

9. Harapi.

Në shpi kena njí harap, qi mbmdesh me e pá mat' o ditë, e ká do pasë të veta per t' u hëngë. Ká tri kámbë, e, o s ká krahë, o ká veç njí, o má të shumen o herën të gjatë fort.

Dímaít, kúr gjith tjerets mërdhasin, aj ká të xét; vëres kúr ásht zhegu má i fórt, e gjëu fleftë si akulli. Dísá herë e merr ûja sí s thohet; por nuk ha as nish, as buk, as harishta; veç ermen drê o gymbyr. Nëo'j herë i shkon mëndja si me pí duhan; por kaq të keq e ká duhanin, sá na duhet me çilë nge të shpéjt dritorél (pexheret) me dalë tymi jashtë.

10. Má e para lule.

Jena në prendrérë: bóra á shkrí. Neper livadhe mungéllon bari e fil'on me çue krye; bulat e pëmve janë ájë e po shpërthéjn.

Bleta zgyehet prei gjumit e çon shoqet tjera, e ja thotë se tesh má ordh stina e bukurë. Me gëzim e me hîri dalin prei zgjomit, fëlirin krahët e flutarojn.

Pikë së pari flutarogn mbí mollë e presin: A të qillon gjá me na dhánë se a fkme únit? Keni ardhë teper shpejt, ja thotë molla, nuk po më qillon kurgjá; lulet e mija nuk kan çilë edhé; shkoni te qershija!

Lam pima, i thonë qershia, a kë lule per né, na ka marrë ûja. Sot nuk kam, por esá nosor; në kaq kan me çilë lulet, e at herë keni me se m'a mhqve, e mirë se ju prûftë Zoti.

Shoftu per sē kergat nji tulipē; lëshohen mbē tē; por nuk i gjējn as ērē as ambelcinē; prandej donē me dredhē në shpī; kūr ju shkon sytë mbē nji lule të kaltërtë nen nji kaçubë.

Ishte vjollca e bukurë mshehë nen atë fyera, e kishte hapë kupzen e vet plot me ērë qi shperdáte andej e këndej. Vjollca ju dha blotve ambelcinen e vet; e thithne e çmeno në zgjue mjalten e parë.

11. Delja e dallëndyshn.

Nji dallëndyshë shkoj e ndēj pernbë nji dele me i ndukë nji fice lesh me goditë çërdhen per zogj të vet. Delja u idhunue e kceete andej e këndej. Ç'â këjò punë, i tha dallëndyshn; pse veç me mue e rrudhë doren kaq fort? Barin e lën me t'a qethë leshin krejt, e me mue idhnohe se të mora nji fije të shkretë.

Por ti, i tha delja, nuk di me m'a marrë leshin me at ndjerzi si m'a merr barija.

12. Kallxit.

Nji ndlk shkoj nji ditë me djalë të vet Markun me pá a ishte bá grunì. Si mberrine n'arë, páne se do kállxë ishin perkulë dëri në tokë, do tjorë zrishin ndrójt. Djali, qi nuk ju dijte mārë gunës, i tha t'et: kqyr, babë, njikëto kállxë sá nált kan shkue o sá ndrójt rrijn; dám se mâ e shumta janë ulë per tokë. I jati mori dy kállxë në dorë, e i tha të birit: po kqyr nji herë këtû: njiky kállx, qi ishte vjerrë e perkulë per tokë si në pervújtsë, ásht plot me grunë; por ky tjetri, qi ishte ngrohë, nuk ká kurgjá mbrendë.

Nieri i lét
Mba kryet perpjetë.

* * *

„Po pse kaq krrut e prājtun
Po të shof, hum vllau, nn tý?
Qyr si rrij adréjt, jā nē mujtun
Gjā nē bukuri nē kot fushē"
I tha nji kâllx pâ kryve
Kâllxīt me kokrra mbushē.
Ja pēiti ky pâ e fye:
„Bāzu edhé time i plotē,
Kē m' u perkulē at botē.

13. Mini i shkathtë.

Nji mī dual prei hirot o pau nji kurthē: „E dij, e dij, tha me vēdi, qe shka kau ngrehë me mē sōnē. Ná mirë! Ngrehënë nji rrasë të rëndë, e pahtesa mbī tri spilca, njīnës i vēn nji grimë lardh, qi e dijn se na kānde nó mīve, e kurtha âsht gjidi. Po, me kënë se na mī jena aq të mārrë. Na e dijm se me shkue me prekë lardhīn, patapumf! zhgrehet kurtha, bjē rrasa e shtrydhë minin nen të. Por i bāftë mirë atij se me mik mē rrēu."

„Pse me i mārrë ére," tha mini me vēdi, „ská per të luejtë rrasa; e mue ôrra e lardhit m' u kānde fort." U avit pra mini, ngrehi turinin, e, tui marrë ére, ndeshi nji grimë ne lardh. Kurtha âshte ngrehë mirë, e të kasmen, patapumf! — ra mini mbrendë — Kush o lypë e gjēn.

Teper po i siellë fluturīn kunēlit,
Moj fluturë zeza, e po dëgjo mē të;
Njështū tui ndjekun drīten
Shum o shum tjerë lafiten.

Deh largoju
E nē mënd mësoju
Prei qa s rrēn.
Se „kush o lyp' e gjēn".

14. Trumcaku e zogu i pulës.

I.

Trumcaku edhë aj lypë me hângrë. Ndjo kër dol sherbtorja e qet krînde nd'oborr, ngasën pulat të târa, aget gjeli i madh, e me hâ m'u avitë trumcaku me marrë një dromcë, gjeli i jet në qafë e e bân me ikë.

Nji ditë trumcaku iehte fikë ûnit, e kishtë shtî në gojë ërë sëndit. „O more gjel," i thotë „të pasa, më lësh t'i marr tri kokrra, e jo më: tyj të jesën prep më shum se nji grid."

„Jo" i thotë gjeli „ti jë nji shpërdal qi nuk vjen kurgjâ, largou." E i kërcete me e hângrë; e të shkretit trumcak ju desht me ikë.

„Edhë me prî do të rmoj gjâll!" thotë trumcaku i shkretë. „Lyp ku të dresh, në mujsh me gjetë gji" i pergjegjte gjeli me âlkuin „e m'u hiq sytë!"

Nji zog pulet e kishte ndie tri fsî; mbledh tri kokrra, e tinës tjerve, mesr e ja çoj trumcakut të agrit. Trumcaku nuk ja harroj kurr ket ndérë zogat të pulës, e mbâjti mîqsi gjithmonë me të.

II.

Corka e vogjë rë e lagë. Qëni i pâsafakë i kishte kapë në dhëmbë nji krah.

E shkreta â strukë mbas nji tarrë drûsh, e â shtrî per tokë e nuk mund të bisë vëndit. Kerkush s e kqyrë, e e njera kâ me ose ûnit.

Trumcaku ûsturon nd' oborr. Kû âsht corka? E korkon asdoj e kënduj, dëri sâ e gjën n' at skutallîq; falet me të e merr me të mirë.

Totë dit rrosht trumcaku i hje me hângrë corkës kokrra, kû âlân më të mirat, e gjetâ sallatës; lân tinës nd' odë të zjerrnît, merr buk e ja hje corkës; ûsturon nd' arë e mbledh grunë per të.

Corka, si u shëndosh, nuk ja harroj kurr ket ndérë trumcakut, e mbâjti gjithmonë miqsi me të.

15. Puna.

Tushi e Mërika, të bíjt e nji búlkut të passhem, u nerzítshin prore, pse rrishin pá punë. Nji dítë tui u siellë andej e këndej neper arë pá punë e pá kujdes, ndiene per së lergut nji fëmijë tui këndue me gjith zëmrë. At herë Tushi i tha së motrës: „Njikŷ do të jét nji fëmijë shkollet, qi sot âsht lír.“ „Njashtë do të jét“ i pergjegji e motra. E shkuene me ndeshë mbë të. Por a e di kush ishte? Ishte nji katundár i vocetr, qi rrite tui bá shpórta, e kaq e kishte mëndien në punë, sá nuk u kujtue aspak kúr ju avitne . . . „Puna e mbarë“ i thonë „sá fort kënke në shënd.“ Katundari suell kryet me buzë në gaz e i këqyri. Kúr kam punë, jam gjithmonë në shënd, ju tha. Po a s merzite tui punue! Po qeshni, kishe n' u merzitë me ndéjë pá punë. A bâheni prá në shënd ndo 'j herë? Jo kurr. Ani prá merrni ndo 'j punë per doret e keni me pasë edhè ju shënd e gazmënd. Këto fëmijë të pasun hoqne do mënd s' porit me ju mësue punës; por s' ngiatne shumë e e prekne me dorë ça ju pat thânë aj katundari. se mëndyra nâ e mirë me e pasë gjithmonë zëmren në shënd âsht mos me ndéjë pá punë.

Mesnija âsht nji lëngatë, e bori i saj' âsht puna.

Lisi me nji të rânue s këputet.

Fíllesa âsht e vshtírë: por mbas mundit âsht i âmbël pushimi.

16. Kâli e mëzati.

Máje nji kâlit sort shkote tui ngá mbë të katertat nji djal' i ri. Atëherë nji mësue i oger i tha kâlit: Márro per tŷ: une s' kishe me lânë me më këcye në shpinë nji fëmijë,

e me më sundue këso doret. — Une prá e lë, i pergjegji kâli: punë e mádhe me i thye qafenë nji fëmijes së vocërr!

17. Vllaznija.

Zeti ísáte nji fëmijë qi ja vête gazën gjith kêi.

E njitne në shkollë, e sá hini pau nji fëmijë të shkjeptë qi vête me fjalkëza nën ejetullë. Tu pámen, fillój m' a shpertheye në gaz nden sý t' atij të shkretit: por fëmija tjerë i dashne perpara këtij të gjynatnemit, e njëni i mner fesën, tjetri i hoq mallotën, do tjerë i nëlmenë me hypë në banke. Ky i shkretë ja fal ndërës të gjithvo, e patki në të vogën nder ata fëmijë zënser hardhë.

Zoti kaq fort ja prokn zënsen urtija e këtyne fëmijve e këjo vllazni e bukur, sá ç' aty e mbramën mik qeshi në kurr per gjymtimë të hreja.

18. Pushimi.

Me paq n' zënser' si do Zoti,
Me haz' n' gaz per bukuri,
Kûr vjen zana, i dashtni fëmijë
I lyp' gjânit pak pushim.

Her' me këndime e her' me lójna
I shkój dita tui ndigjue,
E prep nesër me punue
Gjûmi i natës i nep forcën.

Por pá e mârrna ndhé gjûmi,
T' nalti Zot qi i ruejti t' dëlir
Mënd e zënser' me dishûr
Fëmija i dashtun ja kushton.

E, t' ja mbyllnen gjûmi sýtë,
Perëndija vet' prei qiellit
Nji nder Ênjë s 'j rrezo dëllit,
Aßer njomes ja vëndon.

19. Drandofillja e bóra.

Ishte noji i Marosit; dielli kishte fillue me xé një grimë mä fort, e nji drandofille ishte mbëlue alá me bóre.

Prandej u nxkete, e një dítë i thu bácës: „Psé më ké mbëlue kësó dasret? shporru mejet e më lén ti çilí lulet e mója."

Bóra u hoq e shkoj.

Mbas pak ditësh rá një hrimë e dogj o e perzhiti krejt drandofillen.

Moe i kini rázdë, o fëmijë, prinden, e të paret qi ju rrijné sypri me ju ruejtë e me ju mbëne.

20. Krénarja.

Kusha kishte dalë një ditë me shetitë ng t' ámen, e kishte vëe në parzem nji drandofillë të bukur. Tui shkue rrugës kasi mbe një zotni; e zotnija tui këqyrë tha: „Sá e bukur!" Kusha filoj m' u krenue; por aj zotnija, qi u kuitue, ju priti; „e po tham per tý, noj vajzë, por per njatë drandofillo qi pashe në parzem." Atëhere Kusha u kaq prei márrjet, e o âma i tha: A e shef, nuj bijë, se shumi herë gjindja nuk na levdon né, por petkat qi veshim, e tëshat qi bárëm.

21. I shë Mertini.

Ishte një ditë e ftohtë dimnit: kishte çue murlá i fórt e hidhte gjithkah érë e gjalm. Kúr ja mbërrijnë tre kálorë me do kasul qi fluturoshin. Ishin pshtjellë në mullota të trasha e nuk e ndieshin të ftohtit, e shkoshin rrugës pá kurrfarë kuidesit.

Si mbërrine te dera e gjytetit hasne mbi një plak veshë me zhele qi s ja mbëlojshin shtatin krejt; ky plaku shtrëni dorën tuj dridhë e ju lypi një lëmoshë. I pari nder atô kálorë kaloj pá sjellë kryet nspak kah plaku i shkretë. Njashtú kaloj edhé i dyti.

I treti ndáli kálin, këqyri të shkretin plak, që ishte tuj u dridhë prei së ftohti, e i tha: Mue pare s po më qillojnë, por shka kam po tu mp me gjith zémrë. — Hoq malloten, e dau për gjysë me shpatë, që kishte njeshë per bri, e gjysen ja dha plakut e gjysen ja lëshoj védit mbi krahë e hini në gjytet kondeud.

Njaj nieri ishte nji ushtár rrouzak, të në Ungeri, e më vonë u bá i kështënë. Ishte i shë **Mertini.**

22. Nji kush' e 'j lashë.

Qyri prei s nëltit e nuk shof kurgjá:
Edhë pse vjerrun, jam në kúng' e shënd;
Pá duer tui këpun, bi u' çaklo pá prá;
Pá prá tui ecim e pá ndërrimun vënd.

23. Vilet e rrushit.

Dësá dít para shëna Prëndjet Silja kishte dalë nji herë me shetitë; sá erdh në shpi, gjet nji shpórtë rrush.

„Kush e ká pritë ket rrush kaq të mirë?" pvéti Silja. Ta ká çue nji shoqe e jote, Liza, i përgjegji e ëma; ásht má i pari rrush qi á shíjë, e ta ká çue me e bá me shëndet.

Fulem ndérë prei saje, kjofë faqe bardhë, që më ká kujtue kaq mirë; e kam me ja harrue kurr ket ndérë; e njitesh due me i shkrue nji gisht letrë.

Po më vjen mirë, i tha e ëma, se po ja ði ndéren kaq mirë Lizës: por a s kena pasë pémë të réja për gjith muej në kopshtë t' one? E prá kurr s të kam pá se jé falë ndérës Tenzot sá po i falo njitesh Lizës. E prá gjith bimët e gjith pémët na vinë prei dorës të madhit Zot. Xën, o bijë, me ja dijtë për ndérë má parë atij të Lumit; so prei si má parë se prei mjerzve na vjon, ç' farë do të miret.

24. Prindja.

Të lumtë njata fëmijë që kan pasë Tenzot fatin e bardhë me pasë ndënun e babës e të nënës. Kerkush nuk ma do më fort e më me zëmrë se prindja. Xëni herët, o fëmijë, me i ndërue, me i dashtë e me i nderue ör' o çue.

I madhi Zot na thotë: „Mos mbani uzdajë mb' atë që nuk do prindt' e vet, Kush nuk kë kujdes per ta e per gjindi jë shpitës, i bjë mohit fës, e ā më i zi se i pafëtu. Nji fëmijë, që i bân zëmra me këqyrë prinden me sy të rrehtë, lypë me ja xjerrë shqypja atà sy.

Në ligjë të hershme pat urdhënue Zot' ynë me i mbytë, si blasfem t' egra, njatà që i thonë nde'j fjalë të rëndë prindve.

Ndigjon'ja gjithmonë prindve mbë gjithshka urdhënon i madhi Zot, se ajisht ë lypë rregja; ndërmoi baben e nënen në daçi me e shkue mirë e me jetue shum mbë tokë.

25. Të ndëruemit e prindve.

Genovesi ishte nji mesi i dijshem fort. Nji ditë tui mësue gjith atë fëmijë të mëdhaj e burra që shkoshin në shkollë të tij, ju behi i jati. Atcherë ky u çue në kambë; e me kryet zhdhuet e njashtë në kambë si ishte, mbaroj mësimin' e vet. Ju falna tjertë n' a nlë e me ndëjë, por Genovesi ju prift:

Nuk më kë hije me u ulë me e me ndëjë nder sy t' ëm et.

26. Dashtënija ndej Prinden.

Me sy çilun afer djepit,
Me kujdes e me dashtnë,
Per vaj t' ëm tui hjekun zi,
Tui shënduc kûr m' shëfshi n' shënd,

Bab' e nën', sà kesi dordhë
Mbi shtog t' ëm e hiro e dritë!
Ah! sà mirë m' kesi gutitë
Per ç' do koh' e per ç' do vënd.

Prei jush Ëmain s' parit zdjeva
T' atij Zot, që zri në qiell:
E vertetа, porsi dielli,
Nder sy t' ni prei jush m' veton.

Ju m' a nëxt' nji flak' në zëmrë'
Per pun' t' nëlta e per lumsi:
Per jú prá, o Priadt' e mí,
Mënd e zëmrë' më lakmon.

27. Stuhija.

Nji mbasdite në vërë, do rë, zi si qulli, u mbldhshin e mbëloshin qiellen; ёra edhe ajò çote nji rë pluhun neper arë e neper rruga, e vetima e bumbullima shpertheshin mbë kater anët e qillës. Zina kë-qyrte qiellen prei balkonit, e per gjith vetim' e bumbullimë u dridhte.

„Babë," ju mall e i tha t' et „zot kena me pasë nji stuhí të madhe!" „Kuitoj se po," i tha i ati.

Zina u zbë, e s ja mbshehi t' et se drote fort kúr veton e bumbullon mooti, pse kishte frigë se e vret rrëfëja. Baba i shkreti i nepte zëmrë së bijës.

„Mos druei, i thotë. „Nder nji mt herë qi shkrepë mooti, s dij a bje a s bje nji rrëfé permbi shpijn; ma me ju rasjtë mirë, nuk bje asgak. Na e kena mbi kulm të shpiës rrëfëprojsën; e prandej nuk do të kena kurr farë friget."

„E zà besë," thote Zina, si tmi marrë fryrë; „por gjithnji zëmra m' a do mos me ndodhë kurr stuhijat."

I jati s bùni zà; e rrite tmi kësyrë kah vetote qiella. Ishte nji bukurí me e pá. Kúr nji dritë e madhe ju mesr syrë; gjimoa mooti per çudë, e nji shi i rrebtë shperthen prei së naltit. „Ah qyqja" bertiti Zina, e u mbsheh mbë njih skutuliq.

S ngjati shuma e stuhija mbaroj. Dhel në qiell voji e ufulla e nji rë nuk dukej per bind. Baba e muer atëherë të bijnë per doret, e n ulme bashkë në kopshtë. Zinës i kishte dalë friga, e me shënd në zëmrë thote: „Oh', ç érë të mirë ká marrë kopshti! Si ká marrë hojë hari, e janë zbukurue lulet! Këqyr, këqyr, babë; gjithshka dáu mâ e hieshem tesh. Sot nâdje lulet ishin veshkë e mbëlue me gluhum. Tesh â tjeter."

„Po ça i pertrini mbë kestë nëndyrë?" e pveti i jati. „Njaj shí qi rá e njajò stuhí," i porgjegji Zina.

„Anì prá," i tha baba, „edhè stuhija munder me i vjeftë kopshtit, nouse duket aq e rrebtë. Mos i gjikò prá kaq lehtas panë e Zotit! Njajò stuhí, qi ta shtini frigen aq fort, i dha fresë e fuqi bimës e e bukoj qishtë. Do t' ja dijnë per ndérë të madhit Zot, se nuk rá kreshen.

Zina u turpnue per frigë qi pat pasë, e xúni mos me dreshtë mâ stuhien.

28. Sýni i Zotit.

Dhënen t' ázdo o 'j mëndo të keqe
Faqe tjerve mbahet' e nba,
Por si mbehohen njatij t' Lumit
Qi vazhgon e shof gjithshka.

29. Ndéroni pleqniën.

Elíseu profeta husi nji ditë mbë do fëmijë qi ishin mbledhë grumull; e këto fëmijë tui pá at plak të ndérshem pá flokë në kryc, i vúnue gazin e i shkoshin mbraqa tuj e qortisë e tui i britë: tallue! Zoti çoj atëherë prei nji pýllet, qi ishte afer, dý harusha qi húngerue e perpinë kafordhetë e dy sish.

Duhet me ndérue pleqtë, me i dashtë e me ju bë ndimë. Njaj qi porbozë o qestisë plakun o ãshtë i pámëndë, o i keq fort.

Në dashtë Zoti, keni m' u plakë edhë ju; e atë herë a kishte me ju pasë ãndo me ju porbozë e me ju qeshë gjindja? Pleqtë kan mjeft të zezat e veta; ta kënë prá ndo 'j furë gëzimit prei ndérset e kujdesit qi kan per ta të ritë. Janë shtegtarë tui dalë me shkue; të jan hëshojnë njatë grinë mot qi po rrinë me né. Kã me ardhë dita e kóma me shkue nhua tyne.

Vësh' me t' árta, o zhele t' shkretës
Ndéren plaku e meritën;
Dënn' e kóre, po, i shkoft' jeta
Faqezinë qi s' e ndérun.

30. Zot' ynë shef gjithshka.

Gjoni e Çiluku kishin nhetë nji ditë vetun në shpí. Gjoni i thu Çilukut: „Ejs e kerkojmë a nend të gjëjmë ndo 'j kashatë të mirë, e ta hánë bashkë."

„Po mirë," i pergjegji e motra, në mujshim me shkue kũ moe të na shofin kush, kúr të mãrrim ndo 'j sënd, qi kã nhíhet nãna." — „Po sá të duesh" i thu Gjoni, „po shkojmë to çarrniku: kã tëmbel e mãzë m' u ngië."

„Jo," i thu e motra, „aj pantofi qi ãshtë tui çaë drú në rrugë tosh na shef e na palitë. — „Mirë pra, ju prer i vllai, po shkojmë nd' odë të zjermit; në ruft kã vër nãnu njalton, e koin me hũngrë sá të duemë." U nisne të dy bashkë kah oda e zjermit, kúr Çiluku mëndon e thotë: „A s e di se aj grueja qi rri kótë afer, á tui tjerrë në peshtere e na shef qa po bãjnë nhrëndë?" — „Hajd prá të shkojmë në burg, kã janë mollat; atjé ã torr e nuk na shef kerkush," thu Gjoni. Por Çiluku ju kthoj: „A s e di, moré Gjon, se zëni i Tenzót shpon murin e shef edhë neper të?" Gjoni u pré nhus kétyne fjalve e u knq; mandoj nji grimë me védi e i thu së motres:

„Mirë po thue; Zot' ynë âsht aqeer gjith vëndi, e aa s' mund ti pëlqejnë kerkund. Tesh s' kishe me dashtë me bâ mâ shka deshta perpara. Çilnkat i ordh mirë so edhè të vllâzt ju mbash mëndja, e me e bâ në shënë i fali nji fugure kâ âshte shkrue Sÿni i Tenzot zrethue me rreze, e nëa të kishte njihetë fjalë: O i madhi Zot, sÿni i yt, qi shef gjithkund, të më prekën mos me bâ kurr ndo 'j pasë të keqe.

Ta mbajmë mênd pâ dâ kot të vertetë: Zoti më shef; e kena n' u favrue me shkue mbarë e mos me pasun mbrapshtë; e atëherë të hantë na në kot jetë, e të huntë mb' at tjetren.

31. Të perkúrmit.

Galeni, nji njek nder nâ të mëdhaj, qi kan kênë notit, rrnoj nji qind e katerdhet vjet. E me se e prujti deken kaq mot? Ndien'je o mban'je mênd? Kaq fort e rnojti vëllin në hae, sâ kurr nuk n qae prei bukot ngjeshem krojt. Prei âroket rnejte nji grimë ù per dhekë; e mbas darkot, kûr shkote me ri, kishte ndalë do ù pvp per ne e nesrre. Qishtû, pâ e shkatërrue kurrasi, mbanoj prei plegnijet, si 'j kandil qi i mungon vaji.

32. Mësime.

Mâ e shumta e lëngatve, qi kena në trup t' onë, na vinë pse lapröjnë në hae e në pije.

I perkúrmi âsht i shëndoshtë, në shënd gjithmonë, i ndërruem prei gjithkdi. e rrnon shum. Ngopet e sarahoshi asnon gjithmonë ndo 'j sênd në trup të vet; rrâll se o shef në shënë, i ndyhet gjithkûi, e shkurton jeten e vet.

Kush do me rrnue shum, do të hâa kâ pak; hueja qi lëa mbas të ngjesnit, të hân mâ mirë se hueja qi ló hângrë perpara.

33. Mëtë havá.

Tukja âsht nji djalë i habitun, si mos me i pasë dalë gjanni mirë; gjith qa të bâjnë e hân pâ mônëse.

Vën kësulen në vënd të nd̈ytë. Natën harrova pexhurot o dëren e oborrit çilë, kür shkon në shkollë ká harruë në shpí librat o shkollës; e kür vjen në shpi i hje në mënd se ká lânë në shkollë mostrën o shkrimit, njiqind herë harron fshuleton e këndve.

I patun falë do farë lulesh me nâm; mak i rá në mënë se duhej me i mjellë në Prill, e mbet gá lule.

Vûni me thá do pëmë, gá këqyrë se ndj̈ një kishën hiren theegjat, qi mbëlonne pënët e i hûngerue krojt.

I dhanë me que njî letrë, qi lypej fort; u lutue rrugës e harroj letren; kür i rá në mënd, nj nieri qi do t'i epej, kishte shkue.

Nji herë kje ndye duerslat shkoj m' u lá në legën, kû pá hîri kishin pasë qitë mbrëndë një vasë; mak e këqyrî e u dogj e brîtî ahî! ahî!

Shkoj në burg të pijes me xjerrë vëse, mak mbylli kunjolen mirë, e u derdh vëne shum.

Lën çilë dëren e kjerit; e qëni e mira hîjsë e perlajnë gjithshka.

Nji natë e mser gjûmi gá fikë qirin; u mbarue qiri e pës se kullój e ndyu gjith tryesen. kje edhë në rrezik me marrë zjerra.

Në ânash qitej me brisk nji dardhë, e harroj sty brisku çilë; duel ndj̈ pari një katundár me kâmbë dathë e u pré.

Troti do lëkura pënësh e do berthamë pjepnash e sherqijeh, e dikush tui ñalë asaloj, rrëshqiti e u rrxue.

Prej mâjes të malit rrokullój poshtë një gür, qi vojt e i rá një katundarit të shkretë, qi ishte tui punue në fushë.

Desht me rrshqitë n' akull të një kënetës, e mak ja vûe mënden se akulli kishte plasë; kamboj akulli e aj n zhyt mbrëndë. Desht Zoti e çilloj dikush nginë se ishte mbytë krejt.

34. Pshtjellimi.

Mërika vjen gjithmonë vonë në shkollë; kurr nuk i del ngue, e kurr nuk bân gjâ sënd.

A e dinî pse? E kam pá në shpí: nuk â punë me e bá me mbájtë tështat e veta në rresht. Nádje kúr do të veshet, njénen këpucë e ká në nji skâj, tjetren në tjetrin; nji çarap mbë tavolinë, tjetrin mbi shtrat, petkun në karrigë, grykeen kush e di kû.

Njishtû, tuj kerkue tështat, ngjatë m'u veshë: e kúr lypë ndo 'j sënd, s'â punë me e gjetë me të shpéjtë.

Prandej bíer mot shum m'u bâ gádi, e nuk mbërrën kurr me kohë; nuk mund të mbahet paster si duhet e gjithmonë i mungon ndo 'j sënd.

Kúr do Zoti e mbaron së veshuri, i del punë me mbledhë librat e shkollës, qi i ká hallakatë neper odë, o per tokë: perzí me kukëlla e me lojna.

Sielli andej, sielli këndej, mas nji vjetet bâhet gádi; shkon në shkollë gjysë suhatit mas shoqeve, e prep dicka ká harrue.

Letrat me shkrue i ká bâ zhubël qi s' durojnë me shkrue gjâ mbë m; librat i ká ndye per çudë.

Ká nji vllá qi i gján krejt; edhè aj punon njishtû per së mbarpehtit, qi të bân me dalë mêç. Të njerët fëmijë! Ju ká dekë nâna e nuk ká kush i mëson me ndéjë paster e me punue si duhet.

Kush do me i dalë gjith punës me kohë, m'u mbájtë paster e mos me bjerrë mot, të mbájnë gjith teshat e veta në rresht, e ta mbájnë mënd njikët mësim: nji vênd per se të eillin sënd, e gjith sëndin në vênd të vet.

35. Vien me kënë i ndërshem.

Në nji katúnd t' Italies ishin dy katundasë, burrë e grue, e kishin nji djalë, qi i thoshin émnit Bardh.

Ky djali ishte i hollë fort në mênd, por prei të pápasmit e gjel novojet, ju dosht m' u njitë në rrugë e me shkue me ruejtë thit. Prindja e doshin fort, e qortoshin, e sbum herë i theshin me kënë i ndërshem me gjithkúnd, e mos me pritue me i vjeftë kúd. — E duhet me e dijtë se fëmija e katúndit e qetësështin të shkretin qobasën e thiëve, e ishinë gjidi të tánë të trasho e të pá dhëndun.

Nji ditë Bardhi kishte hî me kallotë thiéz mbë nji pyllë, kúr ja ubërriui nji frut, e lypë me e pervjellë pak neper ftë pyllë, dêri sá të hîte në drom.

Ishte meti i koq e fëmija fjerë, të pázakónshme qi ishin, bishtnuese të tánë, mo mik vi, mo mik vt.

Atéherë u avit Bardhi, i muer dóren frutit, e me ndjerzi i tha: eja se po t' a kallxoj mo rregen.

Rrugës fruti, tul e prekë me fjalë at fëmijë, e pan se ishte i mêqen fort, e u vûe me e ndámue sá kû mujte. E muer në kuvênd; e aty djali ílloj me xánë mirë punët e meshtaris, e mandej, me vullêndet të prindve kúni frut.

Bardhi xêhe pá prú me vénë të mndhe: e edhé pse má vonë duel nji nder ná të dijshmit nder freton, mik u ngreh në madhshti, por zjithmonë met i perdijt, i ámbël e i dashtun me gjithkúnd.

Me kóbo punë të mira të veta ja bleu zêmren gjithkúi, e prei kéndimesh, qi kishte, ju hap xánë gjithkuh.

Prindej punë mbas punet e hûne Ipeshkev, e mandej Kardinálli. Ne o mbrena kúr diq Shéiti Até Papë Gegu i trembédheti, kardinajt, të tûnë me nji gojë zgiedhne Bardhin per Papë me 24 të Prillit të vjetës 1585, e ju njiti vêdit Sixti i pêstë.

36. Kush e bân e gjën.

Nji katúnd ishte rrethue mbë gjith anêt me pêmë, qi në prendvérë çilshin per bukurí, e hapshin kúnd e kúnd nji

ërë me ta kënaqë zëmren. Nëper gëna të pënve e nëper gardhiqe vëleshin gjithfarë zogjsh, tuj këndue e tuj çilë çerdhet e veta. Në vjeshtë pënët ishin plot me molla, dardha e kumbulla. — Do fëmijve të këqi ju kërcej me shkue me rmue çerdhet, me mërrë vocat' e zogjt' e vocerr, e me i lânë me ofë të tânë. Shpëndt' e shkretë, qi ju kishin marrë zogjt, këndeshin nji kâng të mallëngjyeshme, si në vaj; e kâ pak kâ pak u hoqne prei aso vëndit e nuk kthyene nâ.

Nuk u ndiete mâ nâdje e mbrâmje ajò bukuri kânget, e nuk ngjuti shum e ntô vûnde mbetne shurdhë. Krynlat, brumajt e vëneet, qi perparu i kishin pse dâlë zogjt, u gertîne, u shumocne e hâne nânin mbë gjuth e mbë lule të pënve, aq sâ u sterkeqne të tânë e u rëpne si me kênë në dimen. Në vjeshtë nji kolovrë mollë a dardhë nuk u shifte me sy.

Vîndi u bâ krejt shkretë; e atò fëmijë të këqi, qi perparu kishin pënë me kângrë sâ ajò, mbetne me gojë thatë. Kush veth kòjò o zezë? Kush o perfboj?

37. Këpurdhat.

E ûma ço nji ditë Katen n' ograjë me kerkue këpurdha, pse ju kishte ânde fort t' et. Shkoj vajza pâ pritue, e nuk ngjuti shum e priti në shpi nji shpórtë plot.

„Nâse, tha Kata, ket herë kam gjetë do këpurdha të bukura, që shifi." Kan nji bojë të kuqe e dâjnë si me kênë të qendisuna xnavo. Ishin edhë do të murrme e të zykuna, asish qi ko pasë mbledhë ti parëja, por n' u dukne të këqija, e i lanë. „Budallaçe," i tha e ûma „njihëtë këpurdha të bukura, qi ta mbushin synin kuq fort, pse të dukeu të hieshme, janë helm, e me bâ me i kângrë, të mbysin me ç' herë. Por atâ tjerat, qi tý t' u dukne të këqija, e pranuloj i lae, atâ janë hadse e mâ të mira.

Njiehtû, moj kòjë, ndodhë shum herë në ket shekull. Kâ shum të mira qi mbahen mbshehë, e kerkush nuk ja vën mênden; e kâ do punë të mbrapshta, por se kan nânin,

e i mërri shkas mbas tyne. Edhë nkati mundohet me na mërzë më ç me na rrëjtë; por punës të koqe, higju, sá do e ämhlë me t' ardhë; ambelcina e sájë me j herë bähet zeher.

38. Gjâma e malit.

Lipi ishte një fëmij' i vogel, e nuk dijte edhë shka âsht gjâma. Një ditë mbë nji livadh mmer me brítë: „Oh! oh!" e prej pýllet, qi ishte rärrxë malit, ndjeu një zë tui bá: „Oh! oh!" Lipi u bënd prei kësajë mrekullijet e pveti: „Kush jé ti?" E aj zë i mrekullueshem pergjegji: „Kush jé ti?" Lipi ja priti: „Dë të jéshë nji fëmij' i keq." „Fëmij' i keq" ju duk se pergjegji zâni. Atëherë Lipi u idhmue e filloj me shá; e gjâmn ja këthete ata të shkme njênen mbas tjetersë. Lipi u ïdhmue edhë mâ fort e hüni në pýllë me ja vûe mbrapa atij fëmijës qi kujtote se e zbau nshtá; por nuk mund të hasi mbë të kerkûnd.

Kúr shkoj në shpi, Lipi i kallxoj nânës ket punë per fill e per pë, e i tha se kishte bertitë afer malit, e nji fëmij' i keq mbështehë në pýllë, e kishte shá. E' âma e mmer vesht një pamen e i tha: „Jo, mos loce, ti nuk ké ndie veç zânin t' ând. A s' të ká qillne kurr me shkue afer njit e me pá mbë të fëtyren t' ânde? Njështá âsht edhë këjo punë; prei pýllet ká kthye zâni i yt. Me punë folë fjalë të mbara, të kishin kthye fjalë të mbara.

Njështá mâ të shumen e herës âsht kah të shkuemit t' onë me tjerë; si të ju bâjnë, na bâjnë. Në kjoshim të ndërtëshem e fjal' âmbel me ta, edhë atá kan me kënë të ndërëshem me né. Por në kjoshim t' idhtë e fjalë rândë me ta, kena me i gjetë edhë atá në mostrë t' onë.

39. Kroni.

Diellí ishte çue nált, e digjte ne atá rreze të veta. Nushi, njí fëmij' i vogel ishte në kutínd, e s múnd t' a dnrote gjith at të xóhë, ishte djersë fund e nuje, e pelsitte edit. Por kú me gjetë njí hije të freskë e njí pikë ujë me hjekë edin? Shkojz andej e këndej e i vojt sýni mbë njí shkóm veshë gjithkuh me dzhk. Shkoj andej e pas se nón njí lis të madh ôelte prei plasave të shkëmúft njí krue, me ujë të fhoftë si akullí, e të kulluet si xhami. Nushi, njashtù djersm si ishte, u shtri mb' at bár, rrëbet prei ujit të kreshë, e pin në krue sá ka mujti. Por me ǰ herë, ja rándue shtati e í rá te fikte. Mbas njí ogut herë, ndh sé vëll, por me zi mujti me shkue në shpi kadal kadál. Kishte rá i lig, e o kishin xánë do ethe të fórta. „Áhí i mjerí un, thote ka 'j herë me vdí, tui lëngue në të shtrnem, kush e kishte kujtue se njí krue aq i freskë, ká kot fare halmit mbrëndë.

I jatë i përgjegjí: „Nuk o ká fajin kroni, mosë bir, por mëndja o márrë o jotja."

40. Arra.

Shaqja e Liza ishin tni lnejtë në kopshtë. Pá hiri pánc të dyja njí kukrë arrë qi kishte rá prei pémet, e u xhenc shoqe mé shoqe. „E kam pá ase má parë," thote Shaqja. „ásht e ênja." „Jo" ja pritte Liza, „ásht e ênja, se une e kam pá përpara." Mbassi s' ishte punë m' u vûe për fjalë. Chit, i vllaj, ne i dá, ja tha: „Shkoni të dyja në fund të kopshtit: e mbassi të tham une: njí, dy, tre, lëshon' ja vrap, e kush të mbërrijnë má e parn, ká me fitue arren. Por mos ngani pá mónd: nuk mbërrin përpara kush nget má fort, por kush nget má mirë."

Motrat i ndigjuene Chit, e shkuene të dyja në fund të kopshtit.

Chi njehd: njí, dy, tre, e të motrat u lëshúne vrap me marrë arren. Shaqja e mbájti mónd fjalen e Chit e shikjote

kû vête kâmben, mos mo hasë mbë zbo'j gâr o zbë nëo 'j bûrë. Liza ngitte qarrus e s' shikjote as zadej as këndej, por s'të i kishte n' arrë.

Liza ngitte më fort se Shaqja: por, pá pritë e pá kujtue, hasi në nji gjon lisët, qi ishte per fakë, e u rrxue në kokrrë të shpinës. Perpara se m' u çue Liza, Shaqja kuloj e shkoj e muer arrven e u bá në shtëpí.

Lizës i ërdh mërre e filloj me kjá; por i vllaj i tha: „A s të kam thânë me perpara? pse s' ké ngá me mënd? Resa del keq gjithmonë.

41. Kash' e lashë.

1. N' fund t' pasët mbesa
N' shtëpí e tui këndue:
Maadoj kûr ngitesa
Shkaçue tui vajtue.

2. Zhytet e mbytet, del mbë breg e kotet,

3. Nuk kam gój' e pra perçjegji:
E kaq mir' mbshehem nder shpija,
Neper mal e n' shpella t' tija,
Qi s' â kush, qi më dikton.

4. Uno nder t' gjith e gara jam e vuenë,
E Mbret e Push' e Bûlk pá mue s mund t' rrijnë:
Per nesë dorën mue gjithkush m' a shtrinë.
Un jam e zbrítun.
Per nderë nd' nj' e n' zjerm m' u fut' s' kam drojë
As se thika m' copton nuk bój zakim
Dëri sá t' gjith t' mbarojnë ne nji kaqebim
Kot' t' zezen bojë.

42. Kuleçi.

Nji vjetë qi ishte zi buket, nji bujár mbliidhte në shpi të vet fëmijët e gjyletit qi ishin pá buk. „A shifni" ju tha aj zotnija, „ajitá kenë nji shpertë plot me kuleça, kâ nji per

shoq; e qishtë koni me i pasë per gjith ditë, dëri sá t' i pelqejnë të nxëmit Zot me na sjellë punët mbarë.

Fëmija u leshuene hallagrep mbi shpërtë pá urtë me mërrë se i ellli kuleçin mä të madh. Ne e mbrëmë u nisne pá i thënë falemi ndërës bäuirësit të vet.

Çilja, nji vajzë e vogël, me petk t' arnuem, per të dëlirt, kishte ndejë mbrapa, e muer kuleçin mä të vogel, që mbet në shpërtë; mbasandej i puthi doren zotnies e shkoj në shpí.

Ne e nesra fëmija tjerë, nuk kjenë mä të mëqem e mä t' urtë se perparu, e të shkretës Çilë i tokoj nji kuleç që ishte sá gjysa e tjerve. Por kur shkoj në shpí, e ëma që ishte e ligë, muer me thye kuleçin, gjet mbrëndë shum pare të ngjásta, të gjitha të rrja.

E ëma u çudit e i tha së bijës: „Mërri këta pare e çoja të zotë, se gabim kan mbetë këto mbrëndë."

Çilja ndigjoj e ju çoj të zott. Por nj zotnija i tha: „Jo, moj bijë, nuk i kam shtí gabim këto pare në kuleç mä të vogël, por pastafët, me ta mirsitne urtësën t' ándo se nuk kë shkne mbas lakuts. Këta gjitmenë e urtë, e ndigjueshme e ndalume, nder punë të tua, e i madhi Zot ká me të pri mbarë.

43. E vertetz.

Motët nji mbret idhullatár, që mundote fën e Krishtët, çoj njizet ushtar me xánë Antimin Ipeshkvin e të Kështënve, e me e mbytë, porsi shtyllë fëjet që ishte.

Ushtarët tuj e kerkue i hinse në shpí pá e njoftë, e i lypne buk me hángrë. Antimi me gjith zëmrë ju kthej buk e ju ndëj vetë në kámbë e me kaq dashtëni sá u bindne ushtarët. Tui hángrë buk, nder biseda tjera, ushtarët si kot, e pvetne mikun a thue njifte njá farë Antimit, Ipeshkvin e të Kështënve, pse mbreti e lypte me e mbytë e i kishte çue me e kerkue. Atë-herë

Ipeshkvi bâni me dorë e tha: „Antimi jam ũ." U prêne nshtarët e u çuditne tai pá sá trima e i drejtë ishte aj plak, e ju erdh vshtir me e xânë: prandej ndreque me shoqi shojnë me shkue e me i thânë mbretit se s' kenn mujt me e gjet kund. Por Ipeshkvi, si tai ju bertitë tha: „Jo, mos kjoftë thânë! Na të kështën nuk mûndena as me rrejtë, as me ja kështillue rrênen kûi. Enî e të shkojmë te mbreti, se une due mâ parë me pá vedlin dekë, se jû në rrênë. — E shkoj me ta perpara mbretit, e gjet njatë dekë qi desht vetë aq trimnisht, për mos me i rá mdhit të vertetës.

44. Rrêna.

Gjâ mâ e ndyet' e mâ e meniesheme se rrêna nuk âsht. Rrêna dhunon të mdhâs Zot, mashtron dherën, e nuk á gjâ e keqe qi bën pá bâ. Ingjizët kan nji fjalë qi thotë: „Më kuhnó nji rrênonk o kam me të kullxue njâ hajn," e do me thânë se aj qi nuk i vjen të vshtir me rrejtë, asht i zoti me bâ gjith të zvcat.

45. Rrêna.

Fëmija. Rrêna, moj nân' si á bâë?
A shifet? A perkitet?
A thue prei gojet qitet?
A i gjân nsaj' ndo 'j gjâë?

Nâna. A e dî se ç' âsht? A kore
Âsht nji gjâ sênd i ndyet;
Nuk mund t' e shofin' sytë,
Nuk mund t' a prekin me dorë.

Por kër trathtën t' vertetën,
Sá do qi lyp' tinzinën,
Ja ndien gjithmon' qelbsinën;
S' mundet me e mbêlue kurr t' vebën.

46. Gomari e luani.

Gomarī tai dalë me gjue njï ditë me luanin, e i vijte me lëshue zë, ndeshi mbë nji gomár tjetër qi e kishte të njoftum, e aj ja pret këtij: „nadja e mirë, a vllau i ūm.“ — Më mirrsh të kqen! i thotë tjetri — Po pse? e pvetë i parl. A kajtoa pse jé bë me luanin, se jó dicka permbi mue? ná se nji gomár?

47. Gurt' e paçmueshem.

Nji zoj' e madhe porositi të nji kujxhí nji kolanë me gur të paçmueshem (ixhi, xhevahira) e i dha zá gur dheshin per at punë.

Shkoridhi (shegerti) i kujxhís, qi i shoshin Vasë, s' i dáte sýt kurr prví atyne gurvet aq të bukur ju dukëshin. Kúr tai punue, njeshtrit i mungoi dy asó gursh. I vojt mëndja me ý herë te shkoridhi, e shkoj me mase në' odë të tij, pulë a i kishte marrë ný; e njimend i gjet ato dy gurt mbë nji birë murët permbi nji arkë të vjetrë. Vasa bâte bé se anik i lum mirrë vetë; por nuk i eci, e njeshtri i hríti nji herë mir' e mirë e mëndoj e perxúni prví dugújet.

Ne e nesrc i mungon prep nji gúr tjeter, e kujxhija e gjet per së ri mb' at birë se mb' at bírë. Até herë a vûe me prigime kah i vite këjo lojë.

Nji gríkhel qi ndate Vasa me hejtë, erdh mbí stol të njeshtrit, mser nji asó gursh, e vojt e e mbeheki mb' at birë.

Kujxhija e pau atëherë se ja kishte bá keq Vasës, e e kishte shndjerzue tai e xjerrë prej dugújet, e a bá me plasë prví idhnimit. Çoj e e thirí prep, e mser me të mirë e ja prúni ndérsa në vônd. Mos të gjikojnë kúnd me kánaíndjo, e mos t' i ðusim kúi, as mos t' i bájnë gjá sënd pá pasë së dorë per njimend provët e fajit.

48. Nji sheti.

Nji zotni dsol nji dítë me shetitë me djalë të vet Pjetrin; e tni shkue rrugës hasne mbë nji pémë të hollë, e t' ultë qi e kishte perkolë éra e xëte nálhem.

I juti i tha Pjetrit: „Merr e ndrejtoje njat pémë!" I biri e kapi e pá kurr farë mûndit e çoj në kámbë. Pak má anéej hasne mbë nji pémë të moçme, të trashë, qi kishte shkue shtrémtë, sá gjédi perkitte token me gëmba. I juti i thotë prap të birit: „Merr e nárrejtoje njat pémë!"

U çudit djali prei t' et se çu po i thotë asáhtá, e me të mirë i pergjegji: „Këjó pémë áshtë tepér e moçme." „Mirë" ja priti i juti, „mbujo mônd prá se s' i nárreqéshim vésot t' ona sá jena të ri, mundema me ecë ndrejtë, n' u hâ të mirë e të vjeftshem; por n' e laçim rrugen në të rétë, n' i dhâçim lirin tesá veseve të kéqija, kûr të plakem a' kena me kênë të zott me i kjekë, e kena me i bájtë me vêdi në vorr.

49. Cirikoka.

Nji gjuetár mbate në shpí nji cirikokë, e e kishte mésue aq mirë, sá dîte me kthye do fjalë. Kûr gjuetari, po e xânë, i thote: „Cirikokë kâ jé?" cirikoka pergjegjte: „Tek jam."

Cinit, djalît të nji kojáhá, ja kándte fort ket zog, e shkote me e pá shpesh.

Nji dítë gjet cirikoken vetun, se i zoti dîkû kishte shkue.

Cini me zî ç' priti me qillue vetun, muer zogun e e shtíni në gji.

Tui u mundue Cini me dalë tinéz, ja behi gjuetari; e ky i shkroti kujtoj se po i kân ndéré djalit me ndie tui folë cirikoken, prandej briti, si kishte zakon: „Cirikokë, kû jé?" E zogu, në gji t' atij fshijés pergjegji me sá zâ pat: „Tek jam."

Gjâja e vjedhun, sá do t' a mbehohish, nuk rri pá dalë.

50. Thnegla e pëllâmbi.

U ndal thnegla n' buz' t' nji kronit
F'ikun edit per me pi
Uji u tund jashta zakonit
E tui dalun permbi vi
Xûni thneglen, e e ngruta kët
Me kap' brogun a lshue not.

Si nji vîdë pan rrezikun
Zhgulî shpejt nji fice shtë,
E kadâl, me pshtuemun nikun,
Thnegel zezës ja vûni nab' anë.
Tu' u njit' barît thnegla e ngritë
Shëndosh te bregu nûjt me mbrrëtë.

51. E drejta.

Gjoni e Kusha do të shkoshin nji ditë me baben me pá nji kopshtë lulesh. Gjonit i erdh mirë, e tui keqe prei shoqërit ndeshi mbë nji qyp bilarit e e rrxoj prei lpîzet e ne kokë, e qypi a bâ cop' e grûmë. Kusha e shkreta u mjerue e u vûo me mbledhë koçat; kûr ja mbërrini i jati, e tui e pá me koçn në dorë i bertîti: „Faqezezë, më ké thye nji qyp që kushtote aq fort: sot prá ké me ndejë në shpi e a të mirr me vëdi.“ „Jo, babë,“ ja priti ustëbere Gjoni, „qypin e kam thye une, e nuse më perket me ndejë në shpi.“ Bala, tui ndie këto fjalë, u zbut, i mori ngryksë fëmijët, e ju tha me dashtëni: „Keni mo ardhë të dy me nuse, so të dy joni të mirë! Ti, noj Kushë, di me durue e mos me bâ zâ; e ti, Gjon, di me kallxue fajin t' ând. Dus me ju dashtë nâret, e edhé ju dseni tjerët, se të gjith janë vllazën t' nej.

52. Krỳmbat.

Sílja dnel nji dítë mbrëmë n' ogrojë me nâzen e vet. Tvi shetítë pau do lîtha, kû ishin mbledhë shum krỳmba. Këqyr si të këqija janë kta tëska, i tha Sílja s' âmës. Nuk janë të bukura, i pergjegji e âma; por nuk jesin gjithmonë njishtû. Mërra me vêdî ndo nji në shpi, nepi me hângrë e kë me pâ si kan n' u ndërrue. Sílja shtrîni doren nder lîtha; por mandej o xuer me të shpéjt tui bertitë. Nuk ja kishte vûe mêndien se lîthat djegin. Prandej bâni mbrapa qa i ishte dashtë me bâ perpara; xuer fucilsten, gshtuell dorën mbë të e kputi kudel kudâl nji gëmb. Mandej e qoj në shpí. o me gjith lîtha e shtîni mbë nji gotë, e mbëloj me nji letrë hiru bûra, qi të mos shîn frỳmë. Por pó dît ju ordh zreth me lîtha të njoftë, e shifte se krỳmbat i lëshin e i perpîslân të tânë. Të gjuajten dítë, tui hjekë letren me ju dhânë me hângrë, pas se âsnjë shîn njîtë mbë të, Sílja u habît, e tui këqyrë mirë, pau se ësht kishin vûe shîkë: hnesh in e u sjellshin mbrëmë. Mbas disá javësh Sílja shkoj prap me këqyrë goten, por çë me pâ? Gota ishte mbushë me gjith farë fluturash të bu'ura. Njóna e kishte dalë endë mirë prei shikat. Krahtë i kishte pshtjellë si nji letrë, e tui u njîtë nepër gotë a kap por mbelojë të sajë. Ká pak ká pak ju shtîdlnu krahtë, o sî ndâra u bâ edhé njô fluturë si tjerat. Kûr a perfûn të tâna nd' at mëndyrë. Sílja nxer goten e e qoj në kopshtë, mandej huq letren, qi kishte persypri, e i bâshoj. Mbrapa, gjith si herë shifte nji fluturë, thote me vêdîr Ti do të jésh nji nxó fluturash, qi kan dalë prei gotës s' âme.

53. Dardha e madhe.

Gjoni pâk zrite nji dítë nd' oborr nen hije të nji dardhës të madhe, e nîpat kishin hypë në pémë e hashin pá prû nxó dardhash. Atêherë gjyshi ju tha: Due me ju kallxue si ù zrítë kjô dardhë.

Gjegjul (ndlgjoul). Tesh pësdhet vjet mo ishe kû à sot kjo pémë. Atherë trolli ishte i pá pasmon, djerr. Une i sukosha të pápasmët t' ôn nji bujarët, qi rrite sfor. S' kishe me dashte tjetrë gjá, thoshe â atëherë, veç me mijt me pshtjellë njizet napolona.

Âj zotnijs, nieri i mëçem, n' a prîti: E prâ, me dashtë, i bâs; odhó pá mând shum. Po shikjó, mbë njiket trsell janë mbshehë qindn napoljonash. Musdon me i gjetë.

Une ishe i ri, e nuk dishe shka âsht shekulli. Mendova: i xîma besë atij zotnis, e pá pritë, at natë çila nji grogë të madhe, per nuk gjogë ne nji dyah.

Zotnija kûr pau nidje at grupë n shpertkye gazit o'në tha: Sa i mârrë jé: â s o gata mënden per kështû. Po t' ap nji pémë, qi me e vûe në ket grupë kû me të qitë napoljona njeft.

Ezhë une e vûna nji dardhë të vagel, qi u rrit e u bâ sá po o shifni sot. Me dardhâ të pá shoge qi kâ bâ sot e sá vjet kam fitue mâ shum se njizet napoljona pá u çartë aspak kryet e gjâs.

54. Mini.

Ishte n' katând nji mî,
Qi nxo shum poq jetorbe;
Me mârrë nji tjetrë shpi
Kurr seper mênd s i shkoi.

Nji shoq po i thot' nji ditë:
„Bashk' do t' kulojm n' gjytet;
Katândi fort t' merzitë
E shpesh me hângrë s qet."

„Hajd, se po shkojm" tha mini;
E u nisnu bashk' tui ngjê;
Por mb' nji sá i shkreti mbêrrini
Nder thoj t' nji dacît rasë.

At rrugë, kû mir' jetos,
N' e ndrosh pá arreyo, gabon.

55. Dardhat.

Nji nierí i urtë kishte nji djalë të vetmi, e e dote si driten e sÿve. Mbassi kish dashtë Zoti e edhë djali ishte i urtë e i pá të keq, i ati u mundote pá prí me ja mbájtë sÿnin mos t' i njitej ndo 'j ves i keq, e mos të shuakngte kúnd. E shum herë bíte në bisedë me të, e i thote m' u ruejtë prei shokve të këqij; e i thote se njoj e njaj bájnë keq, e i kallxote edhë pse bájnë keq. Djali i vëte vesh fjalve të t' et, por nji herë guxoj e i tha: „P'se me dashtë kaq fort? Veset e këqija të tjerve nuse nuk më njiten; por mbáj mzhajë se me kan me kthye tjertë prei vëdit; tui më pá me të mirë, kan m' u bá të mirë edhë atá."

Babë shkreta tui pá se fjalët nuk búshin dobi aq fort me djalë të vet, sendergjoj nji tjetrë pamë; zgodh do dardha kú ishin má të mirat, e mbushi nji shpórtë me ja falë të birit. Nder ta gjet dishá qi ishin mbretë ká pak e s' mund të ngiatshin pá u çartë; edhë ata i perziu me tjera.

Djali u bá në shënd per dardha qi i fali baba, e, si bájnë fëmija, xuer me i njehë sá kokrra ishin; tui i njehë e tui i kqyrë, i siellet t' et e i thotë: „Babë, qa ké bá kështú? P'se ké perzie njitë, qi janë mbretë, me të mirat?" „Nuk ká gjá, more bir," i thotë i jati „këto dardha kan nji të mirë qi të shëndoshtat shëndoshún të çartunat." „Ké me pá," ja pret djali, „se edhë pak dit ká me kënë ndryshej." P' aj po, p' aj jo; fúndi i punës, i jati ju lut të birit me i lánë edhë atò me tjerat per provë. Djali, si per dhúmi, i la mbrëndë.

Ndryene shpórten në nji arkë, e baba nuser çilein. Ka 'j herë ka 'j herë djali i vëte rreth t' et me

çilë arken e me xjerrë shpórten, por i jati shtyete ditë mbë ditë.

Një ditë i thotë: „Sot âsht dita me çilë arken, qe çilcat. Fëmijës ju ngjut sá zilej çilei në dry. Sá çili arken, i rá barku per tokë; dardhat kështin mbarme, të tâna ishin kalbë e i kishte mbëlue nyku. „A s' të puta thânë vetë, bertitë djali, se kështe me dalë puna njishtë? A s' dasel fjala e ême? Ti vetë, o babë, e ké lypë."

„Mos u idhnó kaq fort, biró" i pergjègji i jati, nuj puthë djalin me dashtní. „Ti po nukohe se nuk të kam xânë besë per dardha. E pse s' më xëshe besë me kâr të thoshe se shokët e këqi çasën të mirët? A s' mundem me t' i shperblye me aq dardha sá të kan shkue dâm ty? Por me kush na shperblen të zezen me shkue dâm ti prei shokve të këqi?"

56. Thûmbi i patkonit.

Një katundâr bânî gjëdi kâlin nji ditë me shkue në gjytet. Sá i lypi e pan se kâli ishte lirue kâmbësh e i lote nji pashue: „Nuk kam ngasë," tha me vëdi, „me ja shterngue tesh. Një thûmb mâ pak o një thûmb më shum nuk prishë punë; tesh e mbathë në pazár." I grahi kâlit e tym në gjytet.

Hajd, hajd: kâlit i rá patkonat. „Me pasë afër mallkuin" shkote tri thânë katundari, „kishe me e mbathë kâlin, por kâ e marr? Por odhë me tri kâmb do t' ecin."

Hajd, hajd: kâlit ju thôr kâmba e filon me shkjepur. Hajd, hajd: mbërrin në njedis të një pyllës. Dalin cuhat prei prîtet, t' armatîsun dëri në fyt; katundari i grahë kâlit, i hjé në thupërë, e kâli ecë sá ecë trok, mandej nâslet e shkon kadâl. Atëherë cuhat i dalin para, kupin kâlin por frënit, ulin katundarin e i thonë në qesti: udha e mbarë të kjofshë! e mârrin me vëdi kâl e frë e shalë e ðyqi.

Katundarit ja ðesht mo kthyo kâmbë në shpi; e tui shkue rrugës thote mo vëdi: „Hej! more hej! per nji thümb mo më shkue kâl e frë e shalë e dyqi: mo Zo' më kiq."

57. Vjollca.

Bukur mirëlilli
Shndritë dranðofilli
Kûr rrotull fushave
Prëndvëra kthen.

Per n' fërra t' gardhit,
Kû i mbehet naardhit,
Më e bukra e t' gjithave
Muo vjolica m' vjen.

Mjedis t' livadit
Ty fryna e filladit
T' paven e lulove,
O vjollcë, t' pershkon.

Më ë kândshmja ërë
Ty t' perfton ndërë;
Se ndrjau ubshtatsi
Prunjtn gissen.

Ndor nji mlj' lule
Kiti s i perkule;
Kurrsgji n' më t' bukurat
S t' ovitet nget.

Me dritë t' artiës
E t' dashtenës
Vasha n' rreth t' shekullit
Veç ty t' porgiet.

58. Ndjerzija.

Maria Antoiletta, e bija e të lumneshmes Perëndesë Mëri Terezja, ishte e shoqja e Laizit të XVI, krajlit të Francës. Nji ditë krajl e krajlica shetitshin mbë do kopshtije të bukura, jo fort larg pesi Parigjit, kûr dol atý pari nji vaja' e vocrrë me nji vekshë e dý lagë. „Ç'a kë mb' at vekshë, moj bijë?" e pyetë krajlica. — Do peshesh per bubun e nânen qi janë tui pasun njatjë te aru. — E me se i keni ha atâ peshesh? — Me bak, me një e barishta. — Pá lâng mishit? — Oh! zojë: falemi ndërsa Zotit qi na kâ falë nji kushutë bak, e ti po tinse per lâng mishit! — Të shkretët! ja bâsa krajlica . . . . . morri ngiktë parë e bâni nji elle më të mirë. Ajë vajza i gathë dorën krajlicës, pá e njoftë, e shkoj te ara me ju çue buken prindës. Krajli e Krajlica ju vsenë mbrapa per së largut me pá pasdeh ç' po zdodhë. Si mbërrine në fund të kopshtit shoftu dy katundarë, burr' e grue, tui pasun

nd' sre, e kër e bija ju kallxoj paret qi i kishte falë një xoji zëmrë bardhë, u ulne në giuj të dy, çsene duert kahë qiella e lutne Zotin per të.

Ju kënaq zëmra krajlit e krajlëreës tui pá shëndin e atyne të vorfnove, e u gëzuno per atë punë të mirë qi bënë.

59. Truesa e madhe.

Nëna kishte shtrue bukën e ja dáte bucunt të bijve; e kta i shishin të tána, pse fmija e ká gjithmonë, për edhé një tjetrë arsye, pse i jati ju kishte thánë: „O djelnoya, mbas buket ôre me ju kallxue një truesë (sofër) të madhe sá e ju mesr nëndja, shtrue me gjith farë bukash qi mbastoja per një mesë gjind.

Mbas buket u çue bába me djelin, e uruene me ju njitë një mallt qi nuk ishte fort larg. Si mbërin mbë një shój vëndët, gjetne bletë tui shkue lule mbë lule, e tui thithë prei tyno ujalten; zogjt e kishin mbëlue një pëmë e bashkin qershíjat kh ishin má të mirat; ne një kopshtë lopri t'i ishte vše një lakorës e tu rumbullakue krejt: ndër livadhe lopë e qé e dolo.

Në prushoin zá mált, gjetne neper kár dretha sá një, të kuqe e me një shijim që no të mesr mállë. Por kár mbërthne në muje të mallt, bukurí me pá! u kapte sýni kând e kând: një fushë, që s' mbarote kurr, shifei nëa të me grunë, kallamoq, elb, tershanë, me vëneshtu, ullishta e me gjith ça ká falë Zoti.

Atëherë i jati ju tha djelnve: „Qo truesa qi ká shtrue i madhi Zot; qo sá kuqbos ká i humi per latë të vet, e si mundohet pá prá me i ushqye e me i gëzue."

60. Mos e bân gjýgjin vetë.

Vasa i kishte vjedhë Nushët Salterin. Si u kujtue Nushi, ju lypi Vasës me potér Salterin e vet. Vasa bâte kîn se s' po ndiej. Atëherë Nushi i xuer Vasës

prei duerch rizen e i tha: „kûr të m' npsh Sulterin t' ên kam me ta dhânë ane rizen t' âmde."

Vasa, fëmijë i koq e mëtëne rrugave, prei idhnimit qi i kërcej, hoq e i rá grusht: Nushi, mb' at të veten, e dijti me u pritë e ja kthej uhân, e tym djalë e në shkollë.

Kûr i vojt në vesh njështrit këjo penë, thâri Nushin' e e ndëshkoj së dubet.

Djali kjâte pse e nxundoj njeshtri, e ju dukte se ja kishte bâ pá rrugë; e shkote tui thânë me vëdi: „Vasa më kâ vjedhë mâ parë e më kâ rá grusht!"

E njeshtri ja priti: Vasa kâ me e marrë edhè aj të veten; e ti nuk kishe me kënë njishtë mos me pasë dashtë me e marrë vetë uhân. Njishtë ndoshta pá u kujtue e ké bâ vëdin fajtûr. Mbâjo mênd se unk e nep rruga me o bâ na gjýgjin vetë: të njerët na me mûjtë me o bâ gjith i ëilli gjýgjin prei vëdit. Kishin m' u grî e m' u coptue gjindja pá prá. Kûr të vodh Vasa Sulterin të ma kishe thânë mue, të ja kishe thânë prindve, e ma ja kishin xjerrë per hûndësh; ja kishim dernue brît qi s' kishte guxue mâ kurr me bâ këso punësh. Mênesa s' ké punue me urti, do ta ndëshkoj Vasen pse të ká prekë në gjâ e në trup: e do të ndëshkoj edhè tý pse e ké prekë edhè ti në gjâ e në trup. S' mûndem me të pague tý ndryshej veç se me ta xjerrë gjân t' âmdeç por edhè ti do të ja kthejsh rizen atij."

Fjalët e njeshtrit ja mbushne mênden Nushit e e pá se prei idhnimit kishte kalue, e me rrugë e mûndote njeshtri. Ç' at ditë e mbrapa u perbetue mos me e bâ kurr gjýgjin vetë, e mos me ja shpague kûi. me duer të veta, të keqen, qi t' i bâte kush.

Të Shkruemit Shôjt thotë: Fjala e botë thên idhnimin, e fjala e egrë ndezë furin.

Harrò të keqen, qi të kà bà kush, e mos ja kthe. Me mûjt, shko mirë me gjith kënd! Mos bân gjýgj vetë, pse â shkrue: Mue më perket gjýgji, e une ja bâj me rrugë gjithkùi, thotë Zoti. Ne e pâsh pri anmikun t' ând se e kà marrë ûja, nepi me hângrë; se kà ed, nepi me pí; tui punue këso doret kë me mbledhë prush të ndezun mbi kryet të tij. Mos lën me të mûjtë e keqja, por mûjë të keqen me të mirë.

61. Hyp ky zdryp aj.

Nder do të vorfën' kasundarë
Nji bari ẽst hum po jéte.
E pse futi pa ĩ vjen mbarë
Mbi shkãm krujtit e vëndin.

Ngiat odhës e me lumni
Nji djalë rregjit léu fatezi;
E pse fati ju soell mbrapshtë,
Me rujt' besnet i tokon.

62. Shoku i mirë.

Gjushi kishte dalë gjithmonë mâ i parë në shkollë, pesandej nâna e ka me shkue per festë në katûnë. Gjushi dote m' a kâ me Nashin, pse dîjte me vàe gjinden në gaz; por e âma i thaz. „Jo, moré bir, nuk m' a do zêmra me të pâ me at djalë; â nji fëmijë i keq, e xihet me gjith kënd. Më mire shko me Këllu; edhë nâjeshtri me kâ thânë se âsht i mirë e i arsë." Gjushi i nâigiuj s' ânës, e mirë per të, per shka ndodhi nanâej.

Gjushi e Këlli u nime per katûnd tui kêeye proi shênêit, e mêzi ç' prîtshin me pâ festen e nasjë ditë. Nji rë nuk ishte në qiell, rraga hito ndermjet të do kodrave të veshtna per bukuri; e fëmija u kênaqshin tui pâ gjith at bukûm, Por vupa e madhe, se ishte zbeg edhë, e phuhuni qi çoshin rrugës kurrocat, tui bâjtë gjind per festë, ju shtîni ed, e doshin me

pi një. Këqyrshin anëtej e këndej hendiqeve a mënd të hasëshin kënd mbë një pikë një të pasur; por s' ishte gjë; veç do brruka qi e të bâte zëmra me i zvitë buzët.

Të njerët ishin tha edhe, e gâdi ishin pëndue se mnerno at zrugë: kûr qe mbërrijn në një kopetë të bukur fort, e dera ishte çilë. Hîne mbrëndë e tai shotitë pâne do kûmbulla qi ishin mbushë me kokrra sá i ishte dashtë të Zott me ju vûe ka 'j shtyllë nëu të, nos m' u thye gërnhat.

Gjushë, sí pau gjith at pënë, tha: „Mirë se ardhshi: no nos tjetrë, njikëto kûmbulla tosh na hjekin ndën me at lâng t' âmbël si njalta. Këtù s' kënka kerkush me na pi. Po kqesim një gërnb me kûmbulla, e po ikim."

„Mos e fol," ja priti Keli: „nuk mund të perkasësi mbë këto pëmë, por nuk janë t' onat." — „Po asi qa?" tha Gjushi: „një qind kokrra me hângrë, nuk kishte n' u kujtue kurr i zoti. A shef sí janë! Kush mund t' i njehin?" — „Gjith një, nuk ú mirë me pekë gjân' e huej" ja kân Keli „sá do pak me kënë. A të ijn në mënt shka na thote njeshtri? — Djelmoça mos u rrëmi kurr mbas gjâjve të huej; mos prekni një pëmë, o një hile në të humbsu; nderi fillon me pak e sosë me shum," o kështù ja shtôte në mënt të shtatin urdhnim të Tenzot.

Gjushi u pá një herë e mëndej, mbasandej nuer e i tha Kelit: Mirë jë tai thânë, oja e të shkojmë. Me pasë mirrë odhë një kokrrë të vetun, me arrnye na kishin thânë brnen."

Gjushi kishte kënë në zgriq me bâ një punë të keqe prei se s dote me durue zin e edhë, e rrekken per pëmë të huej a. Sá fort i vijti një shoq i mirë me një fjalë gojet. Shka kishte kënë për të me pas shkue me Nushin?

63. I drejti.

Drita vjen me âr në gjë, thote një njeshtor dhânit, qi, neper ngim të dritës, kishte dalë në punë e ishte tul marrë zdruktâin në dorë. Tai punue, çote mënden te Zoti e ju lutte me i dhânë hlrin shtjt, shëndet e punë; mbasandej zdruktâit e kângës, kû jë morë djalë.

Shi mb' at gazadlie i prûese me armue nji tavolinë. I hjek gezhdat me të shpejt, shkepë dërrasat, e mbraga nji sgyezet të pá gjá, sheſ nji sënd të mbsheht. E shperthen e çilë e sheſ do letra. I merr, i këqyrë këndon. Ishin njëmbëdhet mijë fjorinta mbë letra. Rreth prop e gjën nji lësh pshtjellë në letrë. Ça me kënë! shpreazen njëqind zapoljona të kuq ..... Rri e këqyrë habitshem gjith at mori paresh, qi per gjáll të vet s' kishte prekë up. Ne e mbram pshtjellë pare e letra e shkon e ja kallxon të shoqes. Shka kë atý, i thotë plaka ... Oh sá pare! A janë të tnat? — Nuk á t' emë veç shka fitoj vetë, ja ështu ky: këto pare nuk i kam fitue ú. E i kallxoj si i kishte gjetë.

— Prí nuk janë t' onat këto pare! ..., po a s kishin me mújtë me i mbájtë e me i shtí në punë, dëri sá t' ju dalë i zoti?

— Mos o thashtë Zotit! Ú s' dnë gjën e huej; nuk ásht gjája e ôme. Ú s jam hajn ú!

— Mâ ti s e kë vjedhë.

— Mirë se nuk e kam vjedhë; por, a e gjeta? prí dikúi do t' i kët tretë: gjája e tij ásht.

— Mirë po time. Gjája e huej thërrvet të zonë; të hâbet xjerra; nuk qan por rrzon.

— Kush e di? Ndoshta këto pare janë të ndokúi që ásht nâ në nevojë se une. Un prvi Zotit krahët i kam e jam shëndosh si njku: me Zotin, me zdrukth e me teskë (qesér) a kâ me më ju avitë skamí shpís s' ôme. Qon e të ja ojno gjënë të zotit!

Hjodh xhandlia krahve e dëi prei shpijet me sbo pare në gji. Pastori niset me shkue fill te shpija e atij që kishte que tavolinen. Rrugës shkon tui mëndue: E mos me kënë këto pare t' atij, qi më kâ que tavolinen? ..... Këtâ duhet me i pasë mótë fort. Tui rnuo zoqer nâtul këto punë, mbërrtu te dera e shpís, ngrehë krahonen. Kush á? — Çile, i thotë, jam mjeshtri i lásdës. Ú çil dera; hîn. Ishin do më per tokë, e dý grá mbrëndë; njëra ishte e ligë në të shtrume; tjotra, mâ e re, rrite tui qepë e me zí a fal me

puntorin. Ky u ul e ndëj, e xûni me fjalë por tavolinë, qi i kishin qso, per të vshtira qi na knu mbëlue . . . . . E nâsë nji këqyrte andej e këndej; por qa me pá, nji shpi të vorfënjsh. Prep xóte bisedë e thotë: Si ká zrdhë dita sot, á vshtir me fitue buken. Kush ká pare i mbsheltë. E shkote tui prekë per së largut a po dël ndo 'j fjalë per ato letra e napoljonn.

Më e nëja ja pret: Fjalë jé tui thânë, e shâu. A e shof? Êm' âmë âsht rkt' e ligë; mo panoj gjith dîten, e s' na del me hângrë të dyja. Zoti e bâftë mirë, se nuk dij së kena me shkue. Kah flitte njishtâ i ndërvote fityra.

Mjeshtri shkote tui vûe orce gjith këto punë e gjith këto fjalë. — Me pasë kênë mëzu mendjë me pasë qysh se kohë, dëshi vjen nâ mbarë: por, oh Zot! na patme kujtue gjithmonë se kishim së per nevojë t' ona. Ên ntë e ká thânë nji qind herë se nuk kishte per të na mungue buka kurr . . . . Aj dij e në, me rrnue gjâll, na u desht me vûe pêng e me shitë . . . . Neser kena me shitë tavolinen.

Mjeshtri s' mujt m' u mbajtë më, e i shá no fjalë: Së mujt no thânë ashtâ yt atë, mbasë pare nuk ju ká lânë?

Vajza i pergjegji; Ên ntë kishte pare në letra e n' âr. Sá kje gjâll e kishim shpin me gjith të mira, si mali no kârë. Dë; pá mend e pá gojë, e kû knu shkue paret s' kena mujtë no e dikrue kurr. E i pshtuene të shoemes dy lot preî sýsh.

Landtarit i thêri zêmra. S' mujt m' u pritë më. Lam vajza, tha, mos u mjerò. Ato pare nuk kan hapë. Qe tok i ká. Ne e dish së janë kênë njehë. Nji nuk e ká nângut.

Cnea u çudit; nuk i xôte besë: e âma mnor me çue kryet prei zenkrejcet (jastekut) e tha: Kjosh hêkse, more bir, qi mi ké gjetë njimbêdhet mijë fjorintat! e u duk si m' u nkâmbë dîsi.

Landtarit, tui pá shôndin e atyne grâve të shkreta, ju duk te si me kênë në dareem e i rrihte zêmra prei galdimit. Ju kallxoj si e tok i kishte gjetë ato pare, e ju tha: njikêjo âsht dita më e nârë per mue. U thu lumta mirë atyne grâve

e vejt në shpi gjith shënd, e si pá të shoqen, i tha: i gjeta të zotë e pareve, jau dhaçë e fitova arinet e do të shkretve që kiqshin keq pá faj. Me pasë vazhe me i kthye ato pare, ndoshta kishin dekë ünët dý grá të shkreta, e fajin e kishin pasë na; e me na pasë rá në vesh marrlej kòjo pune, na vetë e kishin mbájtë védlu per hajna e gjaksor. Kthej prep ne punë, e no e nesre ju çoj tavelinen godit e mbarue sí dahej.

64. Kujdesi i të madhit Zot.

Zog i vocerr, pá gjithë jé,
Tí nuk korr' as mîëll mbë dhé;
E prá ti, pá váj pá idhnime
E shkon jeten gjot me gëzime.
Zog i vocerr, kush t' ká mësme
Tý kaq pûqshem me jetue?
„Nôlt në qiell, per nevojë t' mija,
Ká mëndue Perëndija."

Lule e vocerrë në shallë,
Tí nuk tjer as s' punon gjá;
E prá ti më mîr' jé veshë
Se më e madhja Perëndeshë.
Kû e ké marr' ket mêndë t' dijshme,
Moçi lule, lule e bíshme?
„Me fá vek', as me tjerr s' dij,
M' veshë i madhi Perëndí."

65. Vincenci de' Paoli.

Vincenc de' Paolë, që jetote në Frînce mbë të gjashtëmbëdhetën fuqe të nierit, kje pasgyra e dashtënis per shoqi shojnë. Sá e sá nâna mb' ato dît zijet lëshin fëmijët e vet në rrugë, te dyert e kishve e të kuvëndeve pse s kishin me so me i mbájtë. Vinçenci, tuj kjá, mbledhte ato fëmijë të

shkretë, ju epte do gráve t' urta me i mbájtë, dôri sá hâni ollô nji shpí per ta.

Nji herë shndrrîtë prei Zotit, ju çoj letrë gjith zojave të Parigjit n' u mbledhë mbë nji kishë. Mb' at ças qi kishte dâ, ju kallxoj atyne zojave nji morrë fëmijsh qi kishte mbledhë rrugave, e i kishte mreshtue nen qenër të kishës. Fjalët e këtij nderit të Zotit e ngushtimi i atyne fëmijve kaq fort ju preki zëmren atyne gráve, sá hiqne të tâna téshat e arlt, qi kishin në fyt, e gurt' e pagmueshem e i vsene perpara Vincenzit per mbâje t' atyne të shkretve. Vincenci, me lot per faqe, ju fal mëshirën Tenzot e atyne Zojave të pershpirtëshme, e me at mânë ju erdh mreth atyne fmijve me i mbâjtë gjâll, me i rrîtë e me i mëne.

66. E dielja.

I madhi Zot mbassi krioj mbë gjasht dit qiell e tokë, të sthaten pushoj. Desht me ju mësue njerzve se mândi i krahve e djersët e hallit do të kêne nji pushim. Populli i Israelit, mbas urdhnit të Tenzot, pat dâ per dit pushimit, e shtrgonte uratën e veprave të shpirtit, të shtunden. Apostujt në vênd të shtunden dâne të dielen, pse ne diele u gjallë i lumi Jezu Krisht, e Shpirti Shêjt erdh mbë ta.

Kje lidhë per të kështênë mb' at dit ç' farë do pune doret, pôsi punës qi dhbet me ju vjitë të vorfnove, me ngushllue të trishtuemit, me mbursâtue rângat' e shpis, e ndo j xyre qi e dasma rumot, kje fjala, me pshtue prei shiut e prei njaush frytin e tokës o me fikë nji zjerm.

Mbreti Kostantin, si u krkye prei fês së Krishtit e dau me të prémo m' u mbajtë dita e diele nqer gjith dhêna qi sunjoto aj vetë, mos m' u kêqyrë punë sôdit, e shtatzët me ulë armët e me lutë Zotin.

Ne e diele popujli mblidhet në Kishë me pâ Meshë, me ndë prei gojës të Meshtarit fjalen e Tenzot, me marrë Sakramendt, e me kushtue zëmën e vet, qi kumbon hirshem nepor Kishë e Ejët e Punxit e çojnë para Selitës të madhit Zot.

Edhé jashtu Kishet dân shëndi i kështënimit në ket dítë të bardhë. At dítë veshim petkat më të mira; shtojmë ndo ĵ hue më teper, shkojmë me ndĵjë ader máq a te zta qi i kena nget per gjak e gjâni.

67. Gjithkush me kryqja.

Me kën' pun' se mûnd t' i këndohen
Gjithkái t' vshtirat t' shkrumo e' bâli,
Ah! per sé, qi na lnkmohen,
Me ndie kishtin t' madh trishtim.

Kish' me dal' se kthâll ja strukot
N' zêmrê t' tyne mmika i mbshetë,
Se s ú tjeter, por se ânket
Veç per jashta do lulzim.

68. Urata e fëmijës.

Më kan thânë se lavdin e të vdoërrve t' a kânde mâ fort, o Zot; e të mbërrîn në vesh luta e tyne. O Zot, m' a ruej shpirtîn mos t' a perlyej me mkat. Ma nep hîrin e pervujtëniën me ju ndigjue prindve e mjeshtrave. Ma rrit në zêmrë hîrin me punue per se mbarit, e me mbájtë mdhnimet e fés s' ate.

Bjenm t' ánbël këndimîn e mûndin e punës, të dáj të mirën prei së keqes, e mos të rrij kurr kot e pá punë. Une po e shof vetë se i prihet mbarë veç njatij, qi punon per se mbarit. Në kjoshu edhé une i mirë ká me ju këmbë zêmra nânës e babës, pse nâna e bnba jenë të mirë e të drejtë, e më thonë gjithmonë: O bir, rneju prei së koqit! Bir bâna i urtë. — Ma nep prá hîrin, o Zot, të punoj gjithmonë me rrugë, e mos t' a ndyej gojen t' ême me rrêna. Bân t' i pergjuj me urtí e me pastrí njashj foshnjes qi në kishë ja shof ngryk Zojës Bekuene, e me këqyrë si tuj qeshë.

69. Zëmr' e pá ngjeme.

Në mal ishte nji lárdë qi s mërrte vesht as per të thát as per të njomë, e fund e maje ishte véshë me férra. Férrat thërshia e lárda u ankobe: Gjith shokët e mi janë véshë me gjeth të hukur, e une s kam veç njitë férra: kerkush s guxon me më prekë. Me mújtë me lypë shku më do zémra, kishe me dashtë gjeth arit.

Erdh nata, lárden e mner gjúmi e u zgjue náñje heret. Ishte veshë krejt me gjeth arit. Marshallá, marshallá! — U há né shónd e thote: Tesh nuk m' a del kerkush; nuk ká lárdë mbë të tánë malin qi á véshë me gjeth arit si une. Në per mbuz duel atý pari nji lypës. Lypsi kishte njí thes në krah, e tni pá atá gjeth arit. I mbledh, e fk' e shkou, e lén lárden pleak.

Lárda ns u idhnue, e thue: Qyrja ú, c' në gjet? bora gjetht e arit, e po me vjen mérre me më pá shoqet. Atá i kan endë gjetht' e vet. Me e ndigjue kush luten t' ênde, kishe me lypë gjeth xhamit.

Lárden e mner gjúmi per së ri, e náñje heret u zgjue: ishte mbélue krejt me gjeth xhamit. Të kjosha falë! — Thotë lárda: tesh m' ú zgi zémra: nuk ká lárdë qi shndritë si ú. — Çon nji stuhi e ndalhe me kroshen. Dalmu del neper lárdë tjera, e si mbérrini te kéjo lárdë, ju shkúndë gjetht krejt e ja qet per tokë mbí gur, e bánen copë e grimë. Lárda nlë kryet e thotë: Xhamat e mi kan rá në baltë, e húmbt tjera kan mbájtë gjetht e vet të blérë.

E mner gjúmi prap. Si gdhíni ne náñje, ishte véshë me gjeth të gjúnë e të blértë. Lárda tni qeshë thotë: tesh odhë me jam si tjerët, me gjeth të hiskem, e s kam pse turpénohem.

S zgjati shum e vjen nji dhi me gjith odha me kallotë. Si pan ato gjeth të bukur t' u lëshue mbë ta e i repi të tánë. Lárda mbet prep pleak. Atë herë thotë me védi: S' po lypi mâ gjeth as të blérë, as të vérdhë, as të kuq: kish të kémi férrat e mija, s kishe me dashtë tjetrë gjá.

E muer gjûmi të shkreten me hirë ne zëmrë, e me hirë në zëmrë u que. Kërgyret mbë dritë të dëllit, e e shef vëdin me nxó férrash qi kishte pasë së parit, e gëzon. Lândët tjera e qeshin, por ajó nuk ju vën vesh.

Pse â bâ në shésd lânda? — Pse e kan qestis shoqet? E dijti per ndérë me pasë prep férrat e veta.

Fëmijë, shko e shifë vetë, por mos o prok! E pse? Pse të thér.

70. Trimnija.

Nji barkë ishte tui hupë në fund të détit. Gjindja qi ishin në kâmbë, kâne në do lûndra e pshtuene. Por në barkë ishin edhé do të ligj: shokët veç me pshtue védin, s' kishin pasë kujdesën e tyne e i kishin lân' e shkue.

Lûndrat ishin mbushë gjeli me gjimt, kûr kujtohem se nungon Prifti i asajë barke. I vîksi e i unju e thérmslu me sá zâ kishin në fyt. Veçli i Tenxot çet kryet jashtë e ju thotë: Lâr e békue, o ju qi po perkujdesni per jetë t' ône! Une e kam perfiru me u ndalë këtû. Kjoshi jetë gjatë! Hini prep mbrendë, ju lâni ntyne të ligjve veprat e dekës e e perçûni dëti me gjithë ta.

71. Unâza.

Nji zotni ju dan gjûn të tre djelmve të vet. I kishte mbetë nji unâz' e kushtuesbme. „Njiket unâzë" tha kâ me e pasë njaj qi të bâjnë nji burrni të madhe."

Djelmët u shperdâne, e erdhne prep mbas tre muejsh.

I pari tha: „Nji i perjashtëzbem më ka me i ruejtë nji kanavetë plot me pare të vérdha, pâ më lypë dorë. Kishe mûjtë me ju hupë, por s e bâna; kûr erdh, ja kthova kanaveten si mu pat dhânë, pâ prekë kurgjâ."

I jati i tha: „Punë të mirë ké bâ, por kurgjâ perulët se shka t' â dashtë me bâ. Me i pasë hupë gjâ. kishe

kënë fuqezin i të tânë shekullit. Gjithkush do të ja kthejnë të zott gjân e vet.

Hîn i dytî; thotë: „Shkova nji ditë bregut të nji ujit; pâsh se rá mbrëndë nji fëmijë i vogel: mos më i pasë njitë doren une, ishte mbytë mbrëndë: u zhyta nd' ujë, e kapa e e pshtova." — „Edhè ti ké bâ nji punë të mirë," ja pret i jati, „por kurgjâ permbi shka do ta bâjnë të tânë: gjith i cilli e ká perlim me i ndîmue shoqi shojt kûr â në rrezik."

I treti tha: „Tuj shetitë, pâsh per së largut nji nëeri qi s dote me më pá gjâll; e kishte marrë gjithnji në zgrip të nji blérimit; pak gjâ me pasë lanjtë, kishte rá teposhtë pikë gjâll. E gova kadal kadâl e e hoqa prei atij rrezikut." — „Të lumtë" i tha i jati ti ké fitue unâzen!" E e nxuer ngryk e e puthi.

72. Gruni e egjra.

Egjra, qi rritej
Gruni per bri,
Nji dit' i foli
Si me kofnî:

„Pâ kurr farë mândit,
Pâ nji kajâve.
Un kâll e kokrra
Bri bojet qoe.

Ty me djersë t' kâllit
T' vîn rrotk pantofle,
E me m' mbërrî mue
I ngjatë kaq torlë."

Ja pritî grunî:
„Mos u krénó,
Se gjitja e keqe
Eritet si do."

73. Guxò.

Landertár qi s rrezigohet
Kúr ñ dét shkúm' e valë,
Vetë me védi mos t' ankohet
Se i shkoj dita pá fitim.

Tui u tall' e tui prituse
Kurgjã sênd nuk qitet n' dritë;
Ç farë do sêndit me fitue
Trimni lypet e guxim.

BKSH

Kreu i dytë.

Historija e natyrës.

74. Nieri.

Nieri ká kênë krijue prei Tezot. Zot' yni ka trajtoj korpin e nierit e i frŷni shpirtin.

Korpi ushqehet, rritet, shkrihet e ndalet; shpirti nuk dos kurr, e do me thânë âsht i pâvdekt.

Shpirti á nji frŷmë e pâkândshme; prandej as s' shifet me sŷ, as s' prekat me dorë, as s' ndêhet me trap.

Shpirti mêndon, kapton, arsŷjshet, âsht nkuesja e të ndiemit të nierit; harton sênde, permbledh gjâ të shkueme, ká lirí me dashtë ta mirren e të kenjen, e perbân korpin me krye ket punë e ŷ tjetor: do me thânë se shpirti i nierit âsht ndiim, âsht mêndues: ká vehtrim, permêndje e vullêndesë.

75. Të mësuemit.

Shpirti ká **kêto** fuqí, qi thamë. Korpi ká krahë, kêmbë, sŷ, veshë, otjer.; por ndër fêmijë fuqit' e shpirtit e gadimet' e natyrës janë të pâzhdenjelita; e korpi âsht i pá forcë si duhet, e i pá ajeshtrí. Tai u rritë, me të vuemo të korpit e të shpirtit, gadimet' e fêmijës çilen e zhdrivillohen, e del nji nieri i kônun, i mârrun vesht, i hollë; i zoti me ftue huken e vet e me ju ndihmue tjerêve: i zoti me bá shum punë të mira e barmi.

Atë bosë e ká marrë mêsimin; âsht i mësuem.

Prandej fêmija do të ju ndigiohet prindve e mjeshtrave qi i mësojnë i zhdrivillojnë, e mâdohen me i rritë të kênun

e të shëndoshët. Fëmijs e mirë nuk do t' a harrojnë kurr ket fjalë: Luta e punë: tai u lutë forcojnë shpirtin, tai punue forcojnë korpin.

76. Ndëra e fëmijve per mjeshtra.

Te ju, qi lodheni me në gjith diten,
Këjò mëndo e vorfen', këjò zëmer' shkon:
E sá t' kem' shpirtin, sá t' shofim driten
Dushtënën e ndëren gjàë s' na pakon.

Nji him' e voeere, lknun n' shkrett
E pá mirë rritet', pá fuqi t' vet;
Por me e lnme dora e hulkut t' ri
Sá lule t' bukura e shtimja qet.

Na jena t' vorfen' . . . . . si me e pagne
Ket fat' kujdesit, gjith ket traxim?
Por kena 'j zëmer; anl ket jëte,
O mjeshtra t' dashtum', ja fëlim shqim.

Ju cën' nder këndime, ju ndigies' doni,
Ket ndér' per t' mira lypni peshpesh.
E na mbas këndimesh, mbas punëth, qi mëson.
Do t' shkojn', si zëmra ju do prei nesh.

77. Korpi i nierit.

Korpi i nierit perbahet prej do pjesve e gjyntyrve, qi janë rreshtue per bukuri. Pjesët e korpit të nierit disá janë të ngurta o të fórta, bje fjala eshtnat; disá të buta porsi mishi e dejt; disá të lângështme o të shkrëta, porsi gjaku.

Lëkura mbëlon të tanë shtatin e nierit.

78. Shtati e të mirat e nierit.

Nieri ká nji shtat mb' at musë qi i lypet. Mo kúsë má i vogel, a kisht o mújtë me shtrue kuslt, mëzeth e shtazët

tjera, as me i shtë në pemë. S' kishte mëkërr me mbledhë pëmët. Me kënë nxë o gjatë e kishte mâjtë me mjellë grunë, drithë o perime, qi i duhen per ushqim.

Neper shoste, lëshim, te ajëllun o fuqi të gjymtyrve të veta, nieri mûndet me u ngrehë në këmbë; mûndet me ecë, m' u ulë, m' u shtrî; mûndet me lucjtë duert, me ngâ, me kcyre, m' u kacavjeerë: me hû mot, me rrahçitë. Nieri çon kryet o e ulë; e sjell në të djathtë o në të rramktë; si të kënë nevojë i shtrîn o i mbledh krahët, gjilpnt, këmbët, e germuqë të fûnë shtatin.

Nieri nâa kryet nëlt; sytë i ka të fakrcshem e pershknes, e mûndet me i çue kah Qiella, atâhen i verbetë i joni.

Nieri ka parxmin të gjânë, krahët të fuqishem, duert të fieta o t' spêta, t' ecunit të zhdervjellta, herë në të shpêjtë, herë në madhni, e të kuâtlshem.

Gjith këto të mira, no mrekullî të trajtuait të permbrênâshem, e no mûnd, qi i ka falë Zoti, ta bâjnë nierîn mâ të mirin latë qi ka dalë prei fiesës të Texzot.

79. Zotit.

N' kjofsë se ditt qi jë tui m' fulë
Kun me m' dâ ndo 'j herë prei tejet
Prei këso jetet m' hîn me dalë,
Veç mos t' fyej kurr ty, o Zot.

Ti ket zêmrë n' dashtnî t' ândo
Shkrejtas krejt, o Perëndî,
N' droje shôjte gjith si t' kôndo
E n' hîr t' âsht t' shkaj jet e mot.

80. Shiset.

Nieri shef me sy; ndien kumbimin me veshë; ndien shijimin me gojë; ndien êren me hûndë; ndien të fôrtit o të butt e shndove, tui prekë me trup të vet

e sidomos me gishta. Njikëto pësë vegla, me se nieri shef o ndien sëndet janë shiset e nierit.

Pësë prá janë shiset e nierit. — Cillat janë?

81. Të pámit.

Të pámit âsht nopet anë të sýve. Me ja mbushë mëndeu vëdit sá gjá e kushtoshme âsht të pámit, t' i mbyllim sýtë sá ndóra, e t' a xámë se jena të verbët. — Ç' terr! . . . nuk shof ná kurgjá . . . . nuk dij zá me punue êra sándlt; nuk dij shka kam afer vëdit; sá gjumë kij, nisem per ndo ' rrezik . . . . Nuk zë llokum zá se njýjet zá të bëshme, se bukurija e mrekullëcë qi hieshojnë qiellt e bukë e dét. Oh! sá i njerë âsht i verbti!

82. I verbti prei të lémit.

Ndodhinë.

Nji fëmijë leu i verbët, e ashtú mbet per disá vjet. Vllaznit e shokët i kallxoshin ç' bukrim âsht me pá diellin, hyjtë, arlt, ndjerat, shtâzët, gjytetet, I thoshin se me shkrojta t' abetáres diftobet fjala e gojës, e shpesh këndoshin vetë nrat' e ndodhina. I shumi gëzote fort tuj ndie se këndoshin atô sénde; por mandej, kah mëndote se, pá prifës e pá e marrë kush per doret, nuk mûnd të lote vëndit, e se s' kishte me e pasë kurr at të mirë me pá hyjt' e qiellës tu xhixhëllue, se nuk mûnd të këndote libra kurr, aq fort u mjerote sá i shkoshin lott rrkajë.

Zoti pat mëshiër per ket fëmijë të shkretë e çoj në shpi të tij nji mjék të fórt; ky e këqyri mirë të shuemin, e me vegla të veta ja çili driten e sýve.

Fëmijës së parit i rá si habí; e perxiu të pámit e njýjuve e të sëndeve, qi perpara nuk i kishte dijtë se se sí. I bâhej si me pasë lé atbotë së parit:

Rrá në giñj e ju fal ndérës nji qind e nji mijë herë të madhit Zot; masandej ju fal ndérës edhé njekut.

Por atëherë së parit, mbassi nuk ishte mësue, drita e diellit i merrte sytë; ju desht prá me ndejë disá dit në terr, e me ju mësue dritës ká pak ká pak. Në kaq fëmija u gritë me xánë me këndue; e sá ju forcuene sytë me durue mirë dritën e diellit, muer do libra e xáni mirë fort.

83. Vetullat e kapakët e sýve.

Perndí sý ngrehen vetullat. Njajo lojë e murme o e zezë qi kan, vëjtu me e pritë ká pak egerdmin e dritës, qi shkolxon per së teprit. Prandej nieri kúr del prei territ në dritë të diellit, o kúr i hje nji drit' e madhe, alë e i rrudhë vetullat. Vetullat presin djersen e hállit mos me hí nder sý e mos me i hë m' a krue.

Por roja më e madhe e sývet janë kapakët, o njajo lëkurë ndër e poshtë, qi çilet e mbyllet. Kapakët e sývet janë fort të hollë e pak të pershndritëshem; do me thánë, qi del ká pak drita nepër ta. Prandej nádje, tek shifet drita nd' ade, nieri çohet prei gjúmit, këcen në kámbë e shkon o del në punë.

Zyrja e kapakve ásht mos me e lánë m' a tërë e m' a thá ajat líng qi hájnë sýt; me i mbëlue kúr të flejnë; me ju pritë dritën e fórcë, e me i dëlirë prei tésharve t' ima, qi mund te hijnë në sý.

Kapakët kan gjithë rrethët do qýme të kthyeme perjashta, qi ju thonë qerpikë. Kapakët e qerpikët s' lánë me hí në sý pluhuni e míza të vocrra, qi fluturojnë neper havá. Këto tésha me hë mo hí në sý e penëtrojnë, ndíhen dhúmë të mëdhá, e shkon rrezik nieri me verbue.

84. Ujtimi i lotëshem.

Sŷni n' anë pərparu rri gjithmonë lagët prei ujt ujtimit, qi i thonë ujtimi i lotëshem.

Ky furë ujtimit dëi prei ujt shpŭzet të mishët qi gjindet në ujt shpëllëzë të sŷnit.

Ujtimi i lotëshem shperdohet mbarë nepər gjith kokrrë të sŷnit; vëjin me i lagtë kapakët më shpejt, nos më mërrë zjarmi sŷni kah fərkohen kapakët me kokrrë të sŷnit; e prei nos me e idhnue drita e mos m' u thá ajó anë, qi i bjn ërn; mbasandaj i mbs rritë edhó hojet' e hŭndës, qi kan të perpjekun bashkë.

Vëtullat, kapakët, qerpikët e ujtimit i lotëshem kënkan prá roja e sŷve.

85. Sŷni.

Kokerrllokët e sŷve janë gŭdi krejt rrumbullakë. Sŷni ká dy përde të zgurueme e kan mbrënda rri fë lëngesh të pershndritshem, dá njëni prei tjetrit.

Kënësha e kokerrës të sŷnit ásht e pershndritëshme, dmo me thânë, lën me dalë dritën. Një nxë përlesh, qi janë mbrënda, ká nji bërë rrumbullakë, e i thonë drita e sŷnit. Drita hën nepər at bierë, pershkon lëngjet, e ndoshë në fund të sŷnit. Fundi i sŷnit á veshë me mish të nji dëllirt qi i thonë rrezo; mbë të shkrubet ftyra e njatij sondit qi mërr shikjon.

86. Sŷni i Zotit.

N' terr t' nji burgut e n' shkreti
Mjodis t' gyllës kú ne érá e' rrof,
Mos knjtë, o i ngrati fëmijë,
Se sty mbrënda kush nuk t' shof.

Nuk ká terr, nuk ká pehtjellime
Sŷni i Zotit, qi na vron;
Aj t' pámutnnat kthellime
T' fundit t' dëtit i pershkon.

Shef ça mbrëndë mb' ar zëmrë mbshehet.
Por ça s' çile me kerkënd;
Shef sá her' ty mëndja t' kthehet
Mbë ç' do sënd e mbë ç' do vënd.

87. Të ndiemit.

E këndshme ásht kânga e bylbylit; zhni i vegiave të muzhikës ta kënaqë zëmren, ta pershkon anë mb' anë, të dyndë krejt; nji kângëtár i mirë të bân me këcye prei shëndit, e me kjá preí mallit. Nieri kënaqem e të ndiemit e ká prei veshve.

Une e ndij kûr më thërret kush. Veshi ndën kumbimin e fjalve, e na bân me márrë vesht shka thotë kush. Fëmija, qi ja vën veshin qortimit të prindve e mësimit të mjeshtrave, xën gjith shka i duhet me rrnue gjáll në ket shekull. Veshi edhè naten na pret prei dísá rrezíqeve.

Shurdhët nuk e kan të miren me ndie: pse ju á mbyllë vija e veshit, á çarë o perftue keq ndo 'j veglë e parë të veshit.

Atò qi léjnë shurdhë, mâ të shumtin janë edhè pá gojë, pse ginhen na e xâmë tui ndie tjerët me folë.

Pastrija e veshve, të qafës e të krés; me ndéjë në havá të çiltë e të shndoshtë; me i shti në punë veshët pá prá, sidomos tui prigiue zhurmën mâ të lëtn, ja rrisin e ja shtojnë nëerit ket shise kaq të vjetëshme.

Kush rri o flën per të gjatë mot nabë nji odë qi nbu ngshtinë; o i bjo shpesh me ndie krisme të fórta, i çarten veshët.

Na kena dy sy, dy veshë e nji gojë. Shka ká dashët me na mësue Zoti me ket punë?

88. Të mârrunit êrë.

Me hûndë ndiejmë êrën e drandofillevet, të jasaminit e të sá lulevet tjerra; ndiejmë edhë qelbësinen e nji stervinës. Hûnda gjá âsht vegla e të mârrunit êrë.

Hûnda á nji sagjo vîne porkryetá e nget gojës. Me êrë të keqe, o si do të veltë, qi kan haenat e prishuna, hûnda na vîn në rojë nose me i shfi në gojë. Me kë mbasandaj mo i hângrë, kishte me na u çue të pulţjellët, e ndoshta kishim me rá të ligj. Por pënët e pjekme e haenat u shqndoshta me êrë të mirë, qi lëshojnë na hâjnë perdhimë me ju avitë gojës.

Hûnda edhë heton vëndet e ligta, e na kallxon nose m' u shtţve ntjë kahë del qelbësinn, pse ntţ, do nose do, kishte me na çartë shëndetin.

Me mbërritë sţni j njerit ku s' mërzit të mbërrija, kishte me pá se ata êrëzina nuk janë tjetër veç si nji paskáj i inrtë qi dahet prei sëndeve qi lëshojnë êrë.

Prei gjithë sëndevet t' êrëshme prá dahen do si pázëlla qi napin êrë, edhë pse na nuk kujtohena fort se aj sënd shkon tui u pakue.

89. Shtisja e të kerkuemit.

I ámbel âsht sheqeri, e tharbtë ufulla, e njelmë krypa, e idhtë herthima e pjeshkavet. Por me ndie ámbelsinen, tharbtinën, njelmësinen e idhtinën, sheqerí, ufulla, krypa e herthimët do të perkasin ginhen, o sí do pak buzët mishën e dhámbvet, o qëllzen; do të shkrihen perpara e do të perzihen me pshtymë.

90. Nika.

Ndodhinë.

A e dini shka i ndodhi nji fëmijës qi i thoshin ëmnit Nikë?

Ky fuqezën kishte marrë vesin me mëndue zogjt e ç' farë do shtâuse i vite neper dorë. Nji dit shetitte neper nji pyllë, e në birë të nji lisit pau nji çerdhe mbëlue me gjeth. Nika u bâ në shênd e thote: tesh po mâer nji zog e e lidhë per pênit në kâmbë t' arkës, e e lëshoj me fluturue kah dera, mbasandej e ngrehi. Hypi prá në pênë e shtrini doren në çérdhe. Por ça me kënë? Atý mbrëndë ishte strukë nji gjarpen. Sâ e preku Nika gabim me dorë, gjarpni i xue gishtin. Do me thânë se gjarpni me atë dhâmbë si gjyhqana i shpoj Nikës lëkuren e gishtit e neper at birë të lekurës, qi thânë perpara, i qiti zehrin, qi ká në mish të dhâmbve. Helmi u derdh neper gjak mbarë, e Niken e kapi kaq ngushtim i madh, sá u bá me dekë.

Por mirë per të se qilluene atý do dashamirë të mâtrumë veslut, çueme me të shpójtë te njeku me bîë barin, e e pshtuene.

91. Zot' ynë, bâmtrsi i madh.

Mo e kâqyrë mirë korpin e nierit, sá mjeshtri dîfton! . . . . . E prá kândra fuqive të shpirtit, korpi nuk âsht kurgjë.

O Zot, qi jé vetë Dîju e pá mbarueme, Zot i pushtueshem, sa fort do ta dijnë per zdérë tý!

Zot' ynë ká krijue nierin, me e njoftë nieri, me e dashtë, me e adhërue, me i sherbye: e qiahtá me ftue jeten e pâsme, e me kônë i bam per gjithmone.

Prei të nâltes seli të madhnîës së vet, ká sjellë sýt e nëshiresheni perubí të, e e ká mbushë me gjith të mirat. Nierit i ká shtrue sintâzët e gjith sëndet e kosajë tokës: dêri kyjt e qiellit i ká vûe nën sherbim të tij; sëndet, qi jané jashta nesh, e shifen me sý i ká dhânë, per sherbim të korpit; korpin per sherbim të shpirtit, qi âsht mënduse i pâsosshem, shembëltyra e kyjnës.

92. Zoti.

O hýll i ndritshem, kush t' ká krijue?
Kush t' a ngj vupon, o Diell drit'-mbëlne?

O fush' lulzimin prei kúi e ké,
Qi krejt ne vjollen, ne bár vësh' jé?

O ére kuq ámbel tui fishkullue,
O prrue kullueshem tui rrjedh' e shkue.

Kah ju vjen jûve kjo bukuri
Kush á Ndertuesi i kuj' kieshi?

Dallëndysh' udhtare, qi s' lerzut ordhe
N' kot' strohen t' ôme si e ngreshe at' qerdhe?

Kush gjith kot dije, kush t' a ká mësue
Llomin e larin me perdurue?

Njështune pvetshe. Gjith kusht e hiçshme
M' nepalin njî 4ë gjorjun me fjal' t' njinjësllme.

„Na krijoj Zoti" thon' hyjt' e qillit,
Njashtû thon' vjollcat, lulet e Prillit.

E zogu e âielli e êra e prroni
Me 'j zë bertasin': „O mos kujtoni

Se na prei vëllá kot t' kêaun' kena,
Me gjithshka kemi prei Zotit jena."

Ashtû: por Zotin nji tjeter zâ
Mâ fort me e ndie na bân pá prû.

Zêmra, tui rrahun', thot' me goj' plot:
„Beso, rob nierit, se ká nji Zot!"

Shtazët.

93. Lopa e kau.

Lopa âsht nder mã të vjetshmet bukti qi ká falë Zoti; shumë herë, nji lopë âsht mbája e rrnesa e nji shpís.

Me thanbel të lopës xãnë djathë, bãjnë njizë e tëlyen.

Kán e ká falë Zoti me ngrehë qerrën e parmënden.

Fuqija e trupit të tij, të plojtët (kudalija në t' ecune e në të sjellun) kãmbët jo fort të gjata, qetimi e durimi e bãjnë mã të vjetshmen shtazë kah ana e bulqitës.

Kau nuk do të shtihet në punë para se me mbushë tri vjet, as pertë shtatë vjetët; si të mbushin shtatë vjet âsht mã mirë me e líjekë peri punet, me e mãjë e me e shitë per mish: pse ndërsa e ká mishin mã të mirë; e sá mã fort të shtybet e mã i dobës del per kah mishi.

Këtyne shtazve ju njihen vjetët në dhambë e në brina.

Mishi i viçit âsht i shtershem e blubet pá të vshtir; tãmbli i lopës â nji usbqim fort i mirë.

Edhè qymet e lopës e të kant, briënat, koçijt e vjanë shtihen në punë.

Lopa e kau pállin.

94. Káli.

Káli â nji shtazë fort e kãndshme per nderi. Shtatin e ká të hollë e të hieshem. Kryet e të sjellunit e qafës

i napin madhaí. Sá hijo i kan fiokët e gjatë qi i derdhen mbï qafë! Nji kúl i bukur kà kryet e vogel; qytë të zezë të shndritshem; veshët curr e të vogjel, hûndem e gjânë. Supin e ká të shtrenem, vithet rrumbullake e të lupta, parzmin të gjânë, koshët të mbushuna, barkun të hollë, kerçihët të thât, kámbët mbathë me thûndrë të pá çáme, e thûndren e ká rrumbullake, e të fortë. Bûshti me fle të gjata e të perdredhuna i shtin bukuri.

Kualët kan njyje (bojë) shum ndryshe, që na mâ të shumen i thona me ëmna që kena marrë prei gjûhës turqishte. Alle i thonë kúlit qi ká njyrjen si të kuqe; dori i kuq por mâ i mbyllët; karat kúr ñsht i zi; i thínët kúr ki qýme të bardha pezlo me të kuqe o të zezu; gjok me qýme të bardha; balosh kúr kû nji vizë të bardhë në kúll.

Kâli shkon në t' ecun, trok, haravun, shkîn e vrap. Kâli hinglon.

Nieriť ja kándë kâlin jo veç por bukuri qi ká e pse bân në shpínë, por edhe per nzre të mirë qi ká. Kâli nëse-hot me të shpéjtë. Nieri ja njet karrocës o bân me të rrugë të gjata; ka ç' herë e vên edhe në garaíndë me punë token; e vîn në qerre me héjtë t'tesha; i vên edhe barrë e kâli i ndigjon gjith so si. Nieri merr kâlin në luftë; e të ndiemen zânin e trumpetës e zhurmen lodertiës merr zjerm e shtýhet kà ñsht lufta mâ e fortë. As të shndritëmit e armve ne krisma e topit nuk e pret. Kâli ñsht i mësuehum, i butë e zëmruk.

Por kah ana e punës nuk janë gjith kualtë nji ñoret; dhet me e dijtë cílliť kâl i pelqen se e cilla penë.

Bûlka per punë të rinda zgiedh nji kúl qi ká kámbët' e fortа, parzmin të gjânë fort, vithet e gjata: e zgiedh me thundrë të nëltë e në kohë të fuqíës ma të madhe, dhe me tuínë, prei gjashtë vjeç e dëri në dymbëdhetë.

Káloni (himxhiju) zgiedh knal të hiesbem, të butë, me qyme të shndritshme, të lëtë e të shpejtë.

Kâli mâ i mirë i kualve janë kualët e Arabëës e të hinglizve.

Moska (vjetët) e kualve njiſet në dhëmbë; por si të kalojnë dhetë vjet auk njiſet më. Fëmonës të kâlët i thonë polë; e zogjve të tyne mâza.

Mâzat nuk lëhen me thithë më se gjaaht muej; mbasandej ju qitet krëmbe e sâmë të mârë, me i mbene me kohë mbë kët haa. Si të mbushin mâzi kater vjet i mbathen kûmbët' e para; mbas gjaakt muejsh i mbathen edhë të mbrâmat. Atëherë shâlohet e fillon nieri me e mësue, do me thânë, me qitë E' esun, me i ndigjue frënit e mmmzave, mbë një ſjalë: me i vjoftë mârit.

Kâli do sâmë të tërtë; e më e mira per të âsht sâma qi pritet në mâj. Kâr ka mânul i qitet tagji: ollb, tershâne, kollomoq, buthë të thatë. Sa haeja, i bân dobi kâlit pastrija; geaadej duhet me e kashagitë per gjith nâtje; me hjekë shpesh plehën prei bargut, e me e rugjtë me ju lëshue nrve.

Kâli, edhë mbasi të odha, i vrjin mirë. Nieri e rrpë, i regjë lëkuren' e e bân shuell; me qyme të kâlit nieri mbushë nenkrojca (jastekë) e shtrojë (dyshekë) e bân një farë zhgunit të fërt e të shndritshem; bân edhë tojë, brushu e sita. Edhë kerci i tij, kreijtë e ferrë shtihena në gunë, si thânë edhë per që.

95. Gomari.

Kush nuk e njef gomarin? . . . . Gomari â shembëltyra e të trashët e të pâcivilizuemit. Por edhë pse âsht i trashë e i plotë, i kâ edhë aj do të mira.

Gomari âsht mâ i pagjti i gjith shtâzve, edhë të buta. Lesini, harusha, njëka janë t' egjer; mica â trashtore e vjetër; mëzati âsht illnak, këlli â mndhshtuer e kaq i rëmbyeshem kah vrapi qi kâ norrejë per frë me i ndigjue nâerit. Desht vrîtun; qëni â rojë e besnik, por kër illnohet të ha, e me hâ n' a terbue njerë kush hasë mbë të. Veç gomari âsht i pagjtë, i pervûjtë, i perkarnë, e pastuer i fërt. Me e ngurkue per së teprit, nuk e diftoa ndryshej ankimin e vet veç se ulë kryet e vier vesbët. Ç' furë do kaojet i shkou,

bár o krãndo, sënë o kushtë. Nuk lypë shtrojs të butë me rí, bjo kũ do mbë fieri o mbë tokë.

Në të ri gomari ásht i shëndshem, i shpejtë, i kãndshem; por tui u shtye nũ vjet, o proi së keqet qi bjek, fillon e bãhet i pritueshem, e kryo fórt. Por të zon' e vet o do se e do, sá do me e nũndue per se keq; e ndien prei së lergut, e njef nder gjith tjerë. Njef ndhë vëndot kũ ka ndëjë e reugët qi ká kã uji herë. Sy e bãnë' e veshë i punojnë per bukurí.

Gomari shëndoshen o ká çilikut. Kroë pi frigë neper shtigje të ngushta, neper vënde të vshtira, bri blerimeve të mënershme. Káli ũ sherbtori i të pasunit, gomari á ndíma e të pá pasunit. Katundari me gomër miell, qet plot nd' arë, mbledh kashtat, bán drithën, shkon në mulli, në pazar. Magazeçi qon nder vënde të nãlta vaz' e pelqere, i bje miellin simiçës; vjen së gjyteti ngurkue me qymbyr e me koshа plot me pëmë e me barzahta. Shka lypsi mã prei sí? Me i pasë qillue njí zot i ftibët e i mirë qi e reh pá dhimë e pá nevojë, gomari nuk ha mbë dhëmbë, nuk qet shqelm, nuk ndhdohet me ja kthye të kosen ndë, qi i bán keq; heshtë, duron e punon.

Qysh motit dihet se gomari i ká vjetë nierit. Të Shkruemit Shëjt kallxon se të bjtë' e Jakobit mbë gomarë ngarkuem drithën qi blén në Misir; e se Abrami, Mojsesi, Abigjilli, Saba o sá e sá tjerë, gjindë të mëdhaj, nuk kishin márre me shkue e me ardhë mbë gomár.

Gomarët mã të mirë janë gomarët e Misirit. Të mirë gjinden ndhë në do vënde t' Italies, bje fjala kah Ancona e në Siçilie; janë tek mã të nãltë; kan parzmin e gjánë, vithet' e mbushta, bishtin e shkurtë e qymen e shëndritshme. Nder vënde t' ona janë në zã gomarët e Barbalhashit.

Gomari rrnon 25 vjet e dëri në 30; por mã të shumen e herës mãndi i madh e të bjekunit keq ja shkurton jeten. Lëkura e gomarit ásht e fortë, e prandej nuk ndien as thupren se mízat e mërrelat, si i ndlën káli.

Gomari edhé per të cofun i vijen nierit. Me lëkurë të tij bâhen shoska, opanga, e kodertija per ushtárë. Leshi i hin në prenë me mbushë o per do gjanë të tensha.

Tâmbli i gomarioës bâhet me të shpejtë e pá të valtárë, o ju kân dobí shum atyno qi kan lëngatë mushkniësh e janë nisë per kalitshë. — Mbasë prá gomari i vëjin kaq fort nierit, a nuk á i pá shpért njaj, qi o perbuzë e e mbodon per së keq?

96. Delja.

Delja á nji bakti nder mâ të vlshme qi mbalsen në shpí; gjithska kâ delja hin në punë. Me tâmbel të sajë bâhet tëlyeni e djathi; me lesh bâhen këmula, zhgunia e cohë; mishin e kâ t' ândëshem; me vjamë të sajë bâhen qira; me lëkura të saja bâhet nji farë letret qi i thonë pergamena; bâhen edhé këpucë e doren. Bariët e mbeleurët me lëkura të pândukme deljet bâjnë gazhupa; zoverë vijnë per tejë lahutet e veglash tjera muzhikat; të krueset e thëndrave të saja vijnë me shëndosbë tokët zâllina.

Deletë janë berre të mârra, të liga e tutësa. Nji këlysh me lehë, ikë e shperdahet me 'j herë gjith tufa e deleve, e â vshtir me i prue në vënd; nji grigjë e madhe nuk âsht e soja me ju dalë zot kijave të vet, kúr nji pulë ruen mos t' i perkasin kush zogjtë. Delet xânë me të shpéjtë me e njofët të zonë e me ju vbe mbrapa. Kah do me shkue i zoti, delet nuk i dahen, e ndigjoju kúr i thërret, e i rrijn të tâna rreth e rreth. Kúr të ju prújnë barija, kullosin nder arë, nder livadhe, o kánë njatë bár qi natyra ju mësen me zgiedhë. Ne e mbrâmë lânë me i çue me i prú. Por disá edhé cofin pse ju mërren mâtë o prei ndo 'j dergjet tjetrë. Por mo Zo' mâ keq! me kênë nji djergjë qi njitet, se atíherë gjith grigja gradisë. Me tretë ndo njí e ha njku.

Në muej të Májit i çojnë me i lá afer ndo ’j ujit të kullnet e i qethin. Kû á kulloś’ e mirë, e vënd kû s ju ndukë gjâ leshin, prei nji dales të rritshëme merren dý okë, o dý okë e gjysë lesh. Delja gjindet nder gjith anë te rozallimit: nder vënde të xëta e të ftofta; por si ndërron vëndi, ndërron edhè leshi i saj̈ë.

Leshi nsë i mirë á leshi i do deleve të Spanjës, qi ju thonë merinos; ásht i giatë, i butë i hollë si mëndashi, e del me bashka të përdredhta e kaçurrela. Me këso leshit hálsen shalla e bazma fort të bukura. Delja merinos dân edhè prei brinave të përdredhta qi ká. Duletë blegrojnë.

97. Dhija.

Dhija á shtáz’ e vjetshëme fort për qet tùmbel shum për gjith ditë, e ha shka do; e kûr ásht stîna e mirë shkon e e gjën vetë tui u kacavjerrë mbë do vënde kû s gaxon m’ u avitë nieri. Prandáj për gjind të pá pasun ásht pun’ e mndhe, e ka ’j hanë á rrnesa e nji shpárë, se pós mshàit e lëkurës dî me i shtî në punë edhè brînat e leshin. Dhija ká brînat të sjellûna mbë gjoxë të drapnit e kthye per mbrapa; qafen e ká mbulue me lesh të giatë e t’ eger, e ká edhè mjekere. N’ Asi á nji fare dhijet, dhî Kashëmirit, qi ká leshin e giatë e të butë me bû me të sëndë fort të kushtueshme.

Dhîja ásht edhè e kándshëme e per gaz. Edhi, pá mbushë mirë dý jevë, shkon tui lngtë gjith diten; hidhet e persiridhet e këcen qi thuo se po then qafen. Shëndi i tij me kênye mbî turra dranesh, mbî grremaj gursh, m’ a njitë neper shkamij, e neper shkallë. Dhiës nuk i nërren mëlç, e prandáj ecë pá frigë kû do, e lot edhè në zgrip të nji kherthull. Per mirakûnde syen shoqet e vritet me ta; por edhè pse xëhen shum herë nuk i gjën gjá e keqe.

Nji inglez pasanik, qi kishte shkue me vêrue në malë, dnol nji ditë me nëtje nen nji hije mbî nji trap e erito tui

këndse nji liber. Nëkaq filloj me e rrëfye gjimë, e tsi u kotë perkundte kryet. Kish qillue atje afer nji shjap, e ja uvit si me pá; por sá pas at zotnì tsi luejtë kryet asaherë, kujtoj se do m' u vrú me të. U largue prá nji grimë, u mat së duhoj, e nandoj i hecej sypri zotnis të shkretë ne kaq hov sá t' a çoj me kámbë peryjetë. Shjapi, si tsi u çudite se ank i qiti mënd hufin, hypi mujo trupit e këqyrte si per çudë at qyqarin, qi u perplaste per tokë, tsi nëmë sá shjep jane në shekull.

98. Edhi e ujku.

Prei çardakut zëlt o pá
Edhi ujkun tsi u sielle,
E me gaz filloj me e shá:
„Qe ká dal' maloka n' dielli.“

Çoj zýt ujkin at hoë' perpjetë,
Prei kah oshi bhote zën,
E tsi qesh' tha: „s' jë ti vetë,
A çardaku qi pe m' shán.“

N' kjesh vaj trim ká s' ká rrezik,
Me lot edh jë shoq e mik.

99. Qëni.

Qëni á paaqyra e besës. Kah të shkoja i zoti, qëni i vëhet mbrapa: sá do i madh me kënë rreziku, nuk e lëshon. Mba mënd mú fort të miren se të rrahunat e brimen e të zotit; e ne kënë tsi e rrahë, rrudhet per tokë, e tsi luejtë bishtin, tsi perdredhë shtatin, tsi u ankue me zá, të húhet se të lypë të faiun, e do me të pajtue.

Ká qëj, qi ju vjerrin zymylin në qafë, e shkojnë në dugájë me mbrrë mish e buk, e s perkasin tek mbë sfrale, qi ju nep kush. E me guxue me ju avitë ndo j

qën tjeter me i marrë ca ká n' gojë o në zymyl! Atëherë e shef qënin sherbëtuer! Fillon me këqyrë rrebët, ngerë'llon dhámbët, hungron e rri gádi me ruejtë gjáu, qi ja á porositë.

Qëtë janë shumë ródesh e per shumë sherbime të nierit. Áshtë qëni qi lidhet në strel e ma ruen shpín mos me ju avitë kush pá e ndie; e me e lánë lëshuet, i këcen kúidó të huejtë e e grën; ká asnjë qi rrijn me ruejtë vathín mos t' avitet ujku. Zagori ndien éren fort, e shkon mbas gjurmet të shpëndit o të shtázës, déri sá t' a gjëjn e të ja siellin gjuetarit. Langoni nuk e ndien éren aq fort, por shef lerg, ká kámbët e ginta, á i lëtë e i shpejtë e viju me ndjekë lepura, dhelpëna, dhëj e kaproj.

Qët' e shë Bernardit pshtojnë prei bórvet shtegtarët, qi janë rrxue e i ká mbëlue bóra. Qët' e Dhent të Ri pshtojnë prei njit gjúnden, qi janë rui u mbytë. Nder do vënde të fiofta fort ká do qëj të mëdhaj qi ju njesin nji strem o nji karroçë të voglë, e bárin gjúnd e téshtas e ngusën ma fort se kunhtë. Prandej nji fëmijë, qi mundon ket fare shtázet, dán se áshtë faqesí.

Qëtë, qi s' ju bje mbropa kush, ka j' herë terbohen. Pikë s' parit këjo lëngat' e rrebt' e lodhë qënin e e hán me ndéjë sqatë. Sptë i ká si me lot; korkon ká me ndéjë vetum; nuk shtje n' gojë gjá, hungron e nuk lehë; vitë veshtë' e shkon me básht nder kámbë; kah ecë i mërren kámbët; pá pritë e pá kuitue ju këcen gjith atyne qi ndeshë.

Së parit á vshtír me e njoft qënin a áshtë i terbuem; prandej á ná mirë mos me i ngu qëtë kurr, por me i lánë të shkojnë në punë të vet. Por t' a prémen mëndja, edhè per së lergut, se nji qën áshtë i terbuem, duhet me e ndrye mbë nji vënd të rojtbem.

Qëni qi âsht terbue per njimënd, gerbet, qet ginhen jashtë. vitël jarg prei gojet e ikë prei ujit. Herë shkon tui n marrë kâmbësh si nse kôn fjetë; herë këcen e lên rrugen e ndrejtë. Sytë i ká turbull e ne gloq, ginhen mbë të njyeme (bojë) plûmbit. Per gjith ditë thahet e mbarohet mâ zi, e sá mâ fort e kapë lëngata, mâ shpejt cofë.

Me të hângrë qëni i terbuem â rrezik i madh, e duhet me i rá mbrapa sá mâ parë. Pikë së parit duhet me e shtrydhë mir' e mirë varren kû të ká hângrë, me sht gjakum e jargun. Mbasandej duhet me e lá varren me fî o me sapun, o me një gelqerjet o me shëllirë; e nos pas kurr nji kîso sëmundesh, sá do pak me një. Mâ mirë kishte me kënë nse e djegë atý per atý varren me nji hekur të kuqun. Por nos vasò me shkue turr e vrep te njeriu (heqimi).

100. Mica.

Kah shtati, micat qi mbijnë nder shpija, nuk ndrrojnë njëra prei tjetrës aq fort sá ndrrojnë qëtë. Ndrrimi mâ i madh nder ta âsht kah të njyemit e qýmos. Nji farë micash të sykuna, që ju thom micа Qiperit, o kan qýmen perzi me të bardhë, të vërdhë e të zi. Dëri micat' e bardha nuk jasht pá nxo 'j qýme te zezë; e nxo 'j qýme te bardhë e kan edhë micat e zeza.

Micës mbë shtat, mbë të sjellura, mbë nuro qi kâ, i shifet me 'j herë se âsht rôd kapllanit. Diten shtrihet afer vatrës o mbë nji skutaliq to shpís; kah mbrëmja këcen mbë kâmbë, bâhet e shpejtë e del me gjue. Sýt e sajë xhihëlligjnë në torr sé dý gjoca. Neper mbuz të natës, kûr sýni i jonë nuk dân mirë sëndet prei torrit, micа shef per faqe të bardhë gjithaka; e por rrezet e fërta të dielit i mârrin pak sýtë. Në mbrëmje sýnin e kâ rumbullak; por sá mâ fort shndrritë dielli, o mâ fort i rrudhet, dëri sá m' u dukë së nji

plas' e ngushtë. E donë me thânë se në Çinë katundarët qi s kan sahat në shpi, me dijtë ç' kohë ditët âsht, këqyrin sytë' e mlecës, e kûr i â rrudhë syni në fort, atëherë thonë se âsht mjesditë. Edhè veshët e mlecës, nuk i lânë gjâ mûngut syve të sajë. Pak gjâ me rrue mîni ndekûnd, e me luejtë nji zog në gurdâ e neper gëmba të pûrve, mlecn e ndien me'j herë. Por per punë të mârrunit t' êrës mlca nuk âsht aq e vjeshme si qëni; kûmbët i ká të lehta e gishtat mbarojnë mbë nji shpllakë të fushktë. Ká t' ecun të lehë, qi s' ndihet kûr i avitet hlrës të mînit e rrí e e pret mb' at shëj vëndit kû e di se âsht në kûti me e xânë: pun' e vshtirë, per të drejtë, pse edhè mîni âsht i vjeshëm fort me këcye e i shpejtë ne ngâ. Qysh e vorrë mlca mësohet me gjue mî. Së parit fillon me luejtë me hisht të vet, mandej me gjith shka shef tai u lëkûndë, e'j fije kashtë e nji tojë qi hîdhet, e nji top: e në mbrâm merr me gjue mîza, flutura, mî e zogj.

E matë me sy, pâ gabue, vëndin kû i duhet me murrë hov; nji herë shkon sputac, e, si të mbërrijnë ne ruk, hûlhet e i kërcen sypri mînit me kthetra e me dhâmbë. Të parin mî qi xën, nuk e mbytë me të shpejtë, por e kapë n' gojë e e çon neper shpí, me e kallxue nndej e këndej t' a shodin gjanîja trimnín e sajë. Disá mlca kënaqen me i lëshue mitë ka'j grisnë ka'j grinë, e mandej me i kapë prap. Thojt' e mlcës janë të perkthyeshem e të harkueshem; me njat armë qindron mâ fort; por, me u xânë ngusht, të kapë edhè mbë dhâmbë, e t' a njot bukur mirë. Puna qi të kënaqë mâ fort në të âsht pastrija e madhe qi ká; nji shkëlzë nuk dinon mbë shtat të vet; lëmohet e lpihet pâ prû me giuh' e me kûmbë.

Ikë prei njit e prei baltet. Kthetrat i ndinojnë m' a knoavjerrë mirë. Me'j herë hypë nâje kulmit të shpís, njitet neper mure, këcen mbî pëmë pâ ju mârrë mëtë asnjâ. Edhè m' a rrxue nuk frigohet, pse sá do prei së nâltit me rá, di m' a sjellë me mbërrí në bokë mbarë, mbë kûmbë të veta. Edhè mirat kan gënjen e vet. Shëndin e difsojnë tai

korrigjue; ldhanain tui frye. Gjithkush ju njef njagjallmin o tyne, kûr bertasin, sidomos naten, nê dimen. Mos mbërrin dëri mbë lê vjet o atŷ pari, e, pá o mbytë kush, rrâll se i gjindet kûnd trupi mbassi të ceftin; pse kûr e shef se âsht tui mbarue, ikë e shkon nder vënde, kû s o shef kush, e atŷ ceftë.

Me i ferkue per sê mbrapshtit në torr qŷret e micës, qesën shkëndlija.

101. Lepuri.

Kush kâ pá gjinë tui gjue lepura do të jetë kenaqë, aq o kândshme âsht gjoja e tyne; e prandej e prei shêndit e prei se kûr vritet një lepur, âtehet një cop' e madhe, gjindja o katundarët nuk i lânë me xânë vënd kerkinë.

Kaq tutës âsht lepuri e aq i shpejtë qi ikë perpara se ne ju arritë kush. Kaq i shkathët dêl kûr âsht puna me ikë e me pështue vêlin, sa e t' a prêt mëndja se mûndet ne mbarë një gyqân shoqi i tij. Kûr âsht prêt kaçubet, dêl tui a lâjdhë herë mbë një krah, herë mbë një tjeter, me e mârrë nëç gjuetarin; e kûr shkon m' a strukë ndo kânë, siêllet andej e kêndej me kapë gjurmât e vets. Dikâ herë struket mbë do fûrr, a nder do gjeth qi i gjasin në lojë të qŷtues së vets; aq sá gjuetar' e zagarë i shkojnë per brî e nuk e shofin asnjeni. Në vûrë nuk gjuhen lepura pse nuk ju vinë gjá kthura e kishte me shkue dîzi gjoja mâ vonë, kûr vjen kohn mâ e mirë.

Kû âshtet vêndi i gjojës, lêhen pá prê shkurre e kaçuba m' a mbushë lepurat mâ mirë e me pështue prêi shtâzvo tjera, e gevi motit të lig. Nder pŷllna e nder male lepurat janë mâ të mëdhaj se në fushë, por nuk janë aq shumë; pse atŷ i farogjnë dhelpenat, shqarri e tjera shtâzë qi shkojnë mbas mishit, e ndoshta edhë pse nder ato vënde nuk kan gjith at ushqim sá në fushë. Në fushë shkon herë hûne himen e rê, e qarsën mâzdra të ri e pêmë tjera; e në dimen, kûr s' gjêjnë tjetrë gjá, lêvorzojnë pêmët. Prandej bûlka nuk i lên m' a shumue lepurat per sê tepërit.

Me kërkue të tyne bâhen gëzofa, kërcila të bakrara e hijeshime per petka dimnit.

Shum fjalë të mçme kan mbetë per lepur. Njishtë, lje fjala, kûr donë me thânë se nji nieri tutet, thonë i ká hie lepuri në bark. Me thânë se nji nieri o bân panen e vet pá u ngutë, thonë: e xôn lepurin me qerr.

102. Dhelpna.

Në mjedis të nji pýllës, rrethue me lândë e me pëmë ká ngrehë shpin e vet gjueturi. Bôr' e mâdhe e ka mbëlue per gjith anësh, lôbt' e asajë shpi, me hî e me dalë, kan çilë per mjedis të bërës mbë gjith anët do shtigje të ngushta, do rruja. Neper bôrë shifen gjurmë gjith farë shtazësh e shpendsh, qi ûja i çon kah ajo shpi. Mbëlue me mallotë të kuqe të vet, avitet sqytas nepor kaçuba, dhelpna e shkathtë, tui shikjue andej e këndej me atâ sy qi shofin lerg sá s' a pret mëndja. E di se nd' oborr t' asajë shpi ká pula, e pula të mâjme. Shkon tui shikjue, nji herë per së lengut, mbasandej ngiet, kû ă furriku; avitet kadâl, por fé shtegut unk gjën ase lî. Mâ zi mbasandej me e dîktue kûnd qëjtë, qi filloju' e lehën sá me ushtue pýlla mburë. Atëherë ti shkretës i duhet me ikë vrep, e me kthye me gojë thâtë kah ká ardhë.

Shtýhet atëherë mbrëndë në pýllë, kû e di se junë shum legura të butë qi rrijnë nen dhé.

Me hollim dân gjurmen e ré e qi çon fill te hira e tyne; mbshohet nëa nji dullî e i vêu priten lepurave të shkretë. Të mbërrimen nji atý pari, kôcen jashtë, i pret rrugen e shtýn mbë ndo 'j vênd kû mos të mëndet m' u mbshelë e e ha tui u kënaqë.

103. Dhelpna e bretkoca.

Nji dit' bretkoca kishte dalun n' diell
E vikatte me zā dëri në qiell:
„T' a dîen' gjith kasht', sá jan' qi marrin frymë
Se jam e zoja vet' gjith lagatët me i shqymë.
Dhelpna prei strofllit t' vet qet jashtë tanit
E i thotë bretkocës': „kúr të mujsh me mberritë
Me shëndosh' vetvëllin, qi si rrehan' t' shkon kâmba.
At' her' po barna kë me shët me shtamba."
Mb' atë vrot pralla, qi s' ká mënd as dio,
Mandej gjith kíadin do me vhe per fio.

104. Shqarthi.

Një tjeter shtízë dambore e vjedhake, tok sá mā e veglë, per kurgjā mângut per të shkathët, á shqarthi. Por shtat âsht sá nji mikë, me qýme të mumë, por fytin e parzmin i ká të hardhë. Dítën dîn nder trupa të xgurues, o mbë kalmë shpijash; naten, qi gjîtheka âsht pas, del me gjue. Këmoja e tij me gjue gëllëmba e pala, e nuk âsht pun' e valtir per të zeo dî n' u njitë kralo. T' i rimen nder thoj ndo ĵ sônd e shkyen me furi per sê gjáll o ngihet per dîsá dit. Mbassi ká gjith at njeshtri n' u njitë mâje shpijave e mbë mbas pá e ndie kush. I pshton edhé qôjve qi rnejn, e pak herë kajtohen per të; pse të shkrettë mundohen mā fort me largue anmiqtë qi sillen per fûndit.

Shqarthit i gjet shqarri, veç se e ká qýmen' mā në të vérdhë, e ká nji llaçkë (dangë) të vérdhë në panzem. Shqarri ju hje sypri pá pritë e pá kajtue zogjve qi janë fjetë, o i leshohet në shpinë kiterrës.

Shtízë mizore si këta janë edhé mateza me qýme zeshkane e ne të vérdhë, e bukula, qi dîmnit âsht e hardhë.

Këta të gjitha sýjsë shtízë má të liga e ushqehen me mish të tyne.

Por edhé shoqe ne shoqe shkojnë koq fort. Me kà m' a ndeshë kënd, kupra o grîsen, e nâ të shumen o herës nuk prâjnë pâ mbetë njêna o tjetra. E ajò qi mûjti shoqen ja ha edhé mishin.

105. Vjedulla.

Ôrtëa të këtyne shtûzve, per nâ o nadhe e ne dhâmbë të rrebtë per çudë, ë vjedulla. Priton bukur mirë, e nuk i kânde fort ne dalë ne gjue nqer bërë. Prandaj së dimen rrî së bisë të vet o e shkon motin e fleftë tai tjetë. Qŷmen e kâ të fortë, ne të nj̃ŷme të sykun e të marme teposhtë, të hardhë o si në të vërdhë perpjetë. Pastë sŷ' o voshët kâ dŷ viza të zeza. Kûr mblâhet, bâhet lâsh e fôn, si mbë nji shtrojë të butë, gjith dimnin tai marrë frŷnë kadal kadâl. Në vjeshtë frŷhet ne më, pèmë, bubërreca e mâjet per bukuri; e ky vjamë ja pret të frofshë në dimën o e nda të kerpitun. Por besa ne prëndvërë âsht njeft o thâtë. Me lëkurë të saj bâjnë strajca gjuetarësh, e mbëlaju arkë, e tësha tjera; ne qŷmo të saja fâhen brushn per bojsa. E gjuejn me zagarë.

106. Iriqi.

À i gjatë nder 26 qëntimetrit, me turi të gjatë e me lisht të shkurtë.

Shtatin e kâ krejt të mbëlnem me fërra, qi e ruejn prei sâ e sâ rrezigosh. Edhé ne o hânqrë gjarpni nuk i bân dâm, ne s' kâ ndo j të koq prei sâ helmave tjerë.

Edhé iriqi e shkon dimnin nder hira qi çilë në fuke; mblîdhet edhé aj lâsh e fôn pâ prâ, dëri sâ zhurma e zakonshme e livrimi i hardhucave të ja xitërin gjâmin. Mësohet mirë në shpi e del gjuetâr i fort nâsh.

107. Urithi.

Urithi âsht nji stâz' e voglë, qi rrî nen tokë, kû goditë per bukuri ndêjen e vet, me shtonn gjith fortësh

e dredhime per t' u bindë. Ha krỳmbu, rrlajë, kaçamlj e brumuj gjith ndueresh, por sidomos ju gjindet arrçave: e prandej i bân dobi të nadhe bulqis. E prá urith shkreta do të rubet prei gjithkúi, pse të tânë i vêhen në shpinë prei naŭrriës se kujtojn se âsht daamtuer.

E kah ju vjen këjò nêndë e naŭrrë? Pse shofin se urithi tui çilë nen tokë shtonet e veta con dhé perpjetë e ja prishë pak bukurin vullâjve të lubeve, e livadheve. Por bûlka i eŭnshem nuk nerzitet per kaqe gjâ, e no rrashqel shkon tui ndreqë sito vênde.

Por, per fat të zi, kû janë urithta nâ shumë, gjejnë bré rrâjt' e bimve, qi prishen e thahen me 'j herë.

Por, a e ká per njinêud fajin urithi? do nspak! Fajin e ká krỳmbi qi shkon tui bré bimen nen tokë: e njatyne krỳmbave, qi bâjnë gjith ket dâm nder urë t' ona, ju vêhet nbrapa urithi me i qitë faret. A keni marrë vesht?

A doni ne ju nbrshtë mêndjo mâ mirë, e si i thonë nji fjalës, me e prekë me dorë ket punë? Këqyru' je ngjat nji urith. Nuk ká dhâmbë të parë, e prandej, edhè me dashtë, nuk nŭndet me bré. Këqyru' ja zgrofin: nuk gjênë nbrênda tjetrë gjâ veç të pertypme krỳmbash e bubërrecash, qi rrijnë në dhé.

Në vênd prá se ne e pasë nerzi urithin, do t' ja dijnë per ndêrë punen qi bân. Bûlku, qi nundohet me nbytë urithin, vret vêdin. Po t' i qesin faret nji herë urithat, ká me pá si kan me këeye krỳmbat e arrçat, tui nbêlue gjith arët pá lânë bimë dobijet mbë ta: me i shkue husq nŭnadi bûlkut të shkretë e me e lânë pá buk në shpi.

Çjindja thonë se urithi nuk ká sỳ e nuk shef; por âsht rrênë. Sá e sá naŭrrë kan në trû njata qi shkojn nbas thunash, e nuk i këqyrin punët me sỳ të vet.

Shpënd.

108. Pula e gjeli.

Gjeli âsht rrjesi i pulavet e nuk ja largohet kurr: ju prîn para, ju dël zot, shkon tui ndjellë ată qi kan tretë, i mbledh, e duket se nuk ka me shijën pâ i pasë zreth e rreth të tâna pulat tui bubërrue. Ka j' herë duket se i thërret e ju hortet me zâ të trashë, e tui hupët kryet. Me i trotë palat, diften idhnimin e vet. Pulat ta apin vet, nshqin i bëkuem per të pasun e të pâ pasun.

Këllaka i do fort zogjt' e vet; e duket se s' kâ tjetër kujdes veç me shkue tui lypë ushqim per ta: shpeqëlohet, bubërrea e rnon asnjëj e kërdejë me xjerrë kokrra prei dheut, e nuk i ha vetë, por thërret zogjtë e ju kallkon me skjep âromen e kokrrës e grunit, e ça kâ mbjtë me gjetë. I perçëll neper kopshtijo e neper oborre, e ju dël zot pâ ju tuitë korkût. M' u dukë shqypja nâ âsht këllaka, qi prâ duket se tutet per shka do, nuse zonatë e bâhet trimneshë prei dashtënis të zogjve. Këcen me i pritë kthetrat atij shpëndit gerpës, berret, qet kushtrimin, rrê krahët aă kâ mbledet, e shum herë e trimnë shqypen e o bân me ikë.

109. Korbi.

Korbi nuk âsht aji shpënd shpijak. Më të shumtën rri nâer pyllna e nâer ograja, e nuk i lën ată vênde per pos me e shtjo fjn o të fluftët e mâsh. Korbi i kapë 30 vjet e porsë.

Pupulat i kâ të zeza, skjepin të fort, e kërrut në gjnet të nji kosës, krahët të gjatë e të fort, e e ndien êrrin per çudë. Korbi â tutës fort, e me ju dukë ollë per së bergut se âsht tui e gjetë gjâ, ju bân zâ shokve me brimë. Ha kokrra, brumnj, molusha, por sidomos shtrigë e stercna. Gjnen ollë fëllinxa, shkurta, lepura të njomë, më e tjera shtazë të vocrra. Korbit të ri i hahet mishi, por në pleqnî

e kā nūshin të fort e të pā shëshem. Asht i vjetshem mbë ndo ȳ furë ndryet se za hjak do shtāzë dantoro.

110. Cirikoka.

Asht njī zog i shkathët e qi s' prān kurr. Pagalat i kā të zeza, por neper drithë marrinë vëndo vëndo njī dukë vjollc' e të vërdhë, e kā do pika të bardha në fyt, në bark e nën bisht. Skjopën e kā të gjatë, të ndrejtë e si shpatuk në mäje. Shum herë qilë qërdhen me shumicë ndër trupa pëmësh të zgurtuem e nder hëra murosh. Ka mā fort nīzo e buhërreca, e ka ȳ herë shkān e i mbledh ne shpinë të herreve, qi janë tui kullotë. Me e kapë ë me e ndryo, sëpa me kënëne mekāme e edhë me thānë do fjalë. Në vjeshtë cirikokat bāhen shumicë' e madhe e nisen per dhéna nā të buta.

111. Trinoka (dylmerja, çobani i deleve).

Ç' zog i shpejt' e i hūshem āsht trinoka! I pā kresnī, por i bukur e i drējtë perku i sājë. Me xhybe të sykuēthjermë, me xhamadān të bardhë, me skundill të gjatë të zi me ive të bardha. Çerdhen e vet të pā njeshtri të madhe, të thosh, por të pastër e bān mūje ndo ȳ fornait. Prei andej kendon kāngen e vet, të pā dredhime shumā, por mā të fortë se do zogj tjerë.

Ka ȳ herë lën shpin e vet e ulet me fluturue per nokë: Të lūn nd' obore e herë kāsen, herë fluturon tui u sjellë per bukuri e tui gjue mbë njī mīza. Pā jnā lot bishtīn e kryet. Mandej si vetima lëshohet flutarīm e i shkon mbrapa bēlkut qi ā tui thye token, e gjēn kryēmba plot. Prei andej tretë në livādh, e në shpinë të herreve kapë noçka e buhërreca. Mā fort duket se kënaqet me u sjellë bregut të ndo ȳ njit. Kūqyrë kā njī kā njī mājet e krāndeve a i del gjā me hāngrë:

mbasandej lypë perubë ndo 'j gûr qi del prei ujit, e atŷ pi e laket. Pâ prûtë pâ kujtue çohet havâ: kâ pâ per së lergut nnshica sâ uji qi i flaturcelûn mbî krye. E njishtû i shkon dita ç se zhurdhë e dôri sâ t' orret.

112. Ferrci.

Ndor zogj nâ të vogjel, qi njihen ndor vëndo t' ona. âsht ferroi, e i kâ mbetë ky ômen pse rri ndor fërra të gardhijeve e ndor kaçuba. Me krahë ulët, me hâsht ngrohë perpjetë, shkon tui këcye nzdoj e këndej o rnan gjithkund porsi nji mî, tui gjue mîza e mushîca. Ne pikë të dimaît. tui ngrî së ftoftit, me papala të shpapurishuna s prûn tui këndue kângen e vet.

Rollîn të nadh e dredhi shnan difton ky zog me mbabehë çredhen e vet, qi â fort vshtir me ja diktno. Veç qyqja e mbrapshtë di me ja gjetë në kohë qi â tui çilë zogj: xiër jashta dîsi ndor stâ ô, o s. vue qi lôn ferroi, e vîn voen e vet. I shkroti ferre rnpatet gjith diton mbasandej me i prûo na fûngrë qyqes të vogjlë, qi kujton se âsht zoga i vet, edhe por âsht tri here mâ i nadh se aj vetë.

113. Djali e bulta.

„Kush jë ti?" po pvette 'j djalë
Nji grusht dhé, qi perbrorte.
„Ôa ç' ferë t' mirë po ndiej tui dalë,
A shue këjo âsht éra e jote?"

„Éra e jnue," ja kthej bulta
„Edhé se jam bulţ' e shkretë.
Por nder bula, kah del mjalta,
Dôri sot gjithmonë jam gjetë."

114. Kujdesi i shpëndve per zogj të vet.

Gâdi se i cîli nêl shpëndsh kâ mëndyren e vet kah ana e zogjve qi rrisin. Disâ, per do dit, do të ja biën me

hángrë zogjve; do tjerë nuk mëadojnë per ket punë asnjak. Shof dallëndyshat pá pupula, cuplkâ, me ngjatë në çërdhe pá lunjtë kûnd; por shef edhé zogun e pulës, se pá çilë edhé mârë, me gjysë gervoshet me shpînë ngrit azdoj e këndoj, e kyqe vetun lypë këllaken m' u xë nen krahë të sajë. Ushqini mâ i mârë per zogj të voerrë janë mâzat e krŷnshat. Njinëmë pëllumbat ja spin me hángrë zogjve kokrra grunit e kollonjoqit, por i pertypin perpara e zhrûmin në gushë të vet. Zogjt e çërdhove rrijnë neper ograja, neper pýlla e nder kaçuba; zogjt e shpûndrve shpijakë kerkojnë neper arë e neper livadhe. Sá e lukur' e e kândshme âsht njî çerdhe t' pastri e njeshtri gjîta nder ta, me gjith shka lypet per novojë të ndejës. Sá do qi pikthi, e qokaqâ e çelëngrat godisin cerdhen e vet në fund të njî gûlles të zdo 'j trupit, çërdhja rri gjithmonë pastrë; pse e âsna rri ma shë gjith ditën e tmi largue handrakun. Pse shofim se çërdhja e pajnës âsht si e ndytë, nuk e kâ fajin zogu i shkretë, por skjepë i tij teper i giatë e i hollë, qi nuk punon per ket shkrëm. Per nder atò çërdhe qi nuk janë nder birra të kthëllta, por jashtë, si âsht, bjo fjala, çërdhja e shallëndyshës, zogjt' e vocerr dëlirin atò vetë.

Zogjt' e çërdhove se parit jan mbëlne me nji farë pushit, qi ka pak kâ pak vrites, trashet e hâkat pupula, e me ta, si të kënë shkue në mend qi duhet, zogjtë mbahen per hava e ftuturojnë. Kër mbahen me pupula, fillon mos me i xânë çerdhja. Atëherë njëni nder ato zogj del në zgrip të çërdhes, qet jashtë kryet me skjep hapët, e t' ardhunit e ama i rri gâdi e ju vjedh tjerve haen; at hotë silë tjerët, mos me ju ka krijo shoqi, trimohen edhé atâ e dalin në zgrip të çërdhes. Prei çërdhes e dëri në mâ të ngjatin gëmb nuk âsht nji rrugë teper e giatë; e zogu trimohet edhé atŷ e këcen mâjo gëmbât; e qe fílloj me fluturue pikë së parit. Kër shofin se i mbajnë krahët, mârrin mbrapa shoqi shojnë. Atëherë shperdhen nder kaçuba qi gjëjnë aty pari, o, lucka mirë çërdho! e kan harrue per gjithmonë.

Zogjve, kër mburojnë me çilë, ja bien pupalat, e at hotë ligen doth. Futen nder kaçuba të kthëllta, e rrijnë pá

zā dëri sá të ja dalin pupëlat por sē ri. Kúr avitet të ftoftit, e fillon me ja zaugue hueja, ndërrin e trosën njoti e kalojnë dëthi me ardhë prep ader vëndo t' ona kúr del prëndvëra.

115. Të nisunit e zogjve.

Në prëndvërë e në vërë mal e fushë mbushen me zogj qi t' a kënaqin zëmren me këngë të bukura. Por kúr gjethi e pëmve fillojnë m' u kuqë, e njëni mbas tjetrit këputen e biën në tokë, kúr fillon me hî dhuni ato zogj trosin; të ngrîtit nuk nûnden me dorsë të ftoftit e madh. Janë veshë tëpër lëtë, e kështu me coftë prei mardhet. Kû me i gjetë nen bórë e nen akull kokrrat, krŷmbat e vënet qi janë ushqimi i tyne?

Nâdje herot donë me hângrë: në njesditë e në mbrâmje prep se prep, e ka 'j herë madjë i merr ûja edhë diten; e kû me e mârrë gjithë ket ushqim?

Kúr zgîntet nata, e êrmat e ftofta shtŷjnë rëtë, at botë zogjt mârrin kah jago (njesdita), kû â vëndi nâ i xëtë, e kû i madhi Zot ju kâ bâ gâdi ushqimin. Flaturim mbas flaturimit, kapercejnë mule, kalojnë, kalojnë fushn, lugje, limnn, shéna, pëmroje, dalin détin; e ne e mbramn mbërrijnë nder vënde të lérga, kû â moti nâ i hetë.

Kerkush nuk ju kallxon ndhen dallëndyshave: e gjëjnë vetë: por perpara se m' u nisë, sëllen flaturim andej e këndej, toposht' e perpjetë, pâ xânë vënd kerkând: të réja e të moçme mblidhen të tâna bashkë. Ne e mbramn çohen edhë nji herë flaturim, sëllen mbî kopshtije e mbî shpija, e tai këndue, si me dashtë me ju thânë „lumtu mirë" atyne vëndeve, nësen turr e vrep.

Dallëndysha, bylbyla, gurdelina, gushakuqa, cirikoka të gjith nisen e shkojnë në dhéna të lérga.

Ndonjênin e gjên ndo 'j kob. e jet rrugës; do i xânë me rreta, do i vrasin me pushkë: por mâ e shuma mbërrijn shëndosh e mirë kû janë nisë.

Në prëndvérë, kûr fillon dielli me xé njî grimë mâ fort, zogjtë kthejnë prap në vênd kû kan lé:

T' ardhmen per së ri prëndvéra.
Prei së lérgut, kû pat tretë.
E zogjve vjen potéra
Çerdhen e vet me gjetë
Qi dimnit îku e e ha.

Kthen bylbyli mb' at kaçubë kû pat ndêjë vjet mi këndue aq permallshem sî di aj: gjith i cilli zog gjên, çérdhen e vet, e ja fillon kângës. Çudí e madhe âsht këjo punë, e nuk â burrë, qi mênden me ja gjetë fillin.

Peshqit.

116. Viset e peshqve, të rrnuemit gjáll e dobit e tyne.

Ket tokë, qi pamon nieri e jeton mbë të, jo veç o lagin' e e pershkojnë gjith farë njoash, por edhé e rrothon mbë kofer anë dêti. Kaq shum âsht një, sá mbëlon mâ teper se tri pjesë t'ká; e veç e katerta, o pak gjë mâ teper, rri zbëlne por gjillesë të nierit.

Ani pra, a thue gjith këjo hapsinë e pá meggjë âsht pozi njî shkretí pá kurgjá të gjáll mbrênde? Jo kurr! Ujnat kan edhé atá gjallorët e vet, janë plot me jetë e me nrekulli. Miljaj frýmë rrijnë nder ato njon, jetojnë mbrênde, siéllen, livrojnë, e na çudisin me vise e germasë të vet. Do janë të vogjel e të hukur per hinë; do janë të mêdhaj aq sá, do horë, njî nder ta mberrin me peshne sá 300 qiê hoshkë.

Qe nji prove tjetrë qi na diftoi sá i pashtueshem e i mirë ásht i madhi Zot, qi nuk i mbastej me e kënaqë nierin me bukuri të tokës por fundi e të qiellës pereypri, me gjith ató bimë qi mazgullojnë në fushë e në mal, per desht edhé me i mbushë njaat me gjá të gjalla, sa s'theheť, qi t'i zotnoto nieri, të huve mbë ta, e të xiërte prei tyne dobina shum.

Qe se edhé atá, qi jetojnë në mjedis të ujnave, e në fund të dëtit, sá do qi janë pá gojë, i flasin nierit ðashtëni nej të madhin Zot. Pun' e kàodëshme prá e e dobieshme do të jëtë per gjith kënd me e vezhgue pak: afer keť gjá qi kà falë Zoti.

I.

Peshqve ju kà ðhánë Zoti me jetue e me livrue nd' një, prandej ju kà godítë edhé shtatin per të. Má e shuma e peshqve kan nji trajtë të zgjatun e si shpatuke hálsh; kryet e kan si në të prehun; por të gjithà kan gjak të kuq e të ftofët.

Gjymtyrët e trupit të tyne nuk janë dá aq shosh, sá nder shtázë e frymore tjerá. Nuk kan qafë, e kryet shkon me trup; as bëhet perujtuénd nuk kan, e njaj, qi i thonë bisht peshkut, ásht shtatá veto qi shkon tul a hollue kà pak kà pak per mbrapa.

Po si múnden peshqit me lujtë andej e këndej, pá këmbë, pá duer?

Ao mbámë mend sá i kà krahët lakurisi? Nji zhallog' e hollë, qi mba njitas gishtat e giatë të tyne, o pelhura, qi mba krándet; e me këto krahë ilaturojnë. Edhé peshqit kan do vegla gódi mb' at fë: do eshtna të hollë qi ðalin prei trupit të tyne si spilca rrotet, e nji lëvore i perahlodh hushkë. Njikëto janë krahët e peshkut, e me ta livron peshkn nd' një.

Má të shumen peshqit kan kà dy këso krahësh brî parzmit. Me ndihmë të tyne peshqit jo veç livrojnë kah të duen me shpejtim të madh por edhé mbahen mos me i márrë

rrjedha. Trupi i peshqve prá është si një lundrë, e rrëmat janë krahët që kan. Për krahve që kan per brî, më e shumta ká do krahë edhé per sypri në shpinë; do i kan nëa të në bark, e do kah bishti.

Por vegla më e vjetshëmes me livrue për peshq është bishti, e do me thânë, trupi vetë që shkon tui u hollue permbrapa e sosë mbë do krahë me dy thepa. Tui luejtë bishtin per fórcë peshqit shtyhen para, e me do ngeshtrí mbájnë në sheste livrimin e vet, qeshtú si ndrejtoa timoni barken.

Për ká peshq që kan një vegël livrore posiçe.

Me frŷe një mshikë mir' e mirë, e me e qitë në' një, keni me pá se mshika nuk mbytet por rri mbí një; zgjllu'ja grykon mbasandej, shfryn'je e qitu'je gjap në' një e kosi me pá se hupë mbrénd' e bje në fúnd.

Ani prá edhé peshqit kan një mshikë të frŷtë permbrénda, shi nëa korrtz. Kúr peshku do me rá në fúnd shtrydhë mshiken e vet, rrallë shtatin, e prandej kûhet më i rándë, e ulet teposhtë: kúr do me dalë mbí një, liron mshiken, e zgjúnë, e me të zgjúrë shtatin mbarë; prandej kûhet më i lëtë e çohet perpjetë. Mshika prá i vlen peshkut n' u ul' e n' u çue; do me thânë, i vlen me bá not, prandej i thonë shikë notare. Neper ket shikë shtatí i peshkut merr trajtën e një lundrëze. Kúr kûhet një lundrë, ja vënë mêndsen me e bá më të rándë për fúndi se per sypri; me disá herë i vîrë në fúnd gur e tóka të rânda, me mbájtë barkon ne sheste me të kaperdhet.

Njishtú edhé trupi i peshkut á më i rándë per fúndi prei shkaflesh (zorrësh) që ká mbrêndë, e më i lëtë per sypri neper at mshikë që thâmë.

Lëkuren peshku e ká të lëmúrë, e prandej mûndet n' u hjeshë neper një furi lêtas; ká edhé do leskëra rreshtue mbar' e mbarë, që ja gjesin shpinen' e brîtë. Këto leskëra, në disá janë të holla e të ima, qi me mi shifen; në disá të mêdhája e qi dájnë shesh. Janë rreshtue gjith ndueshi: herë një̱a mbí tjetren, porsi tjegullat' e kulmit, herë një̱a afër tjetrës, e herë dá prei shoqe shoqes.

Këtyno leskrave popalli ju thotë pare e i vjenë peshkat per rojë, por edhé per bukurí, se kaq kjeshom shndrisin ka 'j horë, sá nc të qne mállin' e gurve mâ të bukur' e të bojnave të hiqshme t' ylberit.

II.

Po si mundet me jetue peshqit nd' një pá ajr, mbassi pá mârrë frymë gjî o gjâllë nuk mund të jetojnë?

Kadâl, bâc! Është nd' një ká ajr o frymë. A kuni pervue me lânë ndo 'j dítë njî gotë me do një mbrëndë? Atë horë kenî pá se mbrëndë, zreth e zreth gotës, shtin qno do shîka. Njato shika janë ajri vetë qi ká pasë nji mbrëndë, o mundej ká shkue tui dalë ká gak ká guk. Qo prá se edhé nd' një ká ajr; pak, nuk ká shum; por sá me i dalë njeft peshkut me mârrë frymë e m' u mbâjtë gjâll.

Po si mundet me mârrë frymë peshku, mbassi s ká mushkëní të bardha? Peshku e ka edhé aj veglen e të mârrunit frymë; nuk e ká aq të zhdrivillueme si tjerët, por prandej edhé nuk ká nevojë per ajr shum. Me mârrë në durë nji peshk shoftim se ká mbë dy anët e krvsë, dy si kapakë qi qiken e mbyellen. Me qilë nji këso kapakësh, shifet permbrënda nji grogë me do eshtna o hala të harkueme e mbâlna me do petë korcore, e rreshtue si dhâmbët e krakmit.

Më të shumtin ká kuter këso harqesh o halash të krhyema, njëna mbî tjetren. Nder ató petë, qi ju thonë vorza sheperdhesa ënët e gjakut; verzat vetë janë mushkënít e bardha të peshkut.

Kenî pá se edhé nd' një ká do ajr. Anî prá peshkut, kah qilë gojen i hîn nji mbrëndë, por nuk o pi; o shtje neper ató dy gropa, qi ká nen kapakë, i ep neper vorza e e qet jashtë. Verzat ja ndalin njit at ajr qi ká së vëdi, o mbassi nji hîn e del pá prî, ju qen vorzavo kaq ajr, sá i duket peshkut me mârrë frymë.

Qa âsht nji gunë prá, qi peshku edhé aj pasha nevojë per ajr, e kûr del në të thát eofë, edhé pse ajr ká njeft?

Qe si âsht punë. Sá âsht peshku nd' një, vorzat zrijnë njomë e punojnë; por, kûr del jashtë, vorzat tëvra, thahen, forcojnë e nuk janë mâ për punë, aq sî ne njr ne gjuk nuk nuand të ðalin zgpor ta. Atë herë peshku a nuand të mârrin frŷmë e eofë, sî des uleri qi i janë prîshë mushkënîtë.

Peshqit eofin edhé ader njus kû ká tepor pak njr. Prandej peshku nuk rri fort nd' një âmull, por kerkon njîn qi ecë, pse ukŷ gjîn mâ shum njr të froskë e mcer frŷmë mâ mârë.

III.

Kuh puns o ðhâmbve, peshqit janë shum ndrersh. Disá kan dôri mbë dy o tre rreshta ðhâmbë; ðhâmbë grôsqa e ðhâmbë lojsë qi qohen o bîën kûr mbyllë gojen peshku. Disi janë pá ðhâmbë krojt, e ðisá e kan gojen mbushë me rreshta ðhâmbësh.

Do të jênë huës fort prk këto peshq qi kan gjith këto ðhâmbë. E me se mbugohen?

Sot njîfen ðymbëdhet në fort peshqish, e do janë të mëdhaj per hînd, sî ka 'j hanë i kapën dhetë metra gjatë. Peshqit lëshojnë njî mori voesh, e thohet se rrahin. Ndo 'j rrëh peshkut i lîshen voet me mija e me milnj. Gjith njô shumës peshkut qi dil gjeti asô voesh, nuk gjîn nd' një voç se pak krŷraka e kanârra e do bînë njera: kurgjâ, të thasoh, me mbajtë gjith atë popull; prandej ju êrbet me hângre shoqî shojnë.

Peshku i madh ha të voglin tui i grî, me atô ðhâmbë si geehanë, eshtra e kula e pulla fatzlet qi i rá ngrojë. Dit' e natë, pá prî e pá pushue, gjuejn shoqi shojnë, aq sá në mbretni t' ajuave ká luftë pá ðá. — Por nuk á luftë kete me qitë faret âsaët; á luftë me rrnue gjâll, e pá të peshqit s' kishin me pasë ushqim e kishin me ðalë faret.

IV.

Me mîsalue se gjith atô miljaj ŕrŷnë qi sjellen ngeer njô i ká krine i madhâ Zot per nevojë të nierit! Oh dashtëni

e pá musë e të madhët Zot, qi i dhá nierit me zotnue jo veç token, por edhé gjith shka ká teka nö vëlí, prei zogjve qi tui këndue permallshem, fluturojnë per havá, e deri te peshqit të pá gojë, qi livrojne në fund të dëdit! Peshqit janë fort të vjeshem per sé pse na apën njí ushqim të mirë e të pá merzi me nish të vet gjith nduersh. Gjind sá nji, brogut të dëtët e nder ishuj, nahqehen veç me peshk. Por xjerrin edhé tjera dotë prei peshkut.

Me pare o leskëra të dishave bähet nji farë zadefët; tjerve ju nëerret shika notare e bähet me të nji farë njitset (qerishit); prei do tjerve xitren bárna e voj; e është në zá sidoanos vojt i merlucët.

V.

Prei dobiës të madhe të peshkut, nieri á mundue gjithmonë me gjetë si me i xánë mä mirë. Më e shumta xehen më rret, me kofëna e me grep.

Brogut të dëtit, e, ka 'j besë, edhé brogat të luanave, bäjnë sá nji vathë të madh me gardh (dejl me), i qesin mbrëndë peshqit e i xánë me kacha, me terfarq hekurit, me shtiza, i vrasën me peshkë, e dëri sá i kapën me dorë. Në disá vënde peshku á madh qi xehet ásht ftimi mä i parë i vëndit. Olanda të mirët e të pasunit e vet do të ja dijn suragjove qi xëna n shet. Norvegia ftua prei peshkut pernjë tre miljuj fjorinta në vjetë. Ká vënde n' Amerikë qi me peshk ftojnë treidhet miljuj.

Gjyteti i Londonit nji vëlí ha per gjith vjetë shuma miljuj peshq gjith nduersh, e ndha e hekurit e Inglizit shkarkon krye vjetet pak gjá mängut se nji qind miljuj kili peshk.

VI.

Po a s' dronë se, tui i gjue e tui i hängrë kaq fort, a ká me mbetë mä peshk në dét e nder njna tjera? Ket rrezik e prusen nji faret peshka vetë, qi shumohet pá pra tui lëshue, si thamë, miljuj voesh.

Mbë tjetrë anë edhé nieri mundohet me ja gjo ndyrenë mos të pakohen peshqit, sidomos në liqëj e a. lumna. Roj' e mirë per peshq, mos me i qitë farot, ûsht mos me turbullue ujin, mos me e çurrë me sëmalo të vrûshmen, si me thânë: farë lpnahet o kallkot; n' u rrejtë prei sëpyne vëndevo kû vijnë peqëqit me lëshue voet, mos me gjue në kohë qi rrahin, mos me gjue me rreta teper të shpeshët se qiten faret edhé peshqit' e veeser. Vënde vënde kûjnë do vija e bunare ku 'j herë edhé të mëdhaj fort, me lëshue peshqit voet e m' u rritë mâ mirë. Kâ vija peshkat edhé per ûmen, mos të hjekin keq prei të floçkit.

Të dobishem fort janë bunarët të skastishem, do me thânë do pusa qi vôhen rresht shkallë mbë shkallë, njëni nen tjetrin, me shkue uji tul osë gzei pasët t' oper dëri në fundë.

Ndor këta pusa qibet fara e peshkut gedhtë postafat, e lëhet dëri sá të çilin bercakët. Sê pariz mbahen mb' atë pusa ich kau çilë, e mandej lëshohen në pusa mâ të mëdhaj e mâ të kthellë, n' u rritë mirë e no shkue mbarë. Dobi të madhe kâ nieri prei bëtij kujdesit me shtue peshqit me farë të gacuame; pse shtihen në pasë gjith atâ miljuj vesh qi, no i lânë shkretë, kishte me i mârrë rrjedha e me i tretë.

VII.

Kûr vjen koha me lëshue voet, peshqit lânë fundin e qitt e kerkojnë vënde të ceka, afer brigjeve kû të ja dukot vërdi mâ i mirë per ta. Do peshq per ket arrsyo dalin prei dëtit e prei liqëjve e mârrin lumnat; e ku 'j herë mik pritojnë me kâ rrugë shum. Por kâ edhé nsish qi prei lumnash dalin në dët, e kûjnë sdor liqëj.

Kûr nisen per ket rrugë, shkojnë me shumicë të madhe e rreshtohen si pykë; dahen dy çetash mashkuj e femna, e herë prijnë mashkujt, herë femnat. E me kaq turr shkojnë qi gjâ s' i pret.

VIII.

Peshqit edhé pse nuk janë të shkathët, nuk janë as krojt të pá mârrun vesht. Njofën zanaiqt e vet; kujtohen per prita qi ju vûn kush; dijnë me zgiedhë vëndet mâ të rojë shme e kû ju dél me hângrë; i vënë shëj kohës kër ju qitet hasja; mârrin vesht dëri kumbonen o fishkullin, qi i thërret me hângrë; vënë edhé atá pritat e veta e gjuejnë mjeshtrisht. Dijnë me i dalë të vehtirës e me i ikë rrezikut; jetojnë bashkarisht; i ndimojnë shoqi shojt e i dalin zot njêni tjetrit. Por kâ nji peshk aq kopil, qi kûr shef nâo j mîzë o nâo j kisdrrë qi siellet pá frîqë nepor bërë ujnu, qet kryet jashtë, e i lëshon ujë pesi gojet qi t' a bân qûll: mîzë zeza, me krahë lagtë s' mûndet me fluturue e bje nd' ajë. Atëherë peshku i rri gjâli e morr e e ha.

117. Krapi.

Edhé pse gjindja ja mârrin ëmnin per të keq, krapi nuk âshtë nji peshk m' u shue. Eni, pra, e vezhgon'je mirë. Qitui në fushë dijen t' uej, ça keni xânë perenda peshq. Shëmbëlltoni per fill e per pë gjith gjymtyrët e tija. Sá krahë ká? a janë të thinë të mëdhaj sî njêni tjetri? Si ju thonë per kuh vëndi kû janë? Këqyrni leskëtrat o panet e tija. Si i ká? Kû janë vendsat? Kû â kapaku i tyne? Kû e ká shûken noture?

E atò fije, qi ká rrânxë gojës andej e këndej, a i shîfni? ju thonë mustakë.

A ju shîfni bojen? Peresypri âshtë në bojë t' ullinit, e nën të si i vërdh; krahët i ká perlye si me bojë drandofille.

Krap shum dél nder ujna t' ona: ka j herë dalin krep të mëdhaj fort; mûndet me e kapë 4 m gjatë, e me ardhë rândë 15 okë. Mishin e ká të kândëshem e nuk i shahet. Por i mjerí krap ká anmiq shum: i gjin-

den lûnderzat, pâcat, mâtë, lejlekët, patat, e dëri atò qyqet, bretkocat. Nder peshq i vëhet në shpinë sidomos mblyshi.

I k'ânde me ndêjë nder këneta, o në liqêj të cekët, baltikë, qi ja bjo diellî mirë, e qi kan bâr shum mbrêndë, o nder lumna qi ecën kadâl.

Ushqehet me bimë njera, me lym të zi, rrshajë, krymba, gângëra bretkocash. Kûr e mbâjnë nder bunarë, i qesin edhè kertolla të zièma, buk e pleh delesh, pse kâ mbrêndë krymba shum. A e shifni doren e Zotit, me kaqe gjâ ushqim mbahet ky farë peshkat, qi i vlên nderit kaq fort. — Krept gjuhen me rret o kariq, me kofëna e me grepa, qi ja vënë krymbn. grimca mishit, bizi të zièn e pêmë të thâta.

Kûr mbahen krept nder bunarë, ntâ, qi ja giajnë mâ mirë, shtrojnë dò trima dy perçikë nd' një, pse njitet mâ mirë fara e peshkut e auk shkon dâm. Krapi mbë njî vjetë mûndet me bâ gjashtë qind mi voe.

118. Trofta.

Trofta â njî peshk me nâm; i giet kâ pak kragiî; por ja kalon fort me mish. Kâ do llacka rrumballako të kuqe e të murrme, e shkon kater pellâmbë gjatë; por disâ herë gjenden trofta edhé mâ të mëdhâ. Kâ njî vrap me të çuditë; me aq shpejtim shkon neper një, sâ pâ pritë e pâ knjtue kêcen mûje shkûmbit kah bjo njî.

Shum trofta qet lîqêni i Shkodrës; por të mira me nâm janë treftat' e Maleliës, bjo fjala, treftat o Kirit e të Lumit të Shalës. Kaq i lakmoem âsht mishi i sajë, sâ, vînde vînde perjashta, i bân 2 fjorinta e pertë oka.

119. Mblyshi.

Trupin e kâ shalak e të zgjatun; o ka j herë gjinêen mblysha 2 a gjatë e qi vlue kâ 20 okë. Kâ njî bojë të sykun, e persypri âsht i blêrt mbyllun e nên të zbardhuk.

Mbłyshi ë mnérn e peshqve t' njit t' ûmbel; kâ dhëmbë të rrobtë e âsht perpîs fort.

Grîn sô shtîzë gjën nd' një; ka gjarpîj e mî, e ka 'j herë kapë e ngrohë nd' ujë zogj pulash, rîka e peta; e kaq i rrebtë e kues âsht sô mk kursen ns ulcrin e baktiën, qi të dalin nejer ujë kû gilen aj. Kallxojnë se njî mashk rá me pî ujë mbë njî lieţ, kûr t' i kêcej nji mblysh e t' a kapi në turrî në buzë të poshterne. Mashku u trômb e iku me të shpejtë, e tri kêcye me vrep në breg, mazr rrshqanë edhé mblyshin e t' a bodh në tokë lerg, kû e prîti mirdej si ûnbej i zoti i mashkut.

Mblyshi rrnes shum vjet. Motit i vûene në bisht nji mblyshit nji rreth azit e e gitne mbe nji bunár afer Mannheim-it, qi âsht nji gjytet i Alsmasjes.

Në vjetë 1497 e xbene at mblysh, e mbę rreth azit këndote: Une jam më i parî peshk, qi kâ qitë këtû me duer të veta Frideriku i II, me ô të Totezit në 1226.

Si vjeç âshte aj mblysh?

120. Levreku.

Që nji tjeter peshk i mirë. Per bojë, persypri âsht i sykun, si në të thjermë anash e i bardhë rgjânt nën bark.

Ha' e grîn peshqit tjerë, aq sô i kâ mbetë ûmni peshk ujk.

Por kë të hanë sâ të duen: se, tui hûngrë, mâjet e dei nji kushat' e mirë per njarî, qi e blejnë, e fitin i madh per sâ e sâ brêgas, qi i xânë. Tesh kâ ardhë rêndî i juej! Këqyru'je fûnd e mâje ket farë peshkut.

Buzët e tija a ju duken të mëdhaja sô njënn tjetra?

Ça janë njatâ groga mbas krejet?

Ça janë kapakët e tyno?

Kû janë vezat? Si janë? Shka vijnë?

Kû hîn ajî? Pse hîn? Kah del?

Pse çilë e mbyllë pâ prâ kapakët, e pse herë i hapë, herë i rrudhë groqat e verzave? Si ecë levreku? Sâ krahë kâ e kû i kâ?

Levreku xêhet me grep e me rret. Por nuk xêhet fort lêtas. Me e xânë me grep, hidhet e perplaset, e tmi u perplasë, hapë birën, qî i kâ bâ grepi e shum herë pehtou. Disâ herë peshkatari i ngrît ngrehë rretin në breg; por mandej çudlitet kah shef se nuk kâ gjâ në të: levreku kâ ikë e kâ mârrë ujin.

121. Njala.

Trupin e kâ të gjatë e shtlak, sa nuk dâ njî gjarpen: lêkuren e kâ rrahitës e persypri â si në hojë t' ullinit e nëu të zverdhuk. Mâ të shumen e herës e kapë 1 e gjatë.

Gjindet fort ndër kënota e ndër lumna, kû hîn prei dêtit. Mishi i njalës âsht i mirë fort. Në Shkodër xôhon njala shum, qi i thajnë e i shitin perjashta.

122. Qefulli.

Qefulli âsht nji peshk qi gjindet fort ndër në. Kritet dy pêllâmb' e jo. Persypri âsht i thjerrë e nëa të zhardhuk. Kâ do vizë të marrë per së gjatit, mâ të shpeshta në shpinë se në bark. Nuk kâ dhâmbë; ginhen e kâ t' ashpër qi gâdi gërrihetë. Kâ mish të mirë; por sidomos mashkëniët' e tija janë t' ândëshme. Me voe të qefullit bâhen në Shkodër patarga shum, e i çojnë edhe me i shitë ndër dhêna fjera.

123. Shojëza.

Âsht njî peshk shpatak e i rrasun si kuloç, me sy mbë njën' anë, mâ të shumen e herës mb' anë të djathtë, me gojë terthuer. Dhâmbët i kâ të vocrrë, të vocrra edhe leskërat e parot; perkyeti kâ do llucka si të vërdha, e në fund âsht

më o çilët. Në kryo kú nja gjasht' o shtatë thepa të giatë; o dísá herë bábet dóri pésëmbëdhet' okësh. Kri gjithmonë në fund se nuk ká ahikë notare; e kúr oë, oë terthuer me të dy sýtë perpjetë. Lokuren e ká të lëmuet o rrshitës, e në korriz ká një krah, qi i ðel shi kú janë sýtë.

124. Blini.

Një peshk të kándështom si blinin, á vshtír me e gjetë nder vënde t' ona. Mishi i tij i njomë e i krýpun në shëllinë nuk o ká shoqin. Blini njíhet pikë së parit nder peshq tjerë prei turinit të giatë qi ká, e gojën terthuer nëa të. Gojen o ká të vogerr' e pá dhámbë; e ká edhë kater mustakë qi i vidhen nëa të, e i vjnë per të prekun. Por së giatit ká pësë rreshta pallash nshtit, e lëkuren e ká të ngrathtë, si kokrrizen. S ká veç se ka 'j fletë nder nerza; e së bisht májen e eper' e ká më të giatë se të pështren. Á i burdhë si támbli, e veç në shpinë i surm e si në të thjerrmë.

Blini gjindet nder gjith détna e në vërë njitet edhë neper lumnu, kú kta me çilë, e peshqit e vegjel sá të çllin, kshojnë në dét. Blini nek ásht hues fort e nuk shéne kurgjá; në fund t' ngit gjën krýmla, kabrecca, të mbetmn shtízësh e bimash të shkatërrueme. Afer Shkodrit gjuhet dí shum e í mudh. Me vos të tij ßáhen putargu, qi lypen fort.

125. Lojba.

Ásht një peshk nder më të mëdhaj, qi rrijnë nd' ujë t' ámbel; aq sá ka 'j herë i kalon 2 m per së giati e shkon déri mbë 200 okë e pertë. Kryet e ká të madh, shpatuk e të lmuet, me dhámbë grrëmça. Në buzë t' epri ká dy mustakë të giatë fort, e në burl të póshtrë kater mustakë më të vogjelë. Peshqit tjerë rrëhen ka 'j herë e kujtojnë se mustakët e loßës janë krýmba; i aviton me i kapë; por lojba kapë gojen e i perpën.

Lojba kà nji bojë të murme persypri me do llacka të zeza, e nën të â si zbardhuke. Mishin e kà të bardhë, të nàjtu, t' âmbel e disà t' àndëshem; por veç peshku i rí hahet, edhè pse donë me thânë se nuk âsht fort i shëndoshët nishi i tij.

126. Tuni.

Tuni âsht nji peshk dëtit i madh sà, çisà herë, i kà 300 okë mish e â gjatë dy metra e gjysë. Shpirtin e kà të zezë e si në të thjarrë, e barkun të rgjàst' e pìka pìka. Mishi i tunit âsht fort i shëndetshem, por çuditet me shpejt. Më të shumtin, e rregjin e e qesin zdër kutija. Gjindet shum në dét Adriatik.

127. Krapi.

Mâje gurit peshkatari
Tul gjue n' Buen' e xuer nji krap:
Si rreshtin pak qyqari
Peshkatarit i tha vrap:

„Jam i vogel, e kà nji muej
Që prej vesjet dola n' dritë;
Por me m' hângrë si vij kâi,
Gjâ e fitçon edhè me m' shitë.

M' lëshò prâ n' Buen', se per nji vjetë
Kam m' u ritun persì klinl:
Mbas nji vjetet kë me m' gjetë
Kà me Buen' perpiqet Dëmi."

Peshkatari: „Mà mirë set,"
Tha „nji voe se nji pulë mot."

128. Krymbi i mëndashit.

Në vjetë 555 dy kalloggjerë të Shë Vasës erdhne në Kostantinopull, hîno te mbreti Justinian e i thânë: „Na

vtmë prei Suriadet, qi âsht nji gjytet i dhent Indit. Atjë kena pá si mbájshën nji krýmb, qi xieret prei si njajò pelhurë o shendritshëme, e fort' e e hollë, qi këtû shitet sá óri. N' mrihnoftë Madhnija e jote, ma jena atà qi mûndena me e prîse mbë këto anë, nder atò vënde qi kan mânda, se gjethî i mândit lahte ushqimi i atyno krýmbave; sé, kû të na lypsh, na ké gâdi."

Mbretit të hollë ja pæu mëndja mo 'j herë se dobi e madhe do të delte kûjò punë per vtnde të tija; prandej i muer me të mirë kallogjerët, i lodoj per kujdes, qi kishin per atdhé të vet e ju vûni porosi me shkue prep në dhé t' Indit, e prei andej me gràe ket mâll të ri. Kallogjerët u hâne në shënd, e me nzhjë me i vijtë vtnëlit të vet, u nisne per dhé t' Indit, e atjò u vâsne me xitë gjith se si pmobej ajò pelhurë aq e bukur, qi i thonë mëndash: e ne e mbrám mbledhne farën e atyne krýmbave me e prîe në Evrope. Por m' u dikrue se e qiti kasò farën e mëndashit jashta dhent t' Indit, i shkoto kryet; pse vûnkasit doshin me e mbájtë veç per vêdi, e mos me e pasë tjeter kushì. Shka shkasen e hâne atëherë kallogjerët e shkathet? Shpeene tînëz shkopijt e vet fûnd e mâje e i mbushne, sá xôshin, me farë mëndashit, e kadal kadâl me shkop në dherë, sê gjithmonë, u nisne prei andej e i kalsene kufijt. Mbassi patne bâ disá muej rrugë, tnî hjekë zî sá e shohet, mbërritne në Konstantinopull. Shkuene prep te mbreti, i kallxuene at farë, qi kishte pritë me gjith dîshir të xêmerës, ju dhâne bêlqve e i mësuene si qîlin e si rritet atâ krýmba. Justiniani i mbêroj fort e ju fali dhûnti shum, e u kênuq se, pôs të mirët qi i kishte bâ popullit të vet, tnî i dhânë kânunin n' u sundue, e qi âsht n' énen të tij, nji tjetrë të mirë po ju kâte, mos me i lânë me âalë perjashta parja e tyne me blê mëndash.

Kâ pak ká pak mëndashi u hap neper gjith Evropë të Jugës; por kerkûnd nuk lulzoj sá n' Italie të mjosme, sé Piemonte, sé Lombardi, sé Tirol të jugës e nder vënde të Venedîknt; prandej sty mândi n bâ nji nder mâ të pasa blgarí të vûndit.

Na të gjith i njofim krymbat e mëndjshit. E kush s' i ká pá me çilë atò krymba, kúr xehet moti, e m' u lëshue me mija mbë gjeth të mëndit, qi ju shtrohet permbi trima të shtrazët?

129. Bleta.

Në prëndvorë kúr xbutet moti e çilin lulet. dalin bletët mi rnue nder livadhe e neper kopshtije.

Me i pá, s ká si bâhet puna mâ me rëndë: asnjëna s ngatërron tjetren, gjith e cilla i lëshon vëndin shoqes; jetojnë bashkarisht; godisin shpitën, e shijnë: rrijnë me ruejtë; i ndigiojnë e i sherbejnë me dashtëni âmës. Âma âsht krajlica e të gjithave, e prei âmës, qi ká në vëdi, snndon pá mâud gjith atò rob.

Âma âsht mâ e madhja e gjith bletëvet. Ajò vetun bân voet, e në pak javë bân gâdi 30,000 voe: prej andej dalin bletët.

T' a këqyrim per sëri mâ ngjat nji bletë. Qe njitë qi puska dekë. E shkreta!

Luejti êra nji gëmb, i rá gëmbi e e mbyti.

Palë, prá! Shtatin e puska trijash, do me thânë. puska: kryet. kraharorin e vithet. Këtà tre kurma kôkan dâ njëni prei tjetrit me ka 'j të hollë ndermjet. Puska. gjashtë khmbë; kah ana e bâllit puska dý fije si brina; bet korrizit i dalkan dy krahë: e me këqyrë mâ hollë, dâkan kater krahë, dy të mëdhaj e dy të vogjel nën të mëdhàt. Sâ t' ìnas i puska fletët e krahve! Parasmi i bletve âsht i kullotë, shtati i murmë.

Me e këqyrë bleten neper mikroskopio, duket e rreht' e e vshtirë. Shtatin e ká plot me qýmo të ngrathta; kâmbët i ká t' armatisuna me thojza e brushëza; me tâ bleta shkândë plahanin e luleve e e mbledh.

Bleta kâ per mbrapa nji veglë thérrë fort, thin-thin, qi ja qet atyne qi e gergasin, edhè nierit. Kûr thérrë, lëshon mbrëndë nji lâng djegjë, qi ìdhnon varren: âjet mishi, e dhîma ngiatë bukur shum.

Fëmijt, qi shkojn' e gergasën bletët te xgjojtë, i xën bleta e aq fort i ka 'j herë, sâ bîin të ligj.

Bletët janë të pâ prituesh me per punë, e me mbledhë shka kan nevojë per mot të vështir: të xâmë edhè na prei atyne artiën, shesten e punës, cénen e rojen e gjâs.

130. Luânt e dragoni.

Mbas nji luftet nji lnâ
Po merr rrugen me shkue n' shpi
Kûr prêi zjarmit shef se shkri
Ishte shgâja e s kish mbet' gjâ.

Rrin e qyrë e nuk loton,
As s bân dëmes as s bân nakin;
Veç këto fjal' i ths si trim:
Kam fiqiën e kojo me mbarton.

131. Arrçi.

Në na shkon mëndja se pëmët i kean vûe per vëdi; por në do xjet nrçi bâhet aj votë zot gjîjet. Dalin me kuq shumicë sâ me perkalë gëmbat e pëmve. E atë herë i kâ marrë ôra e zezë pëmët. Nuk lânë gjeth mbë ta pâ grî; e pâ u mbushë tetë dit, pëmët dûjnë shyt, pâ fë gjethit, sâ me kënë zë pikë të dimnit. Por at vjetë, puna e pëmve kâ mbarue, psé pëmës i shkon gjith mndyra me qitë gjeth të ri, qi s' mënë të hûjnë pâ ta. Mbas nji javet, o dý, qi kan shfryo mirë mbë pëmë, tni dëlirë gjethtë, sâ kan gjetë, fëmnat e arrçave bîjnë në dhé nja 'j pëllëmbë kthéllë, e fillojnë me lëshue mbë dý o tri vende kâ dymbëdhet' e dëri

mbë tridhetë vee: mbasandej eofin. Mbas kater a gjashtë javësh veet kan çilë e fillojn' e livrojnë do krymba, që ashqehen me rrajë bimësh e shkojnë tui shpue token mbë kater anët.

Në vjeshtë lihë mä këhëllët në tokë, e rrijnë fjetë, dëri të fillojnë me xë token dielli i prëndvërës, e m' u njallë bima. Atëherë ja nisin dënit per së ri e ja ngiasin trí e kater vjet. Bálku i mëjem mëndohet gjith sosi me i qitë favet këto krymba: i vjen mirë, se, kür thon tokën me parëndë, i vëhen mbrapa sërrat tui qokatë nejer vija; sorrat' e shkrota shkojnë tui, mbledhë njasë krymbash. Si të dalin të katerten vërë, krymbat bëhen fluturа; e në prëndvërë mbrapa kan mbarue së rritanit, e dalin' e shetisën me giasë të do anëzave të nëdha.

Kerrizin e gjënatyrët fjera, së pariti i kë të bata e së te zbëta; por me të shpejtë formohen e mërrin hojë. Ç' në Fruer arrçi fillan e lëu birut e tokës, por nuk del mballafaqe perpara se me i dalë ashqitui, njatjë kah mbarlad i Prilliit, e në fillim të Majit. Dheu, qi e kan bë fort kthëllë në tokë, dalin bazë dheut qysh së dimen; por qyqarët janë ngatë tejer e eofin ñjet e së ftoftit. Por sá do nuk shkojnë pá zá: gazotat rrijnë gádi me i shkrue si nji sënd per bind. Mëndyra më e mirë me i qitë favet arrçat, qi fluturojnë, është me i sikundë pómët nálje heret, kür arrçat janë odhë ngrí prel vesesë; me i mbledhë mandej mbarë, me i shtí mbë nji grope e me i pervlue me një të vët. Gjith kush ká fë buzmijet, i ri e plak, të pasun e të pá pasun do të mundohen me i qitë favet këto kúndrra dúntorë.

132. Kacaleci.

Kacalecat janë shum nduersh, por aj qi shifet më fort nder vëndet t' onn, á kacaleci i thjermë, e më i nadhi në gjinë të vet. Máje krés ká një mbëlloje si nji shqut, e andej i dalin së dý brima të holla e të gjata.

Atà sỳ të mëdhaj e ajò gojë e hapët sá 'j furrë, nuk i apin hieshìm per të vertetë kacaleçit. Shtati i tij mbaron me nji burk të madh per së tepërmit, e sosë nandej mbë nji thep. Kacaleçi lot e lëkûndet sí ta lypish. Mûndet me ngá, m' ù kacavjerrë, me fluturue, me këcye, e, kûr à nevoja, edhè me bá not. Pós dỳ kâmbve të mbrâna, aq të gjata e qi i vyejnë me këcye, kacaleçi ká edhè kater kâmbë tjera me do kthetra qi i ndihmojnë m' u kapë e m' u njitë kú do. Me kâmbë të mbrâna mûndet me këcye aq larg qi kurr nji gjá e gjàllë tjetrë, pós pleshtit, s mûnd t' i bâjnë bâll. Me mêjte kâli, me at shtat e fuqi qi ká, m' u hjedhë sá hidhet kacaleçi, kislute me vojtë ndo 'j sahat larg. Pós të gjithave, kacaleçi ká dy krahë qi s mûnd të ja shajnë kush per të vegjël.

Kah ndertimi i shtatit, kacaleçi nuk ká shoq kerkûnd. Do kandrraje qi shifen me shumicë rrugës e neper fushë, janë, si me thânë, zhgati i këtij kôsmit.

133. Bûlku.

Nêjerzit e shtazët janë dekun në gjûmë, e veç kukuvecat e lakuriqat fluturojnë neper terr të natës, ndihet shpesh nâer shpija katundarësh zâni i holle e pershkues i nji gjâs të gjallë. Tỳ njeft t' a do zâmra me kênë me e dijtë ç' farë gjâjet âsht ajò, e me e pá nglat. Por e zeza âsht se kêjo gjâ ruhet fort, e gak sá me ju avitë, lên zâmin me 'j here. Por qe mb' at birë afer votërës, e, në të pasojnë sỳtë, kêqyre si âsht. I giet hirmajve; bojen e ká si në të vërdhë me dỳ fije të gjata perpara, e dỳ qỳme te kishti. Qaj âsht bûlku. Ká per brî dy krahë lëkuret, të mbyllitë, e qi sesin mbë dy thepa; këtò krahë janë njitë me dy krahë tjerë nabtit, giatë sá gjysa e tyne. Këta krahë i vijne nashkallit me bá at zâ qi ndihet. Edhè pse za nuk e mërrin veshi kot zâ të merzitshem, si 'j herë 'j herë, shoket e nânrin

vesht. Dëten búlqit flëjnë nder biru të veta, nder votrave e nder furrave, e ne pasë së, nder magjes.

Kúr fillon n' u errë, ja dol gjúmi e njerzís' e ftuarvejnë asnjëj e këndej, tui shtië kryet mbë gjith sá hasna që kasin, Me i tëhuej búlqit, dubrë me zhyllë gjith birat e mzrit nder votertë e nder magjes. Por nder shpija të zinit e që këqyrin paatriën: pak se gjindën, pse dalin vetë.

134. Thneglat.

Thneglat janë do bahrtvera puntorë sá bletët. Nën dhé godisin shpijat kú rrijnë vetë e rrisin zogat. Gjith e tálla shpi ká tri farë thneglash: argatet, mashkujt e fëmnat. Argatet e puntoret mik kan krahë, e rrijnë tui punue pá prá; mashkullí e fëmna janë me krahë. Rádi i thneglavet, që shifet më fort nder vë, áshtë thneglu e pyllës.

Kájo thneglë godítë qerdhen e vet me haltha qelizash (me fije gjethesh pishet) me krande, me gëmdhe lulesh, e kësó farë tëshash. Prei asajë qérdhes dëben e shpervlahen rrugica sá nji kú shkoju' e rrijnë thneglat gez punë të vëta. Në Gasht dalin mashkujt e fëmnat me krahë e ftuarvejnë asnjëj e këndej; por me të spejtë bíen në tokë. Fëmna lëshon mbasnjëj zuet në vërd më të gjánë që kan në shpi. Atý çilin do krýmba të luzhdi, pá kímbë; e puntoret ja rrijnë gádi nos me i lánë pá hángrë. Gjindja gabin kujtejnë se njikëto janë vout' e thneglavet, e i mbledhin per zogj këndejsa. Puntoret kan edhé kujdesin e zogave të vogla; i kapin e i çojnë në djell shpesh. e mbasnjëj i shtijnë mbrëndë kór shofin se áshtë tuj rá shi. M' u mbulë me shikjue nji bérë thneglash çuditesh tui pá kujdesin e panës e të mbarët e këqyre bahrtvevave. Me i rá nëo 'j thneglez me bújtë nji barrë teper të rëndë e dán grimca grimca, e shkon e thërrvet shoqet me e ndimue. Puna e tyne nă e mallçja áshtë me bújtë lëndë per godi, e me mbledhë mbqinën e vet, sí me thímë: mëza bahrtvera tjera, kokrra e lánje lëmësh. Por nuk á gjá një fjalë që thonë, se thneglat bájnë gádi luknen per dímna; pse dímnin

o shkojnë zën dhé kthéllë mbé njí farë gjúmit. Thneglat kan njí thímth e njí shkzé me njí lúng djegtë mbrëndé, e i vjen njí ér' e fúrtë, qi i theaë tharm thneglet. Kúr mërret ndo 'j gjvatýrë shtatit, dobi të madhe lán njí bíjë qi kan kënë vëlue mbrëndë qérdhe thneglash. Por me kë e me xánë thneglut nder kopshtije, bíjnë dëm.

Hera herë mësohen kú mbahen drithnat, e até herë ó vshtir me í xierrë prei andej. Ká thnegla qi rrijnë neper pëmë të krunjuema, e atý qilën qérdhe e shtena. Ká asish qi rrijnë ndë dhé nder kopshtije, si áskt thnegla e zezë. Ká ne e mbrëna do thnegla të kuqe qi rrijnë nën gur, nder kallama e nder mure. Këjo farë thneglet ká njí thímth qi múndet me therë bukur mirë me të.

135. Kúndrra tjerë.

Me qetë të kúndrrave shkojnë edhé shkálljet, kungullat, fletarat, múza, zekthi, mushkúja etj. Këta të gjith kan gjak të hardhë e të ftohtë, e shtatën trijash: me kryq, korríz e vithe e burk.

Kúndrrat, kúr mbarojnë së rritmit, cein me gjashtë kámbë, e më kryq ju dullu dý fije si brísa, ku 'j herë të gjata fort, e shpesh kan edhé krubë.

Pëmë.

136. Pëmët.

„Babë, a po del sot me né në kopshtë?" í thonë fëmijs. „Sá fort na k' únde me dalë n' a shpí në kopshtë! Ngasém, këcejm, losém; e kúr kallxon ti ndo 'j sënd, o na zbdrivillon ndo 'j punë, ulena e rrijmë në hár, e të ndigjojmë pá mërrë fry'më." Baba ju pergjegji: „Vën' ja mënden mirë shkollës, rrini urtë gjith javen në shpí, e per gjith të diele, kúr të zbutet moti,

kam me dalë me ju në kopshtë, mbassi të mbarojmë shorbâmet e kishës, e kam me ju mësue ndo ’j sônd.

Fëmijs i ndigjuene babës, qi s pat ça m’ u ankue per ta, u bâne të mirë, t’ urtë, të dhâmun mbas këndimit; prandej edhè baba ju ndêj në fjalë. Si hîne në kopshtë, ju thotë i jatë: „Fëmijtë, ndigjoni tesh; a shifni këtû rreth e rreth? Gjithshka mungullon prei toket e merr mshqim prei sajë e prei njerit, i thonë bimë. Thona se nji bimë ksht gjallë, pse edhè bâna kâ nevojë per mshqim e rritet. Pjesës së bimës qi hîn në dhé e kapet per të, i thonë rrâjë e rrânxë; kejò thithë prei toket lângun mshqyes. Pjesës të bimës qi çohet prei toket e qet rrêma, gjeth e lule, i thonë trup. Gjethi ksht nji sônd i nevojshem per bimë. Gjethi kan do bîra t’ ima, e neper ta thithin e avullojnë do lândë të shkrita e furore. Prandej thohet se bîma merr frymë neper gjeth, si merr frymë njeri me mushkëri të hardha. Bimës të trashë, qi çohet hukur mirë prei toket, e lëshon gëmba prei trupit, i thonë pêmë e lândë. Kâ do bimë, qi, sa dalin mbi dhé, qeshin gëmba, por mik kan ndo ’j fartë trupit: atyne ju thonë krûndça. Permëndni tesh do krûndça e do pêmë nder bimë qi kena në kopshtë.

Lêci: Kena mitrat, borsnicat, fernacat, drandofilet, qi janë krûndça; kena edhè molla, dardha, kânabulla, gjeshka, zerdelija e qershija, qi janë pêmë.

Baba: Mollat e dardhat kan mjedis të zêmerës do kokrra, e prandej ju thonë pêmë kokrrize. Pjeshkat, qershijat kan mbrëndë berthâmë; e prandej këtyne ju thonë pêmë me berthâmë.

Lêci. Po si bâhen këtô pêmë kaq të hukura?

Baba. Me shît në dhé nji kôkerr o nji fartë, qi kâ mbrëndë berthâma, dol nji bimë asi nôdit. Fara kâ si

nji thûnub, qi i thonë bulë; shi prei andej çilë bima. Nji pjes' e berthâmës shkrihet e i nep bimës ushqimin e parë; e njishtû prei nji kokerrës të voerrë del nji pëm' e madhe. Ç' mrekullí! Gjith dija e njeshtrija e nierit nuk mûndet me bâ nji fije burit qi del prei toket. Këqyrni prá, o fëmijë, sá i pashtueshem e i dijshem âsht i madhi Zot! — Por pëma, qi bân prei fazet, nuk lidhë kokrru të mira; së parit âsht fort e egrë, e do t' a zbusën dora e nierit.

Lëci. Së ká m' u zbutë prá pëma?

Baba. Bûlku i mirë, merr prei nji pënet të butë e qi bân kokrru të mira, nji pip; çân gëmbin e pënës s egrë e shtjè mbrëndë at pip me shortue. Mbë vënd se me shortue me pipa, bûlku merr bulen o sythin e nji pënës të butë, çân lëvoren e pënës s' egrë, e shtje nën lëvore at bulë, e pëma shortohet gjithnji.

Qishtû prei pëmësh t' egra kan dalë këtë pëmë kuq t' âmbla e të kândshme së dini ju vetë.

Në mal e në pyllë ká lûndë të mëdhá gjithsërësh. si me thânë: ahu, paluje, lisa, plepa, kështénja, e shumu tjéra qi na qesin trën e dërrasa per ndertim të shpi-jave, të barkéve, të qérreve, të raqjeve të shpís e per shoise gjith sërësh.

137. Perime, lule e pëmë.

Baba i muer me vëdi prep nji tjetër herë fëmijet e i çoj në kopshtë. Atëherë ju tha: Bimës, qi në vënd të trupit, ká nji kâll të butë, e nuk çohet fort prei toket; i thonë bâr o barishtë; e këtû keni sá nji. Disá bârishta nuk ngjasën mâ se j vjetë, e stëherë rrijë o kâll thatet; disá tjerave rrijtë ju ngjasën dý vjet e mâ shum, e në prëndrërë qesin per se ri. Ti, moj bijë, qi jë kënë sá herë në kopshtë me nânen t' ânde, a e di shka nâellim na në kopshtë?

Liza. Na miellin lakna, rigna, pjepna, sherqij, kërgnj, kastraveca o trangaj, patërcikana, nëné, sallata, marulanoz, presh, qepë e hudra.

Baba. Nji bimë e vjefshme fort asht kertolla. Kertollat janë të kándshme e të mbájshme; qindrojnë mâ fort se perimet tjera e mâ fort se dréthi; e gjédi kurr s' të lân pá gjé. Kush há nénd e i vên ne kujdes ne shumicë, zak hjek kurr zi per buk. Kertollat janë dora e Zotit!

Na miellin edhé liza, grosh, bathé, qiqra o tjera: këta perime kan kokrra, pshtjellë mbé blahtaje, e ja thonë mbrtû mbarë bathënije.

Por tesh po shkojnë në kopshtë të luleve, kû o dij se të k' ânde tý. Ç' lule të bukura qëllin në prëndvérë?

Liza. Çilë vjollca me ná êrë të mirë, zymbylat.

Baba. Në vérë na kënaqin dreadofillet, zambaket, gojëkrupa, lule vâthë, karafilat. Në rjeshtë shoqin lule nálanit, lule mullaga, dreadofille e shumi tjera. Qo së kâ nénde i madhi Zot, per dobi e per gézim t' onë, me gjith këto bimë qi dalin nder kopshtije.

Mollat, dardhat, qershijat, arrat, pjeshkat e tjerat ns apin pémë të shtéshme. Drûni i këtyne pémëve vîen per xjerra e per godinat bâjnë edhé me ta rraqe e alnise. Ká do bimë krânçka, qi qesin kokrra o kaliboba, qi kahen. Kopsht ká gjith fatë bimësh, qi kahen. Do i kámë në vérë e ng rjeshtë: do rahen edhé per dimen me goditë hasnat me ta.

138. Qershija.

Qershija âsht nder pémë mâ të bukura qi kena, e shuma herë shkon fort nélt. Trupin e ká mbélue me nji lëvore të lmuetë, e prei glasash, qet nji rrshinë të murme. Gëmbat e qershiës mbushen në prëndvérë per bukurí me lule të bardha, qi çilin perpara se me dalë gjethi, e dâjnë si nji tubë lulesh.

Me i këqyrë ato lule i shef të tâna mbélue me bletë, qi mbledhin njalben. Qershija âsht e para pémë qi pîqet.

e prandej edhé e para, qi hájnë me shëndet. Qershijat janë rrumbullake, të kuqe, të vërdha e të zeza; e kun mbrëndë nji bertháme me palo të idhtë.

139. Gosta.

I madhi Zot i thotë grëndvërtës: „Çon, shpejt e shtroja sofren hletës!"

Mb' at ças mbëlohet qershija me lule të hardha sá s' njehen. T' a panen çohet zaulje bleta, fluturon mbi nji lule e thotë me vëdi: „Ç' tas i bukur këmba: puskan dashtë me më çitë kúfe."

Shtje mbrëndë ginhen, thithë e pi.

„Sá e ámblë! Këtû shoqen kënka lër."

I madhi Zot i thotë vërtës: „Çon shpejt e bâz'ja gjëdh sofrën trumcakut!"

Mb' at ças qershija mbëlohet me kokrra të kuqe të pá njehena.

E trumcaku: „Sá mirë! këttû a ngrënka pá márre: këto janë do kushata, qi m'apën gjilles e ma çilin zânin."

I madhi Zot i thotë vjeshtës: „Shko e çoj sofrat, se tesh mâ janë ngi të tánë."

Atëbotë frýn prë malevet nji ér' e fiofkë e fillon hrýma. Gjeth kuqen e zbeken, e njëni mbas tjetrit, në tokë do të kthejnë.

Ne e mbrëma i madhi Zot i thotë dimrit: „Shpejtë e mbúlo ças kâ mbetë."

E dimni qet borë gjith kah, si me shtrue nji mbëlojë perendpri; e token mbar' e merr gjúmë e fíta.

140. Molla.

Ká molla të buta e molla t' egra: Mollat e egra janë të tharbta qi s' i ha gjâ; mollat e buta janë t' âmbla. Rrâjt' e mollës hapen fort në dhé; e prandej molla ngulë fort e ushqehet mirë. Perndi dhé âsht

trupi e gënohat. Trupi ká lëvore, drû e pale. Gëmbat janë të mëdhaj e te vogjel, e dinnit nuk kan gjeth. Gëmbat kan buka o sythn. Gjetht dalin ne prëndvérë e zbukurojnë pëmen. Nder gjeth mbesheen zogjt e këndojnë, e bâjnë qëndhet. Lulet e mollës janë si në të kuqe. Mbas disá ditsh bëhn fieznt (gjetht' e luleve), e në kupzë të tyne josin mollat, e voerra. Këtu mollа shkojnë tuj u rritë dittë per dittë, e në mbarim të vërës e në vjeshtë pjqen. Atëbotë pëma dân per bukuri, si put dá në Máj kúr ishte plot me lule.

Mollat, kúr janë pjekë, mblidhen, por duhet me ja vûe mënden mos me i mbretë; qohen në shpi nder kosha o nder thasë, e rreshtë gjith dimnin, nder gjith atà mnej qi s ká pëmë fjerr, si me thânë qershija, vishnje, pjeshka fiq, dredha e mitra. Mollat edhë shtrydhen e bâhet njí farë vênet me ta.

141. Dardha.

Dardha edhë njô âsht njí pëmë nder më të bukura e më të mëdhaj. Rritjtë i há me fije shum e hîjnë kthellтë në tokë e xirre vimt shum. Në tokë të mirë dardha e lëshon trupin nârêjt, qi bâhet i gjat' e i trashë, e gëmbat edhë atà shkojnë tuj u hapë pá prí. Lëvorja e dardhës, më të shumen, âsht e ngruthtë. Kúr fillon prëndvéra, gëmbi i dardhës qet dý farë bulashe prei më të madhes dalin lulet, prei më të voghave dallu gjetht. Per do dît kejô pëmë dâs bukuri prei lulesh, qi há; por me të shpejtë veshet me gjeth. Gjetht i há të lëmuetë e të shndritshem. Lulet voshken kadal kadál; éra merr gjethëzat' e tyne, e mije bâhtit jet pëma. Gëmbat perkulen prei shumicet të pëmve; per kúr' fillojnë m' u rritë, shum hîen në tokë. Per me shkue motí mbarë josin kokrra sá mûndet me i mbájtë pëma. Ka j' herë duhet me i mbájtë me shtylla gëmbat mos ni' u shkye prei shrandîe të pëmve.

Dardhat haben të zjoma, të thata e të ziëme. Në dieś vëndo odhé i shtrýdhin, si mollat, me ká njí farë vënet.

Dardhat dimnore të bukura i bájnë zbërë tryesës të pasmit, e i apin ftim bálknt, qi ká dijtë me i rritë e me i punue.

Mos me pasë dám, e me qillne në tokë të mirë, dardha rrnon shum; e qet pëmë nji qind vjot e më tepor. M'a thá do degë prei vjetrimit, por të jetë trupi shëndosh, mundet m'u perkrí tul pré gëmbat më të poshterë.

Pipat e rí, rriten me 'j herë; e per shum vjetë mbrapa të kënaqin me pëmë.

Edhé këjo pëm' e vjetshme na bën dishmi dashtnién e pushteden e të madhit Zot.

Minerala.

142. Gelqerja.

Guri i gelqer-s gjindet në dhé si shtroja, si mukë e si mollakë.

Me shtorngue me gishta gerin e gelqeres, s' mundesh me e kthye si kthehet, bje fjala, dýlli: prandej thohet se ásht i ngurtë.

Me náj thehet létas; prandej thohet se ásht theqë. Me márrë në dorë nji gúr gelqerjet, vjen rándë; ásht má i rándë se nji ogë akull qaq, o se njaq másë një.

Me kósó gur ngrehet nji furrë, i qitet zjermá, e guri shkon tui u zbutë, tui u lëmue, e mezr nji furë djegeimit; njehtú hálset gelqerja. Gelqerja mándej qitet nd' një o i thoue se fiket; tui pi një vëlon e qet dahmë zjermit. Mbasandej shtihet në punë. Me e shkrí nd' një qet nji lâng të bardhë si támbli, e vîta me zburdhë murret. Gelqerja e fikun, perzie me rënë, qet lloçin qi puntori vën nder gur me i lidhë e me bá mûr. Lloçi, tui ndéjë jashtë, forcohet e forcon edhé godliën.

143. Mermerë.

Gurve qi janë ndër të gelqeres ju thonë gur gelqerës. Njikëso doret janë mermerët e bardhë, o të sykun, o të vërdhë, o të blerët, o të kuq o të murrmë. Më i bukuri mermér i bardhë âsht mermeri i Carrarës; nder të zez më i vjefshëmi âsht aj qi xihret në Varesnë brî liqênit të Cômos. Me mermerë të bardhë bâhen rrasa të shkrueme o figure në kâmbë (ndêjëa): me mermerë të sykun o të vërdhë bâhen rrasa shtrojet, tavolinash e rrasqesh tjera madhnjësi. Nder Kishë të mëdhá e të hieshme rrethzat, krejcat, shtylat e shum shkrojla janë mermerit.

Allabastri i thjeshtë, njaj i së Lëmjes, âsht edhë aj gür gelqerjet. Âsht nji mermér i bûrtë fort, e si i pershndritshem: Kishn e shë Pálit, afer Romës, kâ shtylla të bukura kîsë allabastrit. Kâ edhë nji tjeter allabaster, të bardhë, të butë m' u punue, e bâjnë me të kandila, saksija e shum çikrrija. Por nuk â nji ndër të gurit, e shkon me allçin.

Allçini i gjet fort gelqeres, por nuk âsht çetës të gurit të gelqeres. Me punue me allçin duhet me e pjekë perpara në furrë. Por allçini, qi shitet te na, âsht i pjekun.

Edhë tumpeshqiri, qi shkrusjanë në shkollë me të, âsht allçin.

Allçini qitet pluhun ndë tokë të fhofta e mujake me i shëndoshë.

Me i mbëlue me pluhun gelqerjet gjyldnëtë, gershânët' e gjithshka âsht hekurit të lëmuem e të shndritshem, nûk ndryshken.

144. Krypa.

Krypa kā nji bojē të hardhë e xhixhillon dhëmbët. Ka një shijim të votin, qi gjithkush e njeh, e i thonë i njelmët. Ky shijim i pelqen qëllëzës, prandej ju qesin krypë hasmuve, me ua ardhë nā të mirn. Në lagshtinë krypa rritn, e me e qitë nd' një shkrihet aq shpejt sa shoqeri në kāfe, e kān shëllbën. Mbë shum vënde dhe prei tokot nji një i njelmët, qi e ndjedhin mbë do hmurë, e dërin e lën krypë. Në shum vënde tjera krypen e xjërin prei njëri të dëlët, prandej kā mbetë fjala: e kān në dhé e e gjën në krypë. Por shum krypë xjërret edhé prei tokot, kū gjindet me shumicë sá me bā kā 'j herë male krypet. Krypa e tokës është e hardhë e e shndritshme; por shum herë gjindet perzie me dhé. Në zā janë gërvinuet e Wielickës në Polonie.

Krypa është e nevojshme per të gjallët t' onë: ja qitet haero me i bā të shëndoshme; nisch e poshk krypen me i mojtë. Krypa kān në punë edhé në njeki, me kullajtisë rëmuet, me njye, e mbë shum vënde tjera. Edhé laktiës i apin me hūngrë krypë.

o o o

Kreu i tretë.

Rruzollimi.

145. Qiella.

Mbi së hapet qiella. Atjé nélt në qiell shëshillójnë do drita qi ja thonë hyj. Është diell ësht njí hýll. Janë mbassandej rrokollójsit, si toka e jonë; e mbas rrokollójevo sillen néjekërt. Hëna ësht ndjekës i tokës. Kúr shifët diell o drita e tij, ësht ditë; kúr s ja shofin dréten nepak ësht natë. Kúr shifen grá diellë, hëna e hyjtë?

Drita e diellit ësht o shkelxyeshme e të nérr sýtë, ng qi nuk ë burzë, qi mundet me ja ngulë sýnin: rrezet e diellit xéjn token. Dríta e hënës ësht e zbétë; hëna nuk xén token. Diell o hëna né na ðuken si kuloça; por janë si lísh. Diellí ë i shndritshëm si j' horë j' horë. Hëna horë ðukët e shndritshme, horë e terrshme; herë më e plotë, herë më e gjymtë. Kúr hëna shkelxen krejt i thonë hëna' e plotë. Mbas nfer gésendëdhetëditsh errvet e i thonë hën' e ré. Kúr nuk ësht per gjysë endë ðukët si ðrapen. Atëherë në kjoftë se ë se të zritun i thonë e katerta e parë (çerreka i parë); ose kjoftë në t' ulun, i thonë e katerta e mbramë.

Hyjtë ná ðuken si ðe gaca të vecrra: por sýni të rrën ká thënë i moçëmi. Prei së lezgut gjithshka ðukot më e voglë se ë gerujtzënë. Së hýj jonë në qiell veç njí Zot e di.

146. Diellí.

Na e mbájmë diellin per më të madhen drítë qi shndritë në qiell. Rrezet e tija shndrisën e xéjnë token:

u apin jetë shtâzve e bânve, rrisin e pjekin frytin e tokës. Aq larg prei nesh âsht dielli, sá me mâjtë me shpâzë nji top prei andej, s kishte me mbërrijtë gjyljs te na veç mbas gjashtë vjet rrugë.

Dielli nuk sëllet rreth e rreth tokës, por toka i sëllet rrokull diellit. Dielli me ndhë të vet, 'si na duket né, shênjon kater anët e qiellës, do me thânë të Lénjen, Prêndimin, Jugen, Vérin. E Lénja i thonë njasajë anës të qiellës, kah shofin diellin nádje heret. Anës perkûndra, kah prêndon dielli, i thonë Prêndim. Anës së qiellës kû shifet dielli në gjysë t' ndhës se vet, i thonë Jugë; e anës perkundru kësaje i thonë Véri. Ç nádje e déri mbrámje shofim diellin, e na duket se shênjon në qiell si nji rreth të madh; atîherë âsht ditë. N' agim e në t' errun dielli nuk shifet; e prá edhe atîherë âsht ditë; njatij të zkurdhët i thonë muzg. Mbas prêndimit dielli shndritë vâncë tjera, dielli prá nuk shkon me fjetë knet si dêjnë na. Kûr flasim kena zakon me thânë: lên, çohet dielli; bjè, prêndon dielli.

147. Rrokollojsit e ndjeksit.

Zkurdhë drita. Dielli i ká kênagë njetî dhénat tjera me dritë e me të xétë të vet. Po fillon por se rí me shndritë njiket anë taket ká rrijnë na: të mirca qi e bân, e bân pá zâ. Toka, e njikŷ rrokollnesi i jonë i del perpara. Atîhotë malet flakrojnë prei dritës të tij, e shndrisin me gjith fuzë bojnash; malet e zogjtë duket se po falen me ket dritë-madhën e po i kêndojnë vallë. Kâr prêndon dielli, nji drit' e zbétë ja bje maleve, qi ká pak ká pak mbshohon si per trishtim se po niset dielli.

Kûr nuk shofim mâ diellin del bâna e dalin hyjtë. Këta shndrisin në qiell dit' e natë, por drita e madhe e diellit nuk na lên me i pá. Mbas prêndimit, njêni mbas tjetrit, dalin

hyjtë per së ri, më parë më të shndritshmit, mandej edhë tjerët, aq së qiella, kür ë kthielltë, xhixhëllon mbë tërra anët.

Toka e rrokullojsit tjerë me njëjtës të vet, shkojnë per at rrugë, qi ju kë shënjue i madhi Zot, rreth e rreth diellit.

148. Hâna.

Hâna âsht ndjeksi i tokës. Dielli shndritë hânen e ndjeksit tjerë, qi shkojnë me sheste dielluve.

Hâna i vjen rreth tokës e mbaron gjithë e vet kryq 29 ditsh e atý pari; hâna dredhon mbë në njat dritë qi merr prei diellit; e nuk shndritë, veç se mb' at anë, qi âsht me faqe kah dielli. Kür hâna shndritë gjithsejt, i thonë se âsht mbushë hâna e âsht hânë plote. Por ditë per ditë toka e hâna ndërrojnë vënd; e atëherë nuk shofim se ndritë veç se ká 'j copë hânë: këta janë ndërrimet e hânës. Aë kohë dihet qi nuk shifet hâna aspak, thona me hânë ndójë; kür del në të pafëm, thona me hânë jashtë. Kür nuk â mbushë hâna edhë, e kür shkon tuj ulë, thohet hânë pësk. Me hânë rritë thona prei kür hân hâna e ré e déri sá të mbushet; me hânë zos kür fillon ta' u ulë e déri në mbarim.

Hâna na duket nji nder hyj mâ të mëdhaj, qi janë në qiell; e prá âsht 30 herë mâ e vogel se toka. Hâna na duket kaq e madhe per kândra hyjve tjerë pse âsht drita mâ e ngintë per tokë; edhë pse i kapë 400,000 km (kilometra) larg toket.

149. Të marrunit e hânës e të diellit.

I.

Naten kür jé nd' odë me kandil, me bá me xânë driten e kandilit me shëplakë të dorës, dora s të lén me e pá

ſhkon e tij. Por shikjò nji herë, pá hjekë doren, në mër per kúndra; kë me pá se ká lëshue mbë të nji hûje krejt si dora vetë. Merrot vesht se njò ësht hija e dorës, qi pret dritën e kandílit e lëshon hijen e vet mb' at bâll murit. Rrudhe doren, e ká me të dalë në mûr si nji grusht; hape e kë me pá gishtat: qo nji gisht, qo dy, aq gishta kë me pá në mûr, sá kë que. Do me thânë se hija ká gjithsnone ginsen e sëndit qi lëshon hijen.

E me qillue ndo 'j sënal njedis nsajë hijes, a kishi me e dá mirë? Jo kurr, pse terri i hijes ja merr të pâmit, e ndoshta e mbelchë krejt.

II.

Po bâjmë tesh nji provë tjetrë. Të ngrehim nji pë prei hûjet, qi â në mûr, e dëri të kandílli, e ká me na dalë se hija dora e kandili janë në nji fill.

E me shtýe doren mâ andej a ká me ndejë hija mb' at vënd. Madjè jo. Si t' avitet o të largohet dora, avitet o largohet edhè hija. Më e que e mo e ulë doren, edhè hija shkon mbas sajë: quhet e ulet. Ngrehe prep spágen mbë gjith këto provë, e kë me pá se hîje, dorë e dritë janë mbë nji pë. Larg tesh kandíllin; me e shtýe kandílin mâ andej, edhè hija largohet; avito kandílin e avitet edhè hija. Edhè këtë, me ja vûe gënin, shef se hija âsht mbë fill me dor' e me dritë.

Në vënd të dorës, me dashtë me vûe nji kokrrë mollë rrumbullake, edhè hija del rrumbullak. E me mûjtë me xânë molla veç gjysen e dritës, gjysa tjetrë kishte m' a pá mb' at anë, e hija s' kishte me qitë veç njat copë mollë qi pret dritën.

Por a veç njaj grimë vënë mbë bâll të murit, kâ hje hija, terrutiset? Jo, por gjith kâ të ngallish mb' at fill prei murit e dëri te drita; e me vûe ndo 'j tjetër mb' at fill të dorës e të dritës, koni me pá se nuk shîfet.

III.

Tesh të dulim nji herë në kopshtë. Âsht nji mbasdite vêret me nâm. Por ësht pak toper xétë. T' i rrasena prâ

njeenjë pémë, o të rrjnë nën hijo të enjë! Bukurí! Qe per tokë hija e pémës! Me sá hollim njifen të tëna, kâ nji kâ nji, pjesët e pémës: trup, degë, gémba, e gjeth: kurgjâ s' kâ mângut.

Po kah vjen këjo hije?

A e mbanî mênd ça kenî pasë pâ nd' odë me kandil?

Këtû, në vênd të kandilit, kena diellin, e pëna âsht njo tëshë, qî ja â vûe perkûndra, e lëshon nj tokë hijen e vet. A e shifni? Hije, pémë e dëll janë të gjith nderjtë mbë nji fije.

Kush di me e kallxue tesh kah vjen këjo hije?

E me qillue mb' at hije nji beberroç e nji këmbore i zuenë, a kishi me e pâ?

IV.

Diolli prêndoj, a pa dol hâna, e na po rrjnë në kopshtë me gëzue freskun e mbrâmjes, e n' u kênaqë tui shikjue bukurin e qiellës mbë hâne me gjith atâ hyjî, e driten e hânës. Me kthye prej nâ në pémë, gjejmë sî perpara hijen e enjë, por sjellë mbë tjetrë anë per kûndra, e nâ të fortë se diten. Prandej vshtîr se mûndem me i dâ me ay sêndet qi janë nb' at hije; e me shkue e me ndejë ju vetë nîm at hije s kishte me mûjtë me ju pâ kush del pak larg. Me vûe nji lûsh nën at hije, s kishte n' u pâ. Por me e vûe në zgrip të hijes, kishte me kapë nji copë kaq sâ xôn hija, e copa tjetrë, qi î âjo drita, kishte n' u dukë. Prandej nuk kishte n' u zhdukë lûshi mbarë, por nji copë; o, si me thânë, t' errnât e lëshît nuk kishte me kênë î plotë, por i gjesë-shem.

Tesh prâ më kallxonî ju:

Me ndejë nën at hije, s kishi me mûjtë me e pâ hânen mepar gjeth kû janë nâ të shpestë?

Si vjen njo hije?

Mbë ç fill do të gjindet hâna, pêma e hijes?

Pse kâ ndërrue vênd nasten hija?

V.

Dëshi herë edhé pse rrálł, shofim se xéhet rrethi i diellit herë herë, herë ká 'j copë, e na lën në terr në pikë të ditës, pá kënë qiella vrãatë, e pá u dukë fë réjet. Si i gjindet fillì kësajë çudë?

Po ju si e qitët hijen e shëplakës së báll të nxirit, me gjith kandil ndezë?

E xë kopshtë pse s e shifshi diellin kúr rrishkã atý nën hije të pémës?

Jó teah ju pret mëndja me 'j herë se ndermjet të diellit e të tokës, dishka ká ti atjè nëlt në qiell, nëo 'j trup qiellnor, o do të jétë rrotullue por jó me diell e me tokë, qi lëshon hijo këndej, e prandej ju xën diellin, si jnu pritëto pëma kúr rrishi nën hijo të mjá.

Pa lë t' a gjëjmë teah qa ósht ky trup qiellnor qi na xën diellin.

Nji herë, edhé jú ja thotë mëndja se aj trup nuk ú nji sënd qi ká ngulë ndermjet të tokës e të diellit, pá luejtë vëndit nepak, pse nuk e pret diellin gjithnonë, por per pak e në të rrálł. Do të jenë prá nji sënd qi sëllet atjè nëlt ndermjet të tokës e të diellit. A e keni pá ndo 'j herë në qiell ket trup?

Dëten nuk e shifni dot, pse drita e diellit kalon driten e gjith kyjve të qiellës e nuk i lën m' u dukë sá të jenë diellì jashtë.

Por, të prëndnenon diellì, dalin ká nji ká nji, si befas kyjtë; e shkojnë tui u shtue dëri sa ndrishin qiellen mbarë e të shndrisin nbë të, si shndrisin kandilat në báll të nji kishës nji natë festet. E per mjet të kyjve del, si 'j zoj' e rëndë, hüna tui shpërdá gjithkah dritën e vet të pagjtë.

Por të cillin nder atò kyj jend ju mã fort.

Áaht e dijtun so per hónë, pse na ðuket mã madhe e na bán dritë naten.

E prá shi hâna âshtë njajë, qi na vjedh ká 'j herë dîellin. Kuh sdellet rreth o rreth ndermjet të dîellit o të tokës, qilkon ká 'j herë o hasë mbë nji fill ndermjet të tyne.

Tosh këqyrni: në kopshtë, kúr kishi pëmen perpara, a mâjshi me o pá dîellin? E a kishi me mâjtë me e pá me ju ki ndermjet hâna? Jo se jo. Njishtë prá xíhet dîelli, o kosajë të xânëmes i thonë të mârrunit e diellit. Të mârrundt o dîellit âsht i plotë kúr na xën dîellin krejt; e i pjesëshem kúr s na prot veç se nji copë dîell. Mbás'je mûnë punen o lëshit qi patme vüo në zgrip të hîjes, qi lëshoto pëma!

Por kúr merret dîelli se hâna nuk shifet; si mûndona me e dijtë prá se hâna na xën dîellin, o nuk e xën tjetrë gjâ?

Me o shikjue nârë, kúr xëhet dîelli, koni me pá se perubî rreth të dîellit dol nji hîje rrumbullake; e kojo hije s mûndet me kënë e tjeter kúi veç se e hânës: pse veç hâna i vjen rrokull tokës o kurgjâ tjetrë, e prandej veç ajo mûndet me hî ndermjet të sujë o të diellit, o me ju xânë tokës driten o tij.

Po atëherë pse terratisat edhe hâna aq sá nos me mâjtë me e njoftë?

Ju e dini se hâna nuk ká dritë prei vëdit, por shka i falë dîelli; e dini se nji kish i pá drîtë në vëdi — si âsht hâna — s mûndot m' u shndritë prei nji dritet veç per gjysë, nd' at' anë, qi nda kish drita; e dini edhe se gjysa tjetrë rri në terr o nuk shifet. Qishtë edhe hâna, kúr hîn ndermjet të diellit e të tokës, âsht me fuçe kuh dîelli, e në na siell shpinen pá dritë, o s mûnd t'a shofim.

Ani prá sot e mbrapa, me ju qilloe me pá të mârrunit e diellit, a koni m' u mnêrue si mu'rrohen gjindja o trushë; a koni me thânë se diçka do të ndhîn, o se e ká xânë lungati diellin o me qitë pushkë, si të mârrët, me trôm lungatin?

VI.

Tosh qi na qilloj mirë, të dalim e të shofim nji qudë naten! Ndodhë disá herë se edhe hâna xëhet, o qa të bûdë

nuk fort, shi ajatë botë qi është më e mbushun. Kush vjen këjò çudë?

E dini se hûna nuk ka dritë të vetën, por e merr prej diellit. Me bë si' i terratisë prá turr e vrep, do me thânë se dishka i ká lî ndermjet e i ká xânë driten e diellit. Por shka ká pasë me i lî ndermjet?

Nuk ú nevoja m' u kujtue fort me e dijtë shka i ká lî ndermjet. E keni vûe orue edhé ju se kûr dêu hûnu, del gjithmonë prei mbas malesh t' ona, shi mb' at' anë qi është kûndra prëndimit të diellit.

Hûna prá mbshehet mbas tokës; e toka rri ndërmjet të hânës e të diellit.

Kûr qillon njishtë toka kûndra diellit, e hûna i mbshehet permbrapa, toka ja prish rrezet e diellit hânës e i lîshon hîjen e vet: at herë ndodhë të mërrunit e hânës të mërrunit e plotë o të pjesëshmi, si të xêhet hâna mbarë o nde 'j copë. — Mbassi të mërrunit e hânës nuk ndodhë gjithmonë me hânë plotë, ja doni ndodhta me e dijtë e sharto kypë puna e të mërrunit të hânës. — Por perpara due me ju prerë me jûve dicka qi m' u prish mëndja se e dini.

Pse del rrumbullakë sillë hîja, qi shifet në rreth të hânës, kûr xêhet hâna?

Si trupa qiellor dihet me kënë me ndodhë të mërrunit e ndonjiônit?

Cilli nder ta ja vjedh driten shoqit?

A i thonë të mërrun diellit gjith sá herë prëndon diellí?

E kûr nuk shofim hânen a thue ú gjithmonë ajî të mërrun hânet?

Në të mërrunit e nde 'j trupit qiellnor a shifet aj qi ja zên driten shoqit?

A ká nde 'j trup qiellnor qi mbshehet nde 'j herë? ellêt janë e shka ndodhë at botë?

E tesh, kûr të shkoni në shpí, a dini me ju shtjellë vllaznove t' noj, me kundêl e dy lisha, pmen e të mërrunit të hânës e të diellit?

Sá fort kan m' u gëzue atá të shkretët kër të ju ndijnë já tuj kallxue këto sënde, e sá fort kan m' u habitë per ça koni xânë ju në shkollë.

150. Hyjtë me bisht.

Ká do hyj qi duken në qiell hera herë; disá mâ spesh, bje fjala, krye 3 o 12 vjetsh; do krye 100, 1000 vjetsh e përtej. Këto hyj kan njitë tri sënde: kryet qi â pjesa mâ e mbledhtë; çerpen qi â nji fartë dritet rreth e rreth krésë; bishtine, që âsht nji dritë qi ngrehin rreshqan per mbrapa, por nuk e kan të gjatë nji faret. Njikëtyne hyjve ju thonë hyj me bisht.

Âsht mârrí me thânë se kër dielli kësso hyjsh do të nodhin nji gjá e keqe. Edhè këto hyj kan dalë prei dorës të madhit Zot, qi gjithshka ká bâ per të mirë t' onë. Si ká hyj tjerë, sá nji, qi siellen pá prá në qiell e nuk ndeshin kurr në tokë, njishtë as këta nuk kan pse ndeshen mbë ne. Por edhè me kaq mbë tokë, dijetarët mâ të mëdhaj kah hyjdijsa, thonë se toka e e shpon bishtin e këtyne hyjve, e mbeshtu edhè kryet, pá e gjetë kurgjá e keqe.

151. Gurt e ajrit.

Qillon zrâll, por ká ' herë ndihen neper qiell do krismo të fortа o fshkëllime, e biën prei andéj do gur të ndezun të mëdhaj e të vogjël, e mâ të shumtin e herës kan brekur, nikel e kobalt. Këtyno ju thonë gur ajrit.

Ndodhinë.

Ishte tuj u errë. Nji lypës mbërrinë mbë nji katând. Ikini zâ nâ' oborr të nji kësollës me e lânë mbrëndë at natë. E shtine mbrëmdë. Nata ishte e kthillët per bukuri. Të gjith fjejnë pás lypësit. Herr zjermin kësolla, e â tuj ju ngjitë tjersve,

Gjindja, mendrue, çohen me të shpéjtë, mbledhin sá rreqe mûndes, e îkin.

Kush ja dha zjerrën? Prei asó katûndit nakuén, pse gjith kti ju kishte dhûrtë vehtja e gjâja e vet. Ja njîtne lypeit. „Ky" thoshin „ká dashtë me pehtjellue katûndîn, e me vjedhë neper at pehtjellîm." E kapin e e çojnë në surdj.

„Une jam i pá faj!" bertitte lypei. Ja pritte gjygjtari: „Kush ja dha zjermin prá?" „Ká rá prei qiellet. E kam pá vetë." — „Rá prei qiellet! Kush t' a xën besë?"

Pleqtë doshin me e gjikue per dekë lypën, pse asht e kan atá qi apën zjern ndo j shpiés. Per, mbasi lypei s prâte tai thânë se zjerai kishte arrîtë prei qiellet, perpara se me ja hângrë krŷet, pleqtë doshtne me pvetë nji të dishem francez Nollêt *).

Nollêt tha: „Mûndet me xënë. Në pastë rá prei qiellet, kerkoni në rrëzime të kîsollës e kemi me gjetë nji gûr perzie me hekur, nikel, kobalt e surfull. Njaj ja ká dhânë zjermin."

Shkuene në vênë, korkuene; e gjetne per nji mênd garin e ajrit. Leshuen lypën; e qiatë dîja i pehtoj jeten nji të pá fajit.

152. Hyjtë rxues.

Disá herë, me ndîjë tai kêqyrë qiellen kûr a kthillet, shifen do hyj të vocrrë m' a hjekë prei nji vêndit, me eë neper qiell si j vetânë, e mandej m' a zhdukë. Naten e shtë Lorêcit me 10 të Gusht, e afer shtë Mertinit me 13 të Nandaer, duken me shumicë. Disá deuë me thânë se këto hyj janë edhë atá gur ajrit; do tjerë kujtoânë se janë si pluhun hyjsh hapë neper havá.

Me ginë gurt' e ajrit e hyjtë rásë janë do trupa qiellorë të vocrrë fort qi siellen rreth e rreth dêllit per nji udhë kah ká rrugë edhë toka do herë në vjetë. E kêjo âsht arrsŷja pse hyjtë rásë e kan me të prême m' a dukë shlomos mb' ntó kohna qi thanë.

*) Thohet: Nôlt.

153. Toka, lumnat, niegulla, shiu, bóra.

Nieri lén, jetua o des mbë njiket tokë. Toka i qet nierit dritthë, pémë e bár me mbájtë qié, dele, kual e shum shtázë fjera të dobishme, zjatë shtázë, duc me thánë, qi e shkojnë jeten me nieri, e i vijnë per shum punë. Prei tokat xíren metalat, gurt, gdhendja, qi na dhuen me godítë shpája; shkurt, toka i qet nierit gjithshka kà nevojë me rrnue gjáll, e gjithshka i duhet me shkue jeten kieshem.

Por ç' formë kà toka?

Toka ásht e haptë fort; aq e madhe sá s' dij ça me ju kallxue sá atë.

Per punë të formes ásht sí ç' lásh o nji goglë, i giân nji portogalit, veç se ásht pak e rrasun në ánd e në krye.

A ju kà qllue, o djelmoçe, me këqerë zverk e rreth token prei nde ç' vëndit të nëtë? Kesi pá mâje, gropa, fushë. Njatë mâjo jane kodrat e malet. Kodrat janë ná t' ulta se malet. — Kodrat e malet me so janë mbëlue?

Prei tokat rrjedhin krojet, e prei krojeve jáhen vijat. Shum vija bashkë bájnë shéna, në kjoftë se nuk thahen kurr, josë përroje. Gjithi këto ajua bashkë bájnë lumijt. — A keni pá kurr vija, përroje, shéna e lumna?

Gádi gjith njnat shpezeu në dét. Drini del prei Liqénit t' Ohrit, asë afer Pierrëzát, del neper Lesh e shpazet në dét Adriatik. Cilla mâer këtë gjyteta ásht má e ultë?

Prei dëtit e prei tokat çohet do avull i flotë, qi ásht niegulla. Niegulla ásht e lagshtë. Kúr bje niegulla nuk mûndet m' u pá ndo ç' xënd per sé largut. Kúr niegulla e trashë çohet në qiell bân rrëzë. Këtà çohen kavá e mbëlojnë qiellen. Dikúr dikúr ëra i bjedh rrëzë andej e këndej; herë i mbledh, herë i shperdhân. Prei rëve të shpeshta e plot me lagshtinë lëhet shiu. Dimnit në vend të shiut bjé bórë. Shiu bje pika pika. — Me se e presim shiu? — Bóra mbëlon token në pikë të dimnit e e mba xótë. — A ju k' ândo ná fort shin a bóren? — Pse?

154. Malet e lugjet në permâsë me tokë.

Jn po e shifni vetë. o djelmoça, sâ i mëshirshem kâ kënë i madhi Zot, qi kâ dashtë me ja hieshme nierit ndêjen me gjith këto të mira. Nder sëndo qi i apin hije tokës mâ fort, âsht ndërrimi i fages të sajë: due me thânë të nderliknemit e maleve, të kodrave e të fushave.

Shifen male kaq të nëlta, sâ duken se perkasin në qiell. Këto male na duken nji sând i pâ mâsë pse i peshojmë me vetvëli: e prâ me i këqyrë me tokë mbarë, janë si puça. Neper të, perndesa e maleve me të haptë të tokës âsht si permâsa e rrudhave të lëvores të portugalit me të tânë lëvoren mbarë.

155. Moti.

Tre qind gjashtëdhet' e pêse dit rroshi bâjnë nji vjetë. Nji dit' e 'j natë pershîjnë 24 sahat; nji sahat kâ 60 âsekila. Vjeta kâ 12 muej. Gjith i cilli muej neper të 4 jave. So e cilla javë kâ 7 dit. Dêtve të javës ju thonë: e diele, e hânë, e marte, e mërkure, e êjte, e prêmte, e shtinde.

Muejve ju thonë: Kallëndner, Frver, Mare, Prill, Mâj, Qershner, Korrik, Gusht, Shtatuer, Tetuer, Nândser, Dhetuer.

Prill, Qershner, Shtatuer, Nandori
Kan se i dilli dit tridhetë:
Kâ vec Frori 'j zet e tetë
E gjith tjerët tridhet' e nji.

Tre muej, o atjë afer, bâjnë nji stinë. Muejt e prêmt vêrë janë Mareí, Prilli, Mâji. Cilët janë muejt e dimrit?

Ndjerzt kan vegla posâçe me shênjue orët e ditës. Këta vegla janë sahatat. Sâ ndoresh sahata kâ? Shka vijnë atâ dy grepa qi kâ sahati?

Nuk janë gjith ndjerzit nji moshet. Â mosha e foshnjes, mosha e fëmijës, mosha e të rint, mosha e burrit, mosha

o plakset. Gjith qa kā fulē i madhi Zot nuk kā jetë mbī toke veç se dëri mbë njī shëj koheț. Të mëndohema prā ne ju bā gādi mirë jetës tjetrë.

156. Kater pjesët e ditës.

Nat' e ditë nderlikohen njëna me tjetren. Dita āsht e shndritshme, nata e turrshme. Mo se mūndema me bū ditë naten?

Kohës, kūr na duket se qohet diell, i thonë ndjes. Cilës kohë të ditës i thonë mbrāmje? Ndermjet të ndjes e të mbrāmjes āsht njesdita. Ç' kohë dūket ju k' āsht tëmjve mā fort? E pse?

Nata e dita nuk ndrrojnë të tānë per nji herë. Kan ndermjet mungun e ndjes e të mbrāmjes.

Shndet qi ju bita rrezet e diellit, kshojnë hāje. Gjith e dlla gjes' e ditës kā shëjet e veta. Ne e mbrāmje, kje fjala, na dukot se ulet diell: hājet zgjaten mā fort: pakobet vapa e të xëtit: ndihet freski: rrezet e diellit zbehen, e dielli zhduket. Mbas prendimit pagj i madh kaper gjith kūnd. Edhë nieri lën punët e veta, e pushon, ne fitne ne gjūmë fuqi të ré. Zogjtë shkojnë tai kerkue qerdhet e veta. Veç shtazët e shpēndtë qi jetojnë ne grabi, dalin naten me kerkue nde ç' shoje.

Ç' shoje na dikon ndja e mbrāmja? Mbë ç' kohë dibet á mā e shkurtë kjis, e kūr āsht mā e gjatë? Pse s kajtohen femijet për shum shoje qi ndodhin naten?

○ ○ ○

Kreu i katertë.

Kallxime historijet.

157. Soloni e Kresi.

Soloni ishte nji nder mâ t' urtit, qi perendeu në Greqi të moçme. Nji herë, tui bâ rrugë nepër Azi të vogel, i qilloj me dalë kah Sarda, nji gjytet i moçem kû mbretnote Kresi, qi kâ kinë nâm per gjâ e bëgati të mâdhe qi pat. Kresi e thirri Solonin, e ju kallxoj gjith gjâu e vet e mandoj e pveti: „A ke pâ kûnd mbî take nji mâ të lum se mue?" I shkete mëndja ntij se po i thotë Solonit se nuk â në shekull nieri mâ i lum se ti, qi ke gjith këto të mira; prandoj e pveti.

Soloni u mëndue nji kohë, e mbasandej tha: „Mâ të lum se të gjith kam pâ nji plak, qi rrnoj shum me shëndet, pâ e lânë kâmbn e dorn; pat djelm shum e njëzet mâ të mirë se tjetrin; i martoj të gjith, pâ edhé nipat e stermipat; sâ rrnoj nuk pat kurrnji të keq në zémrë, e kûr dîq i la mbrapa të tânë."

Kresi u çudit, e dhé edhé u idhnue, tui pâ se Soloni mbajte mâ fort at plak se atë, qi kishte gjith at gjâ. Por, tha me vêti, ndoshta kâ me më mbajtë per të dytin e e pveti prap: „E mbas tij, a ke pâ nâkûnd tjeter?"

„Mbas tij," ja geli Soloni, „kam pâ dy vllazen të fortë e trima si zânë, qi kishin nji nânë e e doshin fort. Nji ditë, qi ishte nji e kremt' e mâdhe (fest' e mâdhe) gjith kush çote nâzen e vet me qerr mb' at vênë kû u lutshin; këtyne dy vllazneve ju vazzene qiét, e shka bâne? hine vetë nën zgiedhe e e çune nânen kû ishin nânat tjera. Asjô gjith burrat

i levdnuse këta të dy vllazen, e u çuditne prei fuqis, qi kishin: e grëtë, më si atë, a mblodhne rreth e rreth s' âmes të tyne e i thoshin: E lumja ti, moj zojë fat madhje, qi paske këso farë djelmash, kaq trima e të fortë, e qi të duen e të nderojnë kaq: por, Zot, i pqç! Atëherë e âma çoj duert kah qiolla e ju lut Zotit me ju dhânë të bijve ça â më mirë mbë tokë; po kûr i diqse të dy të bijtë mb' at çast se më e ndrn e të gjithave mbë tokë âsht deka me ndërë. Gjyteŝuesët i ndërruene fort ata djelm e ju hâne statuet, mos me ju hupë ômni kurr."

Kresi s dorej më ondej e britë: „E po mse, me gjith këto të mirn e këto bëgati, s po me xôke por të lum?"

„Jeta e njerit," i tha Soloni, „âsht shtatëdhetë vjet a më shum a më pak: kësaj jetë ç' do or' e ç' do ditë s' i gjân njëna tjetrës; ngji njeri qi e shef sot të lum, neser mûnd të bâhet më i njari i të gjithve: edhë të lumtë nuk i hân veç pusa, se shum të pasun janë ng të njerë sá n kan mirë të varfnove. Prandej, pá e pá si mbaron jeta e jote s mûnd të thom se jé i lum."

Kresit s' i pelqej këjo fjalë, edhë më s' i vûnd vesh t' urtit. Por nuk zgiasti shum, e fjalët e Solonit, i duchne të gjitha. Kresi kish dy djelm, i madhi ish shurdhë e i pagojë, i vogli ish i mêçem e trim. Mbas nja disa ditsh, tui gjue thi t' ogjesë, ju vra djali i vogel, e Kresi mbet me nji djalë shurdhë e pagojë. Nuk shkoj shum mot e duel Qiri, mbretë i mâdh i Persise, e bâni luftë me Kresën, e mûjti, e në gjâll e urdhënoj me ba nji turrë drû, me e vûe Kresën mbë at turrë e me i dhânë zjermin nën të. Kûr e pá Kresi se po digjej e, pse se me hjerrë gjith gjân e vet e mbretnín, do t' apte edhë shpërtin me têmër, tha tri herë me zâ të nâlt: Solon! Solon! Solon! Qiri e pruti ça âsht ky Solon, qi po thërrot; e Kresi ja kallxoj gjith fjalët qi kishte thânë Soloni. Qiri i pelqej ato fjalë e i ordh edhë të dhânatan por ket të shkretin; prandej urdhnoj me e ulë prei atajë turrë drûesh, kû e kish rrethue flaka, e i fali jeten.

158. Koriolani.

Një zî hukat e mâdhe kishte mârrë nji herë motît gjytetin e Rromës e gjindja ishin kah dishin ânit. Me pshtue gjith at rob Zotit, dikush nder të parë tha se ishte nevoja me çilë mugazet e me ja dâ popullit drithën qi at herë kishte mbërrî me barkë. Por Koriolani, djal' i zî e i parë ushtrijet, nuk ju vûe kësajë fjalë; prandej populli muer dispjek mbë të e s xuer prei gjytetit. Koriolani s bâni fjal' e duek; por më zêmrë të vet kishte mêndue nji punë të keqe per fuqe të sezë. Si duel prej andej, shkoj nder Volshçit, kómb qi ishte keq me Rromakë e i kështilloj me i rá Rromës. Volshçit me zâ ç pritue, e Koriolani, qi tjera herë kishte pshtue atdhén prei sá e sá armiqsh, tesh ju prini vetë armiqve me e rrethue. Roma ishte atë rrezik të madh; çoj me pajtue me armiq, por Koriolani s ndigjoj: dote me shfryc.

Atëherë e ânun e Koriolanit, me pshtue vëndin e vet, si burrneshë ju duel para armiqve e shkoj me ja mbushë mêndien të bërit m' u shporrë asô dhânet e me këthye dalë ushtrin qi rrethote Rromen. Koriolani, si pâ t' ânuen, ngau me e mârrë ngryksë; por njô e priti me dorë e i tha: Largou nji herë, due me e dijtë perpara a të kam armik a djalë. Kû me qilloj mue rreziku me rrnue keq shumo me të pâ tý të tretun e armik t' atdheut?

Lotët e s' ânës e të lutunat e sâja e thyene Koriolanin, e i dhà fjalen me e dá ushtrín. Por ti, o nânë, i tha, njimênd po pshton atdhéu, Rromen, por kë me mbetë pâ djalë, se njikëto gjind, të kthyemen, kan me më mbytë. Hoq ushtrin prei andej, por shokët per njimênd e mbytne pse i rrëjti.

Me pasë dashtë Koriolani edhë atdhén si dote prindën e vet, nuk i kishte shkue kryet.

159. Nji gjygjtár i hollë.

Rrudolfi i Habsburgut, aj qi tenoloj Deren e Madhnueshëme, qi edhé sot ardhnon mbretnín e Nëmces, u kënaqte me folë goja goja me kë do, e me i ndie prei gjith kúi ne vesht të vet nevojët e popullit.

Nji ditë, nder sá tjerë, lypi me hie nji tregtár i ardhun e i tha: Ënse, t' u ngjatë jeta, kúr erdha këtú rasch mbë nji lokandë, e i dhanë të zotit të shpis, me m' i rujtë, do tësha të mija, me nji kuletë me pare, bukur shum. Posh qi deshta m' u nisë, ja lypa, por aj shtjë veshtë ne hsh, kha s po dij gjá per at fjalë. Per jetë t' ánde, m' i xier nfë pare se jam fikë.

Perëndorit i kënej idhnim per trathti t' atij fqezint, e i tha tregtarit: del nji herë jashtë e prit sá grima, se tesh i hie mbraga votë. E kishte mázze vesht mbretit se ader ntë qi doshin me folë at ditë me të, ishte edhé aj i zoti i Lokundës, e prittë me hie, e mbretit kishte mëndue nji punë.

Kúr hini aj fqezin, Rrudolfi e priti me të mirë, e e pyeti me dashtuni sá i kishte rohtë, si i shkoshin punët, a kishte ndo'j firé fitimit. Mbasandej, si kot, ju mell e i tha: Oh ç kesulë puske! A e mërrron me t' ënen? Lokandsit ju duk pun' e madhe me e hajtë aj kesulen e mbretit: kë e merr! e ja dha me'j herë. — Rrudolfi e vúni në krye at kesulë e dnel sá mbëra prei odet; thiri nji nalsh të vëndit e i tha: „Shko te e shoqja e të tillit lokandës e tënej se bcrri lypë kuleten e parave t' atij tregtarit; e per shëj, thuej, që më kë dhánë kesulen e vet.“ Girues qyqes s' i shkoj mëndja kerkúnd se ásht ndo'j kjé; i dha parvt atij nierit e ky ja pruni Perëndorit. Rrudolfi mver kuleten e e futi së xhep, nandej thirí tregtarin. Tregtari bánë váj prep nder sy të lokandësrit per pare, qi ky deto me i hupë; per fqezin mbë

nji ja lâte mohit. At hotë Rradolli xnor prei xhëpit kuleten e ja dha të zotit, tui ja qitë per fushë tjetrit fuqen e zezë, e edhé i vûsi me lá nji globë të rândë.

160. Buka e Shqyptarit.

Mustaf Pasha i Derës të Bashatlive, qi matit sundoshin Skoðren, çoj me xânë nji cub në Maloí, qi gjâ pá bâ s kishte lânë. Djelmt e Pashës bâne sé lâne e e xûene e ja prune lidhë Mustaf Pashës. Pasha e qiti në gjêgj, e sí dasl fajtuer per sá e sá të zeza, qi kishte bâ, Pasha e gjikoj per dakë e ne ja pré kryet. Malcori e pun se kish mbarue puna e tij: por s i lucjti sýri kerkûnë. Mustaf Pashës ja dha me e prete: Po m' a thuej nji fjalë; a e ké pá védin kurr mâ ngusht se set? E kam pá, ja bâni malcori, kûr me kâ ardhë mâku te dera e s më kâ gjetë mak në shpi. Mustaf Pashës, si Shqyptár qi ishte, i pelqej fort kûjo fjalë, e ja pren mêndja me 'j here se ky i shkroti, edhé pse mbrapshti shumu kishte bâ, kishte zêmren e mirë e fisnîki të madhe. Prandoj i erdh keq me e pré, e e fali.

161. Nji bajraktár trim.

Nji bajraktár prei Nêmejet, mi rá mbë nji luftë, u plagus e mbet perubyx në buzë të nji vís. Si u dá lufta, sumetarët e tjeterës anë dueine me qerr me kerkue të varrosmit, e si hasne mbë këtë doshin me ja mbushë mêndien me i lânë me e vûe mbë qerr e me e çue per mjeki. Por ky ju lut sá kâ mûjti, mos me e ngá, se ky një i freskët, tha, qi ecë mbë ket ví, dish m' a pushon dhimen e varrve. Edhé ntâ s ju vûene mâ e u nisne e shkuene. Por mâ vonë, kûr kthyene prep aty pari, e gjetne dekun. Kah bâne me e luejtë vêndit e me e vûe në qerr, ça me kûnë? gjetne nên trup të ti

pshtjellë bajrakun e ushtris, që bajraktari i shkretë me rrimat të nëdhe ishte mëndue me e mbëlue ose trup të vet, mos ase i rá në dorë armikut.

162. Pjeter Mika *).

Në vjetë 1706 Francezët kishin rrethue gjytetën e Torinit n' Italí e ditë per ditë shkoshën tai e shterngue mâ fort. Mb' at të vetes, edhé vëndasit ishin mëndue me u forcue, e mos tjeter, gjytetëtbin e kishin ndrequë bukur mirë; e nder sá pasë tjera, kishin çilë nji shtonë (lagem) ne të bënit e mbushë me barot, me i dhánë zjerm kür t' u avitëte armiku me i sýe; veç mungote me lidhë kanopin, që t' i epej zjerm barotit pá u bë dám pastori.

Kür nji natë nji tabë ushtarë francez kishin hi sqetas në hondek rreth e rreth gjytetthit e, pá u kujtue rob i gjáll, ja behne derës se madhe. Kishte mbarue per gjytetth, mos të kënke Pieter Mika.

Ky ishte gjí ushtár prei kotúndit, e zyrja e tij n' asqer ishte mbas pushës shtoresh e gërmosh, që ká ushtrúja. Atëbotë ky trim i qartun ishte tuj punue mb' at shtonë. Per nji sá pak se armiku i kishte vojtë gjytetthit mbë të e gjá s nandë t' a prittë „Largeu" i tha nji zyrtarit (milaxhmit) që ishte me të, „bhqu këndej e më lëa vetun, se veç deka e ime ne o pshtetthë atëhéra se kurgjá tjetrë. Veç nji fjalë më ja thuej Sonadesit: te jau njosin duren fëmijvo të mi, e gruen se nuk kan kerkënd mâ." U largue zyrtari e nj trim i pá shoq i futi zjerrinin barotit, e sá kjenë ushtarë shkueno cop' e grënë perpjetë. Torini pshtoj edhé nji herë prei nji nierit, që dijti me vše atdhén peryara nobve të vet e gjakut të vet. E ky katúndár, që s ishte ndiç zíni i tij, si mos me pasë kënë gjáll kurr, sot permëndet mbë kater anët e rruzo llinit e fugja e bardhë e tija s ká m' u harrue sá të jétë shokalli.

*) Shkruhet: Mirca.

163. E ẽjtja e madhe.

E ẽjtja e madhe, pás tjera sëndeve, i perunúdë kështënimit mësimin e pervújtnísë të madhe, që Jezu Krishti ju la gjithë atyne që donë me shkue mbas si, kúr ja lau me duer të veta kámbët dymbëdhetë Apostujve. Qýsh motit, Dora e Habsburgut e ká pasë zanát mb' at dítë me ja lá krajlí kámbët dymbëdhetë pleqve e krajlica dymbëdhetë plakavo; e mbasandëj ju shtrëgjnë bukën e i ftúin. Nder plaka të zhónjueme me ju lá kámbët ajó Perëndorja e madhe që ká Maria Terezja, kishte pasë kúnë edhé nji plakë 108 vjeç. Por at dítë e shkreta, prei së mbetmit s mújt me shkue. E muer vesht Krajlica, e shkoj vetë ng shpi të sájë; e gjet rúsë, pá mújte me lujtë vëndit as se si.

Krajlica u ftú me të, e muer me të mirë; e plaka e shkretë knq u çudit sá s ishte e zoja me çilë gojë. Krajlica ndëj me të nji copë herë, e mandej i la nji dhuratë të ndúshe.

Plaka rrnuj edhé nja dý javë e s prítë tui urue at furë krajlicat e tui ftetë Zotlu per shëndet e jetë të sájë.

164. Dashtënija per atëdhé.

Mbë kohë të nji luftës, zanaíku kishte mënden me sýe lëgum; e ase ja qesë puna më mirë, ushtarët ishín nise saben per nji lojë të vet. Prisët e ushtëris, qi dalin para me shkjnu rrugen, mbushun mbë nji katúndar, e i thúnë me ja prie.

„Mo, Zot" jau prëti katúndari, „kot pasë s' e báj kurr." Zyrtari i zuajë çetë ushtarësh e ju dá e i luejt mbë nji me ja prí; por katúndarit s i lodhej mëndja kerkúnd. Atëhere zyrtari i dha fjalen se kishte me ftue shumi per at punë, e xuer e i dha nji kuletë me paro të vërdha. Por, ftú me mir: katúndari s lote. Nder atë fjalë ja mbërriní ushtrija e madhe e i Pari i sájë u idhnue bukur mbë tui pá se prisët nuk ishín shtýe më andej. Por mbassi muer vesht se puna ishte qi aj katúndari, qi dite rrugen, e dote me i prí ushtrís e thiri afer e i tha: „O më prijë e të vrava."

„Këtu gjith sá të duesh," ja këthej katûndari, „un s e unkoj at fjalë: má parë ap shpërtin se me shitë ardhën."

I Pari i ushtrûe u qudit per at trimni, e tui ja shterngue dorën katûndarit i tha: „Shko në punë t' ânde, o djalë se nâk e paske shoqin: na toh mûndohena no e gjetë shtegun vetë."

165. Zëmra e gjânë.

Gjon Gualbertit i kishin pasë vra të vllâu. Gjoni ishte nji djalë i pasun, shpêjet të madhe, i kênun e nder shoke i fort sá kërkush. Pá prá i vêhoj në shpûnë gjaksit të vet, aq sá s' i kâte, me thânë, dy net te shpija. Nji ditë, ishte e Prendja e madhe, shkote i armatisun sá s ká ná, neper do male: e e qiti rruga mbë nji shteg të gjatë e të ngushtë fort, brá malit, e nën të ishte nji hêrim i madh. Atŷ, mbas nji të ejellmes, ndeshi mbë gjaksin e vet, pá kurr fursë ndârjet. Gjaksi s' ishte se aj qi qitte ne aj qi iknë; e pat tjeter veç ná në ginj e i tha: „Pâsh ket ditë të madhe, qi kona sot na krështênimi, më fal edhé nji herë e mos m' a merr shpirtin." Gjonit i shkoj neper mênd, sé j vetinë, se at ditë krështênimi husin dekun e Jezu Krishtit, qi tui dhûnë shpërtin a lut per atanâj të vet, e desht me ju dalë zot. Gjoni, berrnue prei hîrit të Tenzot, „kjosh falë per gjith herë" i tha „per ket ditë qi mo shtine ndermjet." Atŷ e mbrapa fillój mudhnija e këtij djalit.

Me e pasë mârrë gjakun e vet, ndoshta kerkush a e kishte dijtë se dikûr kâ kênë gjâll, mbë sá njifen sá e sá qi vriten e priten si berre mbas gjaqesh. Trimnija ne e falë gjaksin e vet në lavd të Zotit e çoj Gjonin mbë nji kûmbë tjetrë, I dha tjetrë rrugë e sot âsht shêjt i njofkun e i ndêrsem gjith kû mbahet fêja e Krishtit.

166. Menen Agrippa.

Nji herë Vegjëlija e Romës së madhe ishte qas kûndra Pariës, pse ja dukte se Purija ishte tui ju bá pá rrugë.

Prandej, gjithshka ishte popull i imë, u dânë mbë nji krah e doshin me ngulë shpijat e veta në Mal shëjt afer Krenës. Kòjo dâsë klshte mâjtë me fikë Kronon; mi prâ Parija çoj e muer Menen Agrîppen, që o doshin Vogjëlija, me i zhutë. Menenë s u kurrsye, shkoj e njishtë i tha Vogjëlis. „Nji here gjymtyrët e korpit u çuen të tâna kündra zgrofit. Na punojmë, thoshin, e ky ka mbë shpînë t' onë, pâ bâ kurr nji farë punet; esë o mbrapa s do t' i apim me hângrë: t' a ftojnë vetë, në dashtë. Zgrofi, nqër se nuk pat shka me hângrë, u zrudh; por edhë gjymtyrët tjera u kôputnë. Kur o pânë se gjith fuqija ju kishte pasë ardhë prei zgrofit, u pëndnene të mjerat, e prap muerrë me i dhânë me hângrë zgrofit."

Vogjëlija o muer vesht kë vritte fjala, e pajtuem me shoqi shojnë; mbassë edhë Parija dâshka ju lâshoj me ju ardhë te rruga.

Pâ dashtësi me shoqi shojnë, pâ bashkim nuk kâ qëndrë nji shpi, jose nji popull. Kush do të mirrë e vëndit të vet, do të mundohet me shkue mirë me shokë. E kâ dhânë Zoti me shkue i pedijshmi mbas të dijshmit o mbas atij që di mâ teper, i vogli mbas të mâdhit, e i mâdhi me ja hëqyrë të voglit.

○ ○ ○

Mësalla e sëndeve.

(Të shënjume me * janë vjershë.)

Krea i parë.

Mësime e kallxime.

Nr.		Faqe
*1.	Të madhit Zot	1
2.	Nâdja	1
3.	Lôci	2
4.	Agimi	2
5.	Nata e Krishndellave	4
6.	Të mirat	5
7.	Të nâlsit e qiellës	5
*8.	Dy e nji	5
9.	Harapi	6
10.	Më e para lule	6
11.	Dolja e dallëndyshës	7
12.	Kallsit	7
13.	Mini i shkatërrë	8
14.	Trumcaku e zogu i palës	9
15.	Puna	10
16.	Kâli e mëzati	10
17.	Vllaznija	11
*18.	Pasdnii	11
19.	Drandofëllja e bôra	12
20.	Krônarja	12
21.	I shë Mertini	12
*22.	Nji kash' e 'j lashë	13
23.	Vilet e rrushit	13
24.	Prîndja	14
25.	Të ndôrmuit e prîndve	14
*26.	Dashtënija nâej Prînden	14
27.	Shtâdja	15
*28.	Sjoni i Zotit	16
29.	Nâëroni pleqnîën	16
30.	Zot' ynë shef gjithshka	17
31.	Të perkôrmit	18
32.	Mësima	18
33.	Môtë bardhë	18
34.	Pshtjellimi	20
35.	Vim me kônë i ndêrshem	21
36.	Kush e lân e gjênë	21
37.	Këpurdhat	22
38.	Gjâma e malit	23
39.	Krosë	24
40.	Arra	24
*41.	Kash' e lashë	25

Nr.		Faqe
42.	Kuleçi	25
43.	E vorteta	26
44.	Rrëna	27
*45.	Rrëna	27
46.	Gomari e hëini	28
47.	Gurt' e paçmuesbem	28
48.	Nji shetë	29
49.	Cirikoka	29
*50.	Thregla e pëllumbë	30
51.	E drejta	30
52.	Krjmbet	31
53.	Dasëlla e mëcbe	31
*54.	Mini	32
55.	Dasëlat	33
56.	Thëmbi i patkoait	34
*57.	Vjollca	35
58.	Ndjenrija	35
59.	Trocsa e madhe	36
60.	Mos e bân gjygja vetë	36
61.	Hyp ky zdryp aj	38
62.	Shoku i mirë	38
63.	I drejti	39
*64.	Kujdesi i të madhit Zot	42
65.	Vincenci de' Paoli	42
66.	E dlejta	43
*67.	Gjithkush me kryrje	43
68.	Urata e fmijës	44
69.	Zëmr' e pë mgjeme	45
70.	Trimnija	46
71.	Tmeca	46
*72.	Grunl e egjra	47
*73.	Gnaë	48

Kreu i ditë.

Historija e natyrës.

Nr.		Faqe
74.	Nieri	49
75.	Të mëmenit	49
*76.	Ndëra e fmijve per njeshtra	50
77.	Korpi i nierit	50
78.	Shtati e të mirat e nierit	50
*79.	Zotit	51
80.	Shiset	51
81.	Të pëmit	52
82.	I vorbti prei të lëmit	52
83.	Vetullat e kapakët e syve	53
84.	Ujtëni i lotëshem	54
85.	Syni	54
*86.	Syni i Zotit	54
87.	Të ndiemit	55
88.	Të mirrunit êrë	56
89.	Shisja e të kerkuamit	56
90.	Nika	56
91.	Zot' yne, bâmirsi i madh	57
*92.	Zoti	58
93.	Lopa e kan	59
94.	Kâli	59
95.	Gomari	61

Nr.		Faqe
96.	Delja	63
97.	Dhlja	64
*98.	Edhi e njëkë	65
99.	Qiell	65
100.	Miza	67
101.	Lepuri	69
102.	Dhelpna	70
*103.	Dhelpna e bretkosa	71
104.	Shqarthi	71
105.	Vjedulla	72
106.	Irkji	72
107.	Urithi	72
108.	Pula e gjeli	74
109.	Korbi	74
110.	Cirikoka	75
111.	Trisoka (dylmerja, qohani i âsteve)	75
112.	Ferreci	76
*113.	Djali e halka	76
114.	Kajôsai i shpendëve per zogj të vet	76
115.	Të ndëmit e zogjve	78
116.	Viset e peshqve, të zmunsit gjâll e dëbit e tyne	79
117.	Krapi	86
118.	Trofta	87
119.	Mblyshi	87
120.	Levreka	88
121.	Njala	89
122.	Qefulli	89
123.	Shojëza	89
124.	Blini	90
125.	Lejba	90
126.	Tuzi	91
*127.	Krapi	91
128.	Kryebi i mëndshit	91
129.	Bleta	93
*130.	Luani e dragoi	94
131.	Arreçi	94
132.	Kacalleci	95
133.	Bâlka	96
134.	Thneglat	97
135.	Kândrra tjerë	98
136.	Pëmët	98
137.	Perime, lule e pëmë	100
138.	Qershija	101
139.	Goeta	102
140.	Molla	102
141.	Dardha	103
142.	Golqerja	104
143.	Mermerë	105
144.	Kryepa	106
145.	Qiella	107
146.	Diellí	107
147.	Rrekollojsit e njëkësit	108

Krea i tretë.

Rrazollima.

Nr.		Faqe
148.	Hâna	109
149.	Të marrunit e hânës e të diellit	109
150.	Hyjtë me bisht	115
151.	Gurt e ajrit	115
152.	Hyjtë rrûes	116
153.	Toka, lumnat, niegulla, shîa, bôra.	117
154.	Malet e lugjet së permâsë me tokë.	118
155.	Moti	118
156.	Kater pjesët e dîtës.	119

Kreu i katertë.

Kallxime historijet.

Nr.		Faqe
157.	Soloni e Kresi	120
158.	Korioland	122
159.	Nji gjygjtâr i hollë.	123
160.	Buka e Shqypterit.	124
161.	Nji bajraktâr trim.	124
162.	Pjeter Mika	125
163.	E djtja e madhe	126
164.	Dashtënija per stëdhé	126
165.	Zonra e gjânë	127
166.	Menem Agrippa	127

BKSH

o o o

BKSH

BKSH

BKSH

BKSH